

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

ÜSKÜDAR DERGÂHLARI

Salim Yorgancıoğlu

ÜSKÜDAR DERGÂHLARI

Yazarı: Salim Yorgancıoğlu

Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

**ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ**

> Üsküdar Belediye Başkanlığı
Basın Yayın Halkla İlişkiler Müdürlüğü &
Üsküdar Araştırmaları Merkezi
Yayın No.: 13

- > **Kitabın Adı**
Üsküdar Dergâhları
- > **Yazarı**
Salim Yorgancıoğlu
- > **Gözden Geçirip Yayına Hazırlayan**
Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre
- > **Editörler**
Ali Yeşildal
Seyfettin Ünlü
- > **Fotoğraf ve Dia**
M. Sami Kütük
- > **Görsel Yönetmen**
Zafer Emanetoğlu
- > **Teknik Yapım**
Tual Reklam ve Tanıtım Hizmetleri
0212 519 55 76
- > **Renk Ayrımı**
Grafist
- > **Baskı**
Ekspres Matbaası
-

ISBN: 975-92019-0-9

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ - 2004

> Yazarı

Salim Yorgancıoğlu

> Gözden Geçirip Yayına Hazırlayan

Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre

ÜSKÜDAR DERGÂHLARI

içindekiler

I-ÜSKÜDAR DERGÂHLARI

1. Abacı Dede Efendi Nakşî Dergâhı	15
Abdüşşekür Efendi Dergâhı	
Acıbâdem Dergâhı	
Afgan Dergâhı - Afganîler Dergâhı veya Afganlar Kalenderhânesi	
2. Ahmed Efendi Bedevi Dergâhı.....	15
Ahmediye Dergâhı	
3. Alaca Minâre Nakşî Dergâhı.....	18
4. Altunizade Şâbanî Dergâhı	22
Arif Dede Dergâhı	
Atik Vâlide Sultan Dergâhı	
5. Atpazarı Celvetî Dergâhı	22
6. Avni Efendi Kâdirî Dergâhı.....	24
7. Ayşe Sultan Celvetî Dergâhı	24
8. Aziz Mahmûd Hüdâyî Efendi Celvetî Âsitanesi	26
Balaban Dergâhı	
Bandırma veya Bandırmalizâde Dergâhı	
Bezcizâde Dergâhı	
9. Cedid Hacı Dede Kâdirî Dergâhı.....	43
10. Camluca'lı Mehmed Efendi Şâbanî Dergâhı	43
Carsamba Dergâhı	
Çınarlı Dergâhı	
Çiçekçi Dergâhı veya Çiçekçi Câmîi Dergâhı	
11. Çitehâne Celvetî Dergâhı	45
12. Devâtizâde Celvetî Dergâhı	46
Divdiciler Dergâhı	
Ekmek Yemez Bayramî Dergâhı veya Etmek Yemez Dergâhı	
13. Fenâyî Ali Efendi Celvetî Dergâhı	48
Ebültevfik İbrâhim Efendi Dergâhı	
14. Fethî Efendi Sa' dî Dergâhı	51
15. Feyzullâh Efendi Halvetî Dergâhı	52
Fıstıklı Mescidi Dergâhı	
Ganiy Efendi Dergâhı	
16. Gizlice Evliyâ Sultan Celvetî Dergâhı	53
Hacı Dede Dergâhı	
Hacı Hoca Dergâhı	
17. Hacı Müstak Efendi Şâbanî Dergâhı	54

18. Hacılar Celvetî Dergâhı.....	54
19. Halil Paşa Celvetî Dergâhı	54
20. Halim Gülüm Kâdirî Dergâhı	57
21. Hallac Baba Efendi Sa'adi Dergâhı	57
22. Hamil Efendi Bedevî Dergâhı	59
23. Hasib Efendi Bedevî Dergâhı	60
24. Hâşim Baba Efendi Dergâhı	61
Havuzbaşı Dergâhı	
25. Haydar Baba Efendi Nakşî Dergâhı	65
26. Haydar Efendi Nakşî Dergâhı	66
27. Himmet Efendi Bayramî Dergâhı	66
28. Hindûlar Kâdirî Dergâhı	70
Hoca Bâlî Dergâhı	
29. Hüseyin Efendi Bedevî Dergâhı	71
30. Hüseyin Kâzım Efendi Kadirî Dergâhı	73
31. İbrâhim Efendi Celvetî Dergâhı	73
İşris Efendi Dergâhı	
32. İskender Baba Celvetî Dergâhı	74
İstavroz Bedevî Dergâhı	
33. Kalenderhâne Nakşî Dergâhı	75
34. Kıpırcı Cerrahî Dergâhı	77
Kıpırcı Dergâhı	
35. Karabas-ı Velî Efendi Sâbanî Dergâhı	77
36. Karacaahmed Sultan Bektaşî Dergâhı	80
37. Kartal Ahmed Efendi Kâdirî Dergâhı	82
Kasımağa Bektaşî Dergâhı	
38. Kavsara Mustafa Baba Efendi Halvetî Dergâhı	84
Kaymakçı Dergâhı	
Kepçe Dede Dergâhı	
39. Keşfi Ahmed Efendi Kâdirî Dergâhı	86
Kızıl Mescid Dergâhı	
40. Kurban Nasuh Efendi Rifâî Dergâhı	87
41. Mahmûd Efendi Rifâî Dergâhı	89
42. Mevlevîhâne Dergâhı	90
43. Mihrimah Sultan Celvetî Dergâhı	94

İçindekiler

44. Miskinler Tekkesi	95
Musalla Mescidi Dergâhı	
45. Mürüvvet Baba Efendi Bektâşî Dergâhı	97
46. Nalçacı Halil Efendi Halvetî Dergâhı	97
47. Nasûhî Efendi Şâbanî Dergâhı	99
48. Nevruz Efendi Kâdirî Dergâhı	105
49. Nûr Baba Bektâşî Dergâhı	106
Nuri Baba Bektâşî Dergâhı veyâ Nuri Efendi Dergâhı	
Oğlanlar Dergâhı	
Özbek Dergâhı	
50. Özbekler Nakşî Dergâhı	108
Pazar Dergâhı	
Persembe Dergâhı	
Râbia Advîyye Dergâhı	
51. Raufî Efendi Halvetî Dergâhı	112
52. Rifâî Âsitanesi	114
53. Saçlı Hüseyin Efendi Sümbülî Tekkesi	116
54. Safvetî Paşa Şâbanî Dergâhı	117
55. Salacak Bayramî Dergâhı	118
Salı Dergâhı	
56. Sandıkçı Rifâî Dergâhı	120
57. Selâmî Efendi Celvetî Dergâhı (1).....	122
58. Selâmî Efendi Celvetî Dergâhı (2).....	123
59. Selâmî Efendi Celvetî Dergâhı (3).....	125
60. Selim Efendi Nakşî Dergâhı	127
61. Selimiye Nakşî Dergâhı	128
Serbölük Dergâhı	
Settâriye Dergâhı	
62. Seyfeddin Efendi Sa'd Dergâhı	133
Seyyid Ahmed Dergâhı	
Seyh Câmîi Dergâhı	
Seyh Hacı İbrâhim Efendi Dergâhı	
Seyh Hafî Dergâhı	
Seyh Sâdik Efendi Dergâhı	
Sücâbağî Dergâhı	
Tâhir Baba Dergâhı	

63. Tembel Hacı Mehmet Efendi Celvetî Dergâhı	134
Timâriyye Dergâhı	
64. Toygar Tepe Rîfai' Dergâhı	135
65. Ümmî Ahmed Efendi Sâbanî Dergâhı	136
66. Yağcızade Sa'dî Dergâhı	137
Yıldızlı Tekke	
67. Yarımca Baba Efendi Bektaşî Dergâhı	137
Yusuf Rıza Efendi Dergâhı	
Zincirli Kapı Kâdirî Dergâhı	
II. İNCİLER.....	141
III. SÖZLÜK.....	143
IV. KAYNAKÇA.....	150

sunuş

Üsküdar medeniyetimizin duyarlılığında ve kimliğimizin tezahüründe kutlu bir diyârdır. Bu kutlu oluş Kâbe Toprağının Üsküdar'dan başlamasıyla daha da anlam kazanır. Bundan dolayıdır ki Osmanlı döneminde her ekolden dergâh Üsküdar'da bir mekân tutmuştur. Üsküdar'ın mânevî ikliminde önemli yer tutan bu dergâhlar, Osmanlı Tasavvuf ve İslam kültürünün günümüze yansıyan âbidelerindedir. Dergâhlarda ilim ve irfan yolunda zamanını değerlendiren sufiler, postnişin olan rehberlerinin gösterdiği usuller çerçevesinde kendilerini yetiştirmişler ve günümüze birçoğu eserleriyle de iz bırakmış aydınlık şahsiyetler olarak anılagelmışlerdir.

Üsküdar'ın tarihî mîrasını koruyarak gelecek kuşaklara aktarmayı yerel yönetim sorumluluğumuzun ayrılmaz bir parçası saymaktayız. Ve bu tarihî mîrası bir anıt ağaçtan bir çeşme taşına, bir Aziz Mahmut Hüdâyî'den Ebrûzen Mustafa Düzgünman'a hem anıt ve eser ve hem de şahsiyetler bağlamında algılamaktayız. Dünü bilmeden bugünü anlamak ve yarınları mutlu bir biçimde inşâ etmek imkânsızdır ve Geçmişine sâhip çıkamayan milletler geleceğine de sâhip çıkamazlar.

Üsküdar iklimin cömertlik ve paylaşma üzerine kurulu olması, adının hoşgörü ve sevecenlikle tanınagelmesi kanaatimce Üsküdar'da yer alan dergâhların öğretilerinin bir sonucudur. Binalarının bir çoğu bugün kalmamış olsa da nesilden nesile bıraktıkları kutlu izler yollarımızı aydınlatmaktadır. Mevlânâ'dan Yunus'a Hoca Ahmed Yesevî'den Hacı Bektaş'a bu aydınlık dünyamızın en çok ihtiyaç duyduğu birleştirci ruhtur.

Elinizde tuttuğunuz bu eser tarihî mîrası koruma anlayışımızın ve Üsküdar'ı bir kültür şehri yapma misyonumuzun tezahürü olarak ortaya çıktı. Merhum araştırmacı Üsküdarlı Salim Yorgancıoğlu'nun içerden bir bakışla ve her türlü iddiadan uzak gayet samimi bir biçimde kaleme aldığı, Üsküdar Dergâhları çalışmasında mekansal anlamda sağlam kalabilen veya ziyaretgah olarak günümüze ulaşan dergâhların yanısıra hiçbir iz kalmamış olanlarının da bilgisini bulacaksınız. Eser, Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre tarafından gözden geçirilip notlandırılmıştır. Kıymetli zamanlarını bize ayıran hocamıza bu katkısından dolayı ile ayrıca teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın Aziz Mahmut Hüdâyî'den, Devâtî Mustafa Efendiye, Selâmî Ali Efendî'den, Nasûhî Efendiye pek çok gönül erini bünyesinde sırlayan aziz Üsküdar için aydınlık bir kandil olacağı dilekelerimle bütün Üsküdarlılara sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Salim Yorgancıoğlu ve eseri

Üç yıl önceydi; nümizmatik ve filateli dünyasının Çelebi Salim diye andığı Salim Yorgancıoğlu ağabey elinde bir plân ile gelmiş ve Üsküdar Araştırmaları Merkezi için Üsküdar'ın dergâhlarını konu alan bir çalışma yapmak istediğini, bu çalışmanın tamamlanmasını müteakip yayınlanmasını arzu ettiğini belirtmişti. Böyle bir çalışmanın ondaki gönül eri sıfatı ile mütenasip ruh haline uygun düşeceğini ve bakışının içeriden bir bakış taşıyacağını konuşmalarımızda zaman zaman belirtmiştik.

Babasının Sandıkçı Dergâhi son dedelerinden Mehmet Hikmet Dede Efendi oluşu sebebiyle küçüklüğünden itibaren Tasavvufa gönül verenlerle, onların sohbetleriyle içiçe yoğrutulup, Üsküdar'ın mistik dünyasına âşina ve bu âşinalığın ötesinde bir Üsküdar tutkunu kişilikle olgun bir şahsiyetti Salim Yorgancıoğlu. İlkokulu Sokollu Mehmet Paşa ilkokulunda, orta ve liseyi Haydarpaşa lisesinde tamamlamış ve iş dünyasına atılmıştı. Evli ve iki erkek evlâdı bulunan Salim Yorgancıoğlu 2002 yılında aramızdan ayrıldı. Üsküdar Dergâhları adını taşıyan bu çalışma merhum Salim Yorgancıoğlu'nun kaynaklara dayalı olarak yaptığı araştırmalardan başka babasından ve dönemin ileri gelen mutasavvıfların kendisine aktardığı bilgilere dayalı olarak tuttuğu kişisel notlarla meydana gelmiş bir eserdir.

Eserin yayımı aşamasında mevcut bilgileri daha nesnel hâle getirecek olan fotoğraflama çalışması da gerçekleştirilmiştir. Yayın öncesinde görüştüğümüz merhum Salim Yorgancıoğlu'nun kıymetli eşi Jale Yorgancıoğlu hanımefendiye eserin basımı hususunda verdikleri izin dolayısıyla ayrıca teşekkür ederken, vefatından sonra yayımı gerçekleştiren Üsküdar Dergâhları çalışmasının merhumun hâtırasına bir rahmet nişanesi olmasını dileriz.

önsöz

Tarih boyunca, İstanbul'un bugünkü ilçeleri arasında, Üsküdar'daki kadar yoğun ve de renkli bir mânevî hayatın yaşandığı bir başka belde daha yoktur. Son yıllarda yeni zuhur eden semtlerde halkın gayretiyle inşa edilmiş olanlar hâric, ikisi selâtin câmi olmak üzere, üçü Mîmar Sinan'ın eseri olan ve bugün hâlâ ayakta duran ve Mehmet Nermin Haskan'ın 3 cildlik Yüzyıllar Boyunca Üsküdar¹ başlıklı eserine göre en az 111, İbrâhim Hakkı Konyalı'nın 2 cildlik Üsküdar Târîhi başlıklı eserine göre ise 142 adet kadim câmi; rahmetli Sâlim Yorgancıoğlu'nun Üsküdar Dergâhları² başlıklı bu kıymetli eserinde sözü geçen, ama artık çoğunun yerinde yellere esen 66 dergâh; ayrıca 2 sinagog ile 6 kilise Üsküdar'a has bu yoğun mânevî hayatın en açık delilleridir.

Müslüman Üsküdarlılar yalnızca Serîat'ın kurallarına riayet etmeyi bir fazilet olarak kabûl edip sofuca bir hayat sürmekle kalmamışlar, fakat dinin irfânî vechesine de önem vermiş ve Kâmil Mürşidler'in kendilerine rehberlik etmelerine büyük bir şevkle tâbî olmuşlardır. Bu tutum eski Üsküdar ahâlisinin genellikle tevekkül ve sehâvetini arttıran, ayrıca kendilerinde Âlem'e katı ve tâvîzsiz bir bakışla bakmak yerine bir Rahmânî Bakış ile bakmak temâyülünü filizlendirip egemen kılan sebep olmuştur.

İşte bu bakış sâyesindedir ki Üsküdar Türk, Acem, Ermeni, Yahudi ve Rum cemaatleri için bir vahdet potası olmuş; bu farklı etnik cemaatler aslâ birbirlerinin hakkına tecâvüz etmemiş, karşılıklı saygı ve muhabbetle birlikte yaşamışlardır. O kadar ki gerek İ. Dünyâ Şaşaş'na takaddüm eden yıllarda Anadolu'da vuku bulmuş olan Türk-Ermeni çatışmaları, gerekse İstanbul'un işgâline sonra bilhassa rum azınlıkların taşkınlıkları Üsküdar'a yansımamıştır. O dönemde 20.000 kadar Ermeni vatandaşımızın yaşadığı ve bir zamanlar "Küçük Ermenistan" diye isimlendirilmiş olan Bağlarbaşı semti ve civârında da, bu beş cemaatten esnafın içiçe yaşadıkları Üsküdar Çarşısı'nda da Türkleri ya da diğer etnik cemaatleri rencide edebilecek olaylar vuku bulmamıştır.

Üsküdar ahâlisi din farkı gözetmeksizin birbirlerinin bayrâmlarına, kandillerine, yortularına, muayyen günlerdeki oruçlarına; sünnet, komünyon³ ve bar-mitsva⁴ törenlerine saygılı davranmış bunlara katılmış; bunları komsuluğun ve dostluğun pekişmesi için fırsat addetmiştir.

1 Mehmet Mermi Haksan, Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, 3 cild, Üsküdar Belediyesi, Üsküdar 2001

2 İbrâhim Hakkı Konyalı, Üsküdar Tarihi, Türkiye Yesilay Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1976-1977

3 Komünyon: Hıristiyan çocuklarının Kilise'de, ilk defa, Hazret-i İsa'nın elini simgeleyen ekmeği yeme ve kenni simgeleyen sarabı içmeleri sonucu Hıristiyan cemaatinin üyesi olduklarını ilân eden dini tören

4 Bar-Mitsva: Müsevî oğlanlarının 13 yaşında iken tâbi oldukları bir eğitim sonunda müsevî cemaatinin dini vecibelerini idrâk etmiş bir üyesi olduğunu ilân eden dini tören.

Tekke diye anılmakla beraber yalnızca bir cüzzam hastahânesi olan "Miskinler Tekkesi"ni bir yana bırakacak olursak, Üsküdar'ın irfânî hayatına bilfiil yön vermiş olan 66 dergâh arasında: 17 Celvetî, 8 Nakşî, 8 Kâdirî, 7 Şâbanî, 5 Rifâî, 4 Bedevî, 4 Bektâşî, 4 Halvetî, 4 Sa'îdî, 2 Bayrâmî, 1 Cerrâhî, 1 Mevlevî ve 1 Sümbülî dergâhının bulunduğunu görmekteyiz. Bu manzara Celvetîliğin Üsküdar'a ne büyüklükte bir mânevî damga vurmuş olduğuna da, halkın indindeki i'tibârına da ışık tutmaktadır.

Üsküdar dinî ve irfânî sohbetler bakımından zengin bir geçmişe ve yerleşmiş bir geleneğe sâhib olan bir beldedir. Bu sohbetler yalnızca dergâhlarda değil, fakat: evlerde, konaklarda ve bâzı kahvehânelerde de yapıldı. Benim çocukluğumda ve gençliğimde 1) Özbekler Tekkesi, 2) Mevlevî Dedesi rahmetli Ahmed Remzî Akyürek Efendi'nin müdürlüğü sırasında Hacı Selim Ağa Kütüphanesi ve 3) Sâim ve Bekir Düzgünman kardeşlere ait, Hâkimiyeti Millîye Caddesi'nde 104 numaradaki "Attâr Dükânı"⁵ irfân ve mârifet sâhibi zevâtın sohbet için buluştukları en güzide yerlerdi. Ama artık ne Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde sohbeta mihrâk ve mihtver olacak bir Remzî Dede var, ne de 1991 yılında kapılarını kapatmış olan "Aktar Hocalar" nâmiyle mârûf "Attâr Dükânı". Bu "Attâr Dükânı" zamanın bâzı meşhûr san'atkarların, âriflerinin, sırlı söfîlerinin ve mesâyihinin sohbet ve muhabbet etmek üzere toplandıkları, âdetâ Akademi mesâbesinde, bir mekândı

Bilhassa Cumartesi günleri öğleden sonra bu bir kaç metrelik yere 7-8 kişinin toplanıp sohbet ettiği olurdu. Bu muhterem zevât arasında Rifâî şeyhi Hüsnü Efendi'yi, Sandıkçı Rifâî Dergâhı'nın son şeyhi Haydar Efendi'yi, Kurban Nasûh Rifâî Dergâhı'nın son şeyhi Seyyid Hayrullâh Tâcüddin Yalın Efendi'yi [1883-1954], Bandırmalızâde Dergâhının Celvetî-Bektâşî şeyhi Seyyid Yusuf Fâhir Ataer Baba'yi [1891-1967], son derece sırlı bir zât olan Hamzavî-Melâmî mesrebli Hâfız Esref Ede Efendi'yi⁶ [1876-1954], Özbekler Tekkesi'nin son şeyhi Necmedin Özbekkangay Efendi'yi [1903-1971], Nasûhî Şa'bânî Dergâhını son şeyhi Kirâmeddin Efendi'ye bağlı olan Üsküdar İskele Câmîi baş imâmı Hâfız Nâfîz Üncü Efendi'yi⁷ [1887-1958], Hezârfen Necmeddin Okyay Hoca Efendi [1883-1976] ile kendisi gibi kadîm tarz cildde ve ebrûda güzel eserler vermiş olan oğlu Prof. Sâcid Okyay'ı [1915-1999], Osmanlı hânedânının son müezzînbaşısı ve dümbüllü İsmail Efendi'nin [1897-1973] amcası olan Hâfız Muhiddin Tanık Efendi'yi [1878/1951], Öz Söz⁸ başlıklı ârifâne bir risâletinin müellifi Fehim Tandıç'ı ve ve Muhammed Nürül-Arabî'ye mensûb kaymakam emeklisi Melâmî Abdullâh Bey'i ve ressam Üsdar'lı Hoca Ali Rıza Bey'i [1858-1930] de zikretmek gerekir.

5 Bk. Ahmet Yüksel Özengin, Üsküdar'da Bir Attar Dükkanı, 4. Baskı, Kültürel Nesriyat, 2003.

6 Bk. Ahmet Yüksel Özengin, Üsküdar'ın Üç "Sırlı"sı, Kültürel Nesriyat, 2004.

7 Bk. Ahmet Yüksel Özengin, A.g.e.

8 Fehim Tandıç, Öz Söz- Din Bilgilerinin Özünden Söyler, Doğu Yayınevi, 54 sayfa, İstanbul, 1944.

önsöz >

Daha sonraları ise, neyzen Niyâzi Sayın [doğ. 1927] ilk mûsîki meşkini gene bu dükkânda Sâim Efendi Amca'nın küçük oğlu ebrûzen ve kadîm tarz cild üstâdi Mustafa Düzgünman'dan almış; ebrûculuğa da gene onun tesvîki ve eğitimi ile başlamıştır. Niyâzi Sayın neydeki perdeleri fevkalâde titizlikle kullanmak, nefesine kudretle hâkim olmak ve kendine has eşsiz bir üfleyiş üslûbuna sâhib olmak sûretiyle tecellî eden ustalığını, bunu sabırla ve kaneviçe işler gibi geliştirmiş olan hocası ressam ve neyzen merhûm Halil Dikmen'e [1906-1964] borçludur.

Bu arada, bu Attâr Dükkânı'nın müdâvimleri arasında, Halvetiyye'nin Sinâniye kolundan üveysî-melâmî meşrepli bir zât olan bankacı Şevket Turgut Çulpan'ı [1914-1990], Fâtih Türbedân Ahmed Âmiş Efendi'nin [1807-1920] halifesi Ahmed Tâhir Efendi'nin müridlerinden ve Ayaş'lı Arabacı İsmâil Ağa diye bilinen tasavvuf ehli ârif bir zâtın oğlu olan Albay Müh. Vehbi Güllüoğlu'yu [1922-1998], Abdülbâkîy Gölpinarlı'yı [1900-1982] ve Hâfîz Âmâ Tevfik'i de unutmamak gerekir. Âmâ Tevfik iri yapılı, gür ve pürüzsüz sesli, mûsikîye âşinâ, hadîs bilen bir zât idi. Yeni Câmî'nin minâresinden sabah ezânını sabâ makâmından okuduğu zaman üsküdarlılar yataklarından doğrutur, bu gür sesi husû içinde dinlerdi.

Daha yakın zamanlarda da, Necmeddin Okyay Hoca Efendi'nin son ve kıymetli tilmizlerinden Prof. Dr. Ali Alpaştan [doğ. 1925] ile Prof. Uğur Derman'da⁹ (doğ. 1935), Prof. Dr. Güngör Satıroğlu (doğ. 1936) da, gazeteci-yazar-mûsikîşinas Nezih Uzel de bu dükkânın gönül ehli müdâvimlerinden olmuştur. Bu dükkânın en sürekli müdâvimleri en azından 54 yıllık (belki de daha fazla) bir sadâkatle rahmetli babam Hâfîz Mehmed Nûrullah bey (1896-1973) ve 53 yıllık bir sadâkat ile de fakîr olmuşuzdur.

Üsküdar'daki bu Attâr Dükkânı nice sohbetlerin, nice dostlukların, nice himmetlerin, nice hayırların, nice tefekküre şâyân ibretlerin, nice füyûzâtın, nice mânevî tohumların ve irşadların sebebi ve mihveri olmuştur. Neyzen Niyâzi Sayın, bir gün bana, bu dükkânın rahmânî füyûzâtının sebep olduğu maddî ve mânevî müktesebâtını hamd-ü şükrânla ve cezbeyle yâd ederken: "Yüksel'ciğim; biz bu dükkândan geçmemiş olsaydık şimdi dükkân süprüntüsünden beter olurduk" demiştir ki bu söz Elhak fakîr için de doğrudur!

Şurası bir gerçektir ki Üsküdar ahâlisini bu kabil mânevî sohbetlere meylettiren etkenlerden biri de dinî mûsikî idi. Bu, bir taraftan "Üsküdar Ağzı" denilen Kur'ân tilâvet tarzıyla, diğer taraftan da özellikle Ramazan'da terâvih namazlarının ilâhilerle kılınmasına cevaz veren bir tutumla etkin olmaktadır.

⁹ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ndeki isim benzeri, merhûm tabib Prof. Dr. Uğur Derman ile karıştırmamak gerekir.

"Üsküdar Ağzı"nın en büyük hocası babamın da, Karaköy'deki Yeraltı Câmii'nin baş imâmî Hâfız Ali Üsküdarlı'nın (1885-1976) da hocası olmuş olan Nazîf Hoca Efendi imiş. "Üsküdar Ağzı"na hâkim olan hâfızlar mûsikîye fevkalâde vâkif olarak yetiştirilirdi ve Kur'ân kıraatinde hangi sûrenin, hattâ hangi âyetlerin hangi makâmdan okunacağını bile öğrenirlermiş. Bugün "Üsküdar Ağzı"nın iki mümtaz temsilcisinden biri Hâfız Kâni Karaca, diğeri ise Hâfız İlhan Tok hocalardır. İkisi de Hâfız Ali Üsküdarlı'nın talebesidir.

Benim çocukluğum ve gençliğimde Üsküdar'da birkaç ilâhî grubu vardı. Bunların en itibâr göreni Mustafa Düzgünman'ın¹⁰ kurduğu ve idâre ettiği gruptu. Bu grupta Niyâzi Sayın, elektrik idâresinden ağabeyi Sırrı Sayın, sağlık memurları Sâlim ile Hâlid, banka memuru Turan, Foto Ulus'un¹¹ sâhibi Necmi, muhâsebeci Nüreddin Birbil, Yeni Câmî müezzinlerinden âmâ hâfız Tefik, Uncular Caddesi'nde takunyeci Şâkir beyin oğlu Turan Denker ve berber Mehmed de¹² vardı. Bu grup daha çok ârifâne nefeslerin ilâhîleştirilmiş sekillerini terennüm ederek Üsküdar ahâlisinin mânevî zevk ve neş'esine hem katkıda bulunmuş, hem de onu bu nefeslerin mânâsını araştırmaya sevk etmiştir.

Üsküdar'ın mânevî ve uhrevî havasını pekiştiren unsurların en önemülerinden biri de hemen hemen her mahallede bulunan câmilerin ve tekkelerin hazirelerinde yatan mevtâlardı. Her Üsküdarlı daha küçük yaşından itibaren önünden geçtiği kabirlerde yatanların rûhlarına mutlaka 3 İhlâs ve 1 Fâtîha okumayı bir alışkanlık hâline getirmiş olurdu. Böylece ahâlinin derûnunda kendisi ile mevtâlar arasında doğal bir ünsiyet teessüs ederdi. Ahâli ehl-i kubûr ile mânen, âdetâ içice yaşardı. Bundan dolayı da Üsküdarlılar iktisâb ettikleri bu ünsiyet dolayısıyla ölümden korkmazlar; onu ilâhî nizamın vazgeçilmez ve doğal bir unsuru olarak addederler; ölümlerini teslimiyetle, tevakkülle ve hattâ, garibdir, neş'eyle beklerlerdi.

Bugünkü Üsküdar'da mânevî sohbet geleneği kaybolmuş değildir. "Hakk Sohbeti" sistematik bir biçimde evlerde, vakıflarda, derneklerde, kahvehânelerde, kütüphânelerde ve ticârethânelerde; ârizî bir biçimde de Ramazan Çadırı'nda, Kültür Merkezleri'nde ve kezâ bâzı mahallî radyolarda, harmdolsun ki, hâlâ sürdürülmektedir.

Bundan iki sene kadar önce Sâlim Yorgancıoğlu Üsküdar'ın dergâhları hakkında bir kitap hazırlamış olduğunu, bunu bir kere de benim tetkik etmemi ve mümkünse

10 Mustafa Düzgünman (1920-1993) XX yüzyılın en büyük ebrû ve kadim tarz cild üstadlarından biridir. Ebrû zevkini halka aşılamış ve çokçok ebrûzenin muz kapılarının açılmasına sebep olmuştur. Kendisi de 19 ilâhî ve bir de sarık bestelemiştir. Etk. Ahmed Yûksel Özemne, Üsküdar'da Bir Altar Dükkanı, 4. baskı, Kubbealtı Neşriyatı, 2003.

11 Foto Ulus, İnkâmiyet-i Milliye Caddesi ile Eski Mahkeme Sokakı'nın birleştiği köşede bulunuyordu.

12 Berber Mehmed bây, İnkâmiyet-i Milliye Caddesi No: 100'da, Attâr Dükkanı'nın bitişliğinde idi.

önsöz >

basılması için bir yayıncıya aracı olmamı ricâ etmişti. Kendisini, bu kitabı basacağını ümit ettiğim bir yayıncıya kitap hakkında müsbet referansıyla birlikte yolladımsa da bu yayıncı bu kitabı basmak istemediydi.

Sâlim beyin vefât etmiş olduğunu öğrenmiştim ki Üsküdar Belediyesi aynı eseri benim tetkik etmem üzere bana gönderdi ve benim müsbet mütâleam üzerine de gözden geçirip gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra yayına hazırlamamı benden ricâ etti. Bunu seve seve yaptım. Metnin orijinal uslûbuna hiç müdâhale etmedim. Ama bir hayli hatâ ihtivâ eden imlâsını düzelttim. Dergâh kitâbelerinde yanlış okumadan doğan hatâları ve bâzı belirgin târih hatâlarını da gidermiş olduğumu sanıyorum. Ayrıca bâzı açıklayıcı dipnotları da ilâve etmiş bulunmaktaym. Bir de yazarın eserinin sonuna eklemiş olduğu "Sözlük"deki tanımların bâzılarının yanlış anlaşılmaya (iltibâsa) yol açabilecek ifâdelerini de daha isâbetli olacağını ümit ettiğim tanımlarla tâdil ettim. Bu değişik metinleri ise [Editörün notu] ibâresiyle belirttim.

Çok kere, Üsküdar dergâhlarının birkaç ismi vardır. Nitekim bu kitabda tanıtılan 67 dergâha tekâbül eden 114 farklı isim vardır. Kitabın bir müracaat kitabı niteliğinde olması için bu 114 ismin herbirinin alfabetik sırayla ayrı birer bend olarak ele alınması fakat dergâh hangi isim altında yaygın bir biçimde tanınıyorsa o isim altında verilmiş olan ayrıntılı bende yollama yapılması gerekirdi. Bu düzenlemeyi de yapmış bulunmaktaym. Rahmetlinin bu eserinin Üsküdar'ın mânevî kültür târihine çok kıymetli bir katkı olacağı şüphesizdir.

Merhûm Sâlim Yorgancıoğlu 23 Haziran 1945 târihinde Üsküdar'da Vâlîde-i Atîk Mahallesi'nde doğmuş, Haydarpaşa Lisesi'nden mezun olmuştur. Uzun süre gümrük komisyonculuğu yaptıktan sonra ticâretle istigâl etmiştir. Babası "Dede" lâkablı Mehmed Hikmet Efendi Sandıkçı Dergâhı'nın son postnişini Şeyh Haydar Efendi'nin dervîsi olup Üsküdar'ın "Sırlı"larından Bankacı Sevket Turgut Çulpan'ın¹³ annesiyle kardeş torunudur. Sâlim Yorgancıoğlu 30 Mart 2002 târihinde kalp hastalığından vefât etmiştir. Allâh ganî ganî rahmet eylesin!

.....
13 Bk. Ahmet Yüksel Özemre, A.g.e.

Dergâh Toptaşında, Vâlîde-i Afîk Mahallesi'nde, kendi adıyla anılan sokaktaydı. Dergâhın kuruluş târihi ve şeyh silsilesi bilinmemektedir. Dergâh, Suлтân I. Abdülhamîd'in annesi Şermî Râbia Kadın tarafından mükemmel bir hâle getirilmiştir (1744). Fakat bu binâ bu günlere ulaşamamıştır. Dergâha ismini veren Abacı Dede Efendi (vef. 1705), türbesinde yatmaktadır. Türbesini Nevşehir'li Dâmat İbrâhim Paşa (doğ. 1660 - vef. 1730) sadrazamlığı sırasında yaptırmış ise de o zamanki türbe binâsı da bu günlere ulaşamamıştır.

> Abacı Dede Efendi Nakşî Dergâhı

Abduşşekur Efendi Dergâhı

Bakınız: Himmet Efendi Bayrâmî Dergâhı

Acıbâdam Dergâhı

Bakınız : Selâmi Ali Efendi Colveti Dergâhı (2)

Afgan Dergâhı

AFGANİLER DERGÂHI - AFGANLAR KALENDERHÂNESİ

Bakınız : Kalenderhâne Nakşî Dergâhı

Ahmet Efendi Bedevî Dergâhı

Dergâh Çengelköy, Halk Caddesi'nde, çıkmaz sokaktaydı. Dergâh ve mescit yıkılmış, haremlük de bakımsız bir hâldedir. Dergâhı İbrâhim Edhem Efendi'nin kızı Râbia Advîye Hanım (vef. 1899) kocası Şeyh Ahmed Efendi (vef. 1911) için yaptırmıştır (1866). Dergâhın inşâsı için Şernsî Efendi'nin hazırladığı kitâbede:

Duhter-i muhsîne evsâf-ı İbrâhîm Edhem
Sâni-i Râbia ya'ni Adeviyye âgâh

Öyle bir sâhibe-i cûd u sehâ dervise
Ki heme mâ-melekin Hak yoluna etti tebâh

K'itdi inşâ Bedevî silkine bu hankâhı
Eyledi zevcini hem postnişini lillâh

Oldu bir zâviye-i zümre-i ehl-i tevhîd
Zikredip gel diyelim aşk ile yâhu Allâh

Nefy-ü ispat ile düstü ama târih Şemsî
Zevci Şeyh Ahmed'e yaptı Adeviyye Dergâh"
1283

yazılıydı. Diğer bir kitâbede:

Dergâh-ı Bedevî nâil-i der-lab
Zi küşad-ı târihin sorarsan Fargab:

Girelim aşk ile gel silkine ol şâh-ı nebînin
Görelim hizmetini kurretü-l -ayneyn-i Alî'nin

Tutalım hâlka-i zincirini bi'l-cümle velînin
Uralım na'râyi gel hassası çok zikr-i celîlin

Giyelim kisvetini Hâce-i Ahmed Yesevî'nin
Kanalım şerbetine Seyyid-i Ahmet Bedevî'nin

Yanalım aşk ile nâil olalım şan-ı Halîl'e
Erelim menzile nûş eyleyelim câm-ı Cem ile

Abd-i memlûk olalım sıdk ile bu râh-ı celîle
Rahmî gâlibdir eder rahmeti çok abd-i zelîle

Alalım himmetini Seyyid-i Ahmed Bedevî'nin
Bulalım rif'atını Hâce-i Ahmed Yesevî'nin

Sûfi inkâra düşüp Haydar'a taş atma
Tiğ-i tevhîd ile ur nefisine aslâ yavaş atma

Yok olan var olur elbette bu yolda telâş etme
Yanalım aşk ile, hamdi vara'ı bu yola katma

Kanalım şerbetine Seyyid-i Ahmed Bedevî'nin
Alatım himmetini Hâce-i Ahmed Yesevî'nin

Sene bin iki yüz seksen üçünde
Küşad-ı dergâh-ı âli-i Bedevî

Tarîkatü-n Nakşibendîyyet-i ve-l kadriyyeti
Halîfe-i Hazret-i Kuddise sırrahu-l âlihi"
1283

yazılıydı. İki kitâbe de ne yazık ki yok olmuştur.

Dergâhın su hâzinesi üzerinde:

"Şevketlü menabetlü Sultân Abdülazîz Han hazretlerinin câriyelerinden merhûme Feleksu Kalfa'nın hayrâtıdır 1286" yazılıydı. Bundan da anlaşılacağı üzere hayrâtı yapan Feleksu Kalfadır. (1869 - 70).

Zamanında semâhânenin mihrabı üzerinde bulunan hattat Sami Efendi'nin "İllâ bizikrillahi tatmeîni-l kulûb" ile 1874 yılında yazdığı "Yâ Hazret-i Pîr Seyyid Ahmedü-i Bedevî" yazılı nefis (evhâtar Çengelköy, Hacı Ömer Efendi Câmii'ndedir.

Dergâhın hazîresindeki 5 kabirden bilinenler

1 - İbrâhim Edhem Efendi.

2 - İfâkat Hanım (vef. 1872-73): İbrâhim Edhem Efendi'nin kızıdır.

Veremden vefât etmiştir. Mezar tasında :

Mevt-ü hayat emr-i hüdâ âşikâr
Olşa gerek bendesini Kırdgâr¹⁴

Aldı benim duhter-i pâkizemi
Nev civanım oldu Hakk'a dil-figâr¹⁵

Bir verem-i muhrîk idi zâhiri
Erdi erenlerden âna ber-güzâr

Hazret-i Seyyid Bedevî pîrimiz
Olşa gerek rûz-i cezâda medâr

Böyle olur ehl-i abâ bendesi
Himmet-i Zehrâ'ya hem olsun civâr

Gitti İfâkat Hanım bak cennete
Âşık olup Hû diyerek âşikâr"
1289

yazılıydı.

14 Kırdgâr - A.Şah

15 Dil-figâr - Gonlü yaralı, âşık

- 3 - Râbia Advîye Hanım (doğ. 1834 - vef. 1899): İbrâhîm Edhem Efendî'nin kızıdır. Dergâhın kurucusudur.
4 - Ahmed Efendi (vef. 1911): Dergâhın ilk şeyhidir.

Kurucusundan dolayı "Râbia Advîye Hanım Dergâhı" adıyla da anılan dergâhın devrân günü Cumartesi idi. Bu dergâha gönül vermiş Şeyh Edhem Efendi ise (vef. 1904), devrinin en önemli zâkirbaşlarındandı.

Ahmediye Dergâhı

Bakınız: Mahmûd Efendi Rifâî Dergâhı.

Alaca Minâre Nakşî Dergâhı

Bu Nakşî dergâhı Pazarbaşı Mahallesi'nde: Boybey Sokağı, Köprütü Fâzil Paşa Sokağı ve Kartal Baba Caddesi tarafından kuşatılmış, dikdörtgen şeklinde bulunan geniş bir arâzide yer almaktadır. Dergâh çeşitli dönemlerde "Alaca Minâre Dergâhı", "Pazar Dergâhı", "Şeyh Sâdık Efendi Dergâhı", "Şeyh Hacı İbrâhîm Efendi Dergâhı", "Ebültevlük İbrâhîm Efendi Dergâhı", "Hacı Dede Dergâhı" olarak anılmıştır. Dergâh, Hacı İbrâhîm Efendi isminde hayırsever bir zât tarafından yaptırılmıştır (1730- 1731). Dergâhın geniş arâzisinde sıradan bir mescid niteliğinde olan tevhihdâne, iki katlı selâmlık ve iki katlı haremlik bulunmaktaydı. Dergâh, Sultân II. Abdülhamid'in birinci haznedâr tarafından yenilenmiş (1884-85) ve şâir Sâbit Efencinin yazdığı ve şu anda yok olan kitâbede târih düşürülmüştür:

Zill-ı Hakk Abdülhamid'e şu mahâl
Mescid-i nakş-ı felek oldu bu dem

Sâhibü-l ismet kerimü-l menkabet
Ol haznedâr-ı Sultân-ı ümem

Böyle bir ma'bed ki misli yok ânin
Levh-i menkuşâtı gâyet muntazam

Seyr-ü tavaf eyliyor ins-ü melek
Dâimâ bunda ibâdet mültezem

Nuh kapısında ahâli bilumum
Öldular müsteğrâk-ı lûtf-ı kerem

Pâdişâhim çok yasa âvâzesin
Âsumâna refederter subh u dem

Umm-i dünyâ cümleten tebrîk eder
Bende-i âl-i abâyı lâ-cerem

Burdaki erler Kutubdan keşfolup
Şânına lâyük riâyet buldu hem

Şüpheyi kat'eyle şân u sıdk ile
Feyzinin oldu benâmı muhterem

Bâb-ı mescidden duhûlde kıl niyâz
Her biri birer feyze mazhar pür-himem

Burc-ı ehilulâha karşı bas kesip
Hâcetin Hak'dan dile hiç çekme gam

Sahibü-l hayrâta yâ Rab kıl atâ
Dü cihânda saadet hem haşem

Levhaya târih yazar Sâbit kalem
Bu ne a'lâ ümmet-i Beytü-l Harem"

1302

Dergâhın seyh silsilesi şöyledir:

- 1 - Hüseyin Dede Efendi , Hacı (vef. 1759 - 60).
- 2 - Mehmed Fahrî Efendi (vef. 1778).
- 3 - Mehmed Sâdik Efendi (vef. 1794-95): Erzincan'lıdır. Anadolu ve Rumeli'de pek çok yeri dolaşmıştır. Türkçe risâleleri vardır. Bunlar: **Risâle-i Merbûbe**, **Risâle-i Terbiyenâme**, **Risâle-i Mârifeti-n Nefs**, **Risâle-i Mahbûb'tur**, **Risâle-i Mârifeti-n Nefs'den bir bölüm:**

"Ey Sâlik, eğer nefsini bilmek istersen, bil ki ulu ve yüce Allâh (c.c.) seni iki nesneden yaratmıştır. Bunlardan biri olan bedendir ki, ortadadır. Diğeri bâtinî bir mânâ olup, rûn ve nefis derler. Onu ancak basîret gözü ile idrâk etmek mümkün olur. Çünkü buna gönül derler. Çünkü ne zaman gönül, katb ve dil isimleri geçse maksat budur. Kalbten maksat, insanın göğsünün sol tarafındaki et parçası değildir. Zira o ölümlerde ve diğer canlılarda da vardır. Bu kalb, gözle de görülmür, bu yüzden şehâdet âleminden değildir. O bu âleme garib olarak gelir ve öylece gider. Rûh bedenın sultânı olup, beden onun bineğidir. Bütün zâhir ve bâtin organlar, onun askerleridir. Ma'rifetullâh ve Hz. Allâh'ın Cemâli'ni temâşa etmek O'nun sıfatıdır. Mükellef olan O'dur, hitap O'nadır. Ya da mutsuz olmak onun sıfatıdır ve ona ait hakikatlerin bilinmesi Ma'rifetullâhın anahtarıdır."

> Alaca Minare Nakşî Dergâhî Hazîresi

- 4 - İbrâhim Celâlî Efendi, Hacı (vef. 1827 - 28).
- 5 - Ali Rızâ Efendi (vef. 1858 - 59).
- 6 - Abdülfettâh el Ukarî Efendi [vef. 1864-65]; Bağdat'lıdır. Nakşibendî velîlerinden Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'nin halîfelerinden olup, şeyhinin emriyle ve sonuna kadar Nakşibendiliğe bağlı olan bu dergâhı, bu tarîkatın Hâlidî koluna intikâl ettirmiştir. Muhammed Râşid Rüstem Efendi [vef. 1868] halîfesidir. Müridleri arasında Şeyhülislâm Mehmed Refik Efendi de [vef. 1866] bulunmaktaydı. Kabri Nuh Kuyu'sundadır.
- 7 - İbrâhim Şerif Efendi (vef. 1882); Tırnova'lıdır.
- 8 - İsmâil Efendi

Dergâhın hazîresinde yatanlar :

- 1 - Hüseyin Dede Efendi , Hacı (vef. 1759 - 607); Dergâhın şeyhidir.
- 2 - Fevzi Efendi (vef. 1759 - 60); Şeyhtir.
- 3 - Mehmed Fahrî Efendi (vef. 1778); Dergâhın Şeyhidir.
- 4 - Mehmed Sâdik Efendi (vef. 1794 - 95); Dergâhın Şeyhidir.
- 5 - Kâmil İbrâhim Efendi , Paşazâde (vef. 1807).
- 6 - Züleyhâ Hanım (vef. 1834) : Reşid Paşa'nın hanımıdır.
- 7 - Hacı Dede Efendi 5Ö.1857); Şâir Yahya Efendi'nin yazdığı kabir taşında :

Seyh Hüseyin-i Nakşibendî muktedâ-i asfiyâ
Nice müddet küşe-i vahdette uzlet eyledi

Mürsîd-i kâmil idi; hayli maârif ehlini
Himmet ile mahrem-i sîr-ı hakikat eyledi

Dâvet olunca hitâb-ı ırcî-i hazrete
Rûh-i pâki, âlem-i lâhûta nihlet eyledi

Dedi Yahyâ nase hatîf fevtinin târihini
Nakşibendi Hacı Dede azm-i cennet eyledi.

1274

yazıdır.

8 - Mehmed Haydar Efendi, Hacı Hâfız (vef. 1889-90): Bergama'lıdır. Dergâhın seyhiyelerinden Mehmed Sâdik Efendi'nin talebelerinden Kırkağaç'lı Mehmed Emin Efendi'nin halîfesidir. Vefât târihinin kaydı :

Pişvâ-yı sâlikan-ı râh-ı tahtîk-i Hudâ
Post-pira-yı tecellî hâne-i rûşd ü kemâl

Seyh-i kâmil hâdi-i râh-ı kadîm-i Nakşibend
Hazret-i Hâfız Muhammed Haydar etdi irtihâl

Ser-be-ceyb-i inzivâ meşgul-i zikrullah iken
Rûhuna bu caygâh oldu güzergâh-ı visâl

Kırkağaçlı Seyh Mehmed nam zât-ı ârifin
Cânışin-i dergâh-ı feyzî idi bir nice sal

Zîkr-i zenbûrî kolundan neşeyâb-ı aşk olup
Nüşgâm-ı şehd-i vahd olmışdı ol sîrin-hisâl

Feyz-i rûhanîsi olsun cilve-pirâ-yı vücûd
Cümle-i ashâbi hakkında ilâyevmü-z zevâl

İrtihâlinde dedim târih-i cevherdânnı
Hû deyip Hâfız Efendi oldı Hak-bin-i Cemâl"

1307

Dergâhın bahçesindeki yeşil küfeki taşından yontulmuş abdest su teknesi, İstanbul'lu Dilsizzade Hacı Büyük Fesli Mehmed Fahrüddin Efendi'nin hayrâtıdır (1908). Bakımsızlıktan çöken dergâh 1940 yılında Vakıflar İdâresi tarafından yıktırılmıştır. Dergâhın devrân günü ilk zamanlarda Pazar günü ise de Seyh Mehmed Sâdik Efendi zamanında Perşembe günü olmuştur.

> Alaca Minâre Nakşî Dergâhî'ndan geriye kalan ve mutfak olarak kullanılan bina

Altûnîzade Şâbanî Dergâhî

Üsküdar'lı Bandırmalizâde Seyyid Ahmed Münib Efendi'nin Mecmua-i Tekâyâ isimli eserinde yalnızca adı geçen bu dergâha ait hiçbir bilgi mevcûd değildir.

Ârif Dede Dergâhî

Bakınız: Kapağası Cerrâhî Dergâhî

Atik Vâlide Sultan Dergâhî

Bakınız: Karabâş-ı Velî Efendi Şâbanî Dergâhî.

Atpazarı Celvetî Dergâhî

Dergâh Hayreddin Çavuş Mahallesi, Atpazarı, Semerciler mevkiindeydi. Dergâh ve câmi ahşaptı. Bânîsi, aynı zamanda dergâh ve câmiye adını vermiş olan Osman Efendi'dir. 1710 - 11 yılında yapılan bu dergâh ve câmiye ünlü şâir Behîstî Efendi târih düşürmüştür.

Cenâb-ı mürşid-i âgâh-dil Osman Efendî kim
Odur esrâr-ı "küntü kenz"e mazhar ârif-i billâh

Yapıp bu dilgüşâ âlî makâmı sa'y edip hayra
Erip tevfik-i rabbânî olupdur âna lûtfullâh

Yapıldı hamdülillâh kudsiyânın Kâbegâhı hem
Makarr-ı ehl-i takvâ âşiyân-ı Hakk'a menzilgâh

Zihî hâlet verir bir câmi-i pür-feyz-i ra'nâdir
Olur vâkif ledün ilmîne bundan sâlikânî râh

Gelip bu tekkenin takında kandil-veş seb ü rûzân
Durup devr-i devâmî bunda görse encüm ile mâh

Hemîşe bunda ta'at-gîr olan ehl-i dâ târîh
Mahâll-i taatü-l ebrâr cây-ı evliyâullâh

1123

Bu kitâbe de, yok olanlar arasında yerini almıştır. Kuruluşundan 1925 yılında tekkelerin kapatılışına kadar Celvetîlikten ayrılmayan dergâhın âyin günü Cuma günüydü. Dergâh ve câmiden günümüze hiçbir şey kalmadığı gibi, ilk şeyhinin hâricindeki postnişinler hakkında da bir bilgimiz yoktur.

Osman Efendi (vef. 1748): Bilecik'lidir. Celvetî Seyhi Selâmî Ali Efendi'nin (vef. 1692) halîfesidir. Aziz Mahmut Hüdâyî Celvetî Âsîtânesi Seyhi Filibeli Mehmed Sabûrî Dede Çelebi Efendi'nin vefâtı üzerine Âsîtâne'ye şeyh oldu (1717). Âsîtâne'de 10 yıl kadar irşâd vazifesi gördü. Kabri, Âsîtâne'de, Başhalîfe Muk'ad Ahmed Efendi'nin (vef. 1639) yanındadır. Dergâhın son postnişini Mustafa Efendi'dir.

> Atıpaan Celvetî Dergâhı Şeyhi Osman Efendi adına yaptırılan Câmi

Avni Efendi Kâdirî Dergâhı

Dergâh Arakıyeci Hacı Câfer Mahallesi, Divânciler Caddesinde'ydi. İkişer oda ile birer sofadan ibâret haremlik ve selâmlık ile, iki helâ, mutfak, tevâhîdhâne, türbe, kuyu ve küçük bir avludan ibâretti. Zeyneb Kâmil Hastanesi'nin bahçe ve yol düzenlemeleri sırasında hepten yok olmuştur. Devrân günü Cumartesi olan dergâh ile ilgili elimizde başkaca bir bilgi yoktur.

> Avni Efendi Kâdirî Dergâhı'nın yok olmak üzere olan huzurevi

Ayşe Sultan Celvetî Dergâhı

Dergâh İmrahor'da, İmrahor Câmii'nin arkasında, yol kenarındaydı. Kurucusu Ayşe Sultân'dır. Dergâhın Celvetî âyininin yapıldığı devrân günü Perşembe'ydi. Dergâh ve postnişinleri hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Yalnız bu dergâhta, Azîz Mahmûd Hüdâyî Celvetî Âsîlânesi şeyhi Şihâbeddin Efendi'nin (vef.1911) teklîf ve oluruyla meşhur duahan Nakşî şeyhi Ebu-l Kavuk İsmâil Hakkı Molla'nın 1905-1914 yılları arasında, Celvetî meşîhatı bozulmadan önce, şeyhlik ettiği sâbittir.

Dergâh tamamen yıkılmıştır. Hazîresindeki kabir taşları da yerlerinden çıkartılarak duvar diplerinde sanki satışa sunulacakmışçasına dizili durmaktadır. Ayşe Sultân (vef. 1595) Kânûnî Sultân Süleyman Han'ın torunu, Mihrimâh Sultân ile Rüstem Paşa'nın kızıdır. Aziz Mahmûd Hüdâyî Efendî'nin sâdik müridi olmuştur. Ayşe Sultân önce Vezir - i Âzam Ahmed Paşa ile (1580) evlenmiş ve birkaç oğlu dünyaya gelmiştir. İlk kocası vefât eden Ayşe Sultân 1582 yılında Seyhülislâm Çivcizâde Mehmed Efendî'nin (vef. 1587) akdettiği nikâh ile Nişancı Feridun bey'e evlenmiştir. Fakat Feridun Bey'in 1583 yılında vefâtı ile tekrar dul kalmıştır. Büyük bir servet sâhibi olan Ayşe Sultân'ın Salacak'ta sarayı ve ayrıca Aziz Mahmut Hüdâyî Celvetî Âsitanesi'ne ait vakıfları da vardı. Aziz Mahmûd Hüdâyî Efendî ile de evlendikleri ve hattâ Pîr'in Hacc'a Ayşe Sultân ile gittiği rivâyet ediliyorsa da bu husûsta kesin bir belge bulunmamaktadır.

Ayşe Sultân ilk kocası Vezir-i Âzam Ahmet Paşa'dan olma oğlu Abdurrahmân Bey'le gittiği Hacc fârizası dönüşü 1595 yılında vefât etmiş ve Hüdâyî Âsitanesi'ne defnedilmiştir.

> İbrahim Camii

Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi Celvetî Âsitânesi

Dergâh, Ahmed Çelebi Mahallesi'nde, Hüdâyî Mahmûd Sokağı ile Azîz Efendi Mektebi Sokağı'nın çevrelediği büyük bir alan içindedir. Külliye câmi - tevhidhâne, harem - selâmluk, kütüphâne, hünkâr kasrı, halvethâne, beş adet meşrûta evi, dervîş hücreleri, iki mutfak, taamhâne, su deposu, şadırvan, abdesthâne, çocuk mektebi, çeşmeler, kuyu, türbe ve geniş bir hazîreden oluşur. Kurucusu Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi'dir. Celvetî Piri bu arâziyi 1589 yılında Mustafa ve Ahmet Efendi adındaki kardeşlere ait ev yeri iken vekilleri Ali Efendi'den satın almış ve inşaata hemen başlamıştır. Dergâhın inşaatı 1594 yılında tamamlanmıştır. Daha sonraları tevhidhâneye minber eklenmesi ile de câmiye dönüştürülmüştür (1599). 1850 yılında vuku bulmuş olan meşhur Üsküdar Yangını'nda türbe hâricinde tüm külliye yanmış, harâb olmuştur. Sultân Abdülmecid türbe dâhil bütün külliyei eskisine sâdik kalarak yeniden inşâ ettirmiş (1855), hattâ hünkâr mahfeli ile sibyan mektebi de bu sırada eklenmiştir.

Külliye'nin ihyâsî şâir Senih Efendi'nin mısraları ile külliye'nin aşağı giriş kapısı üzerindeki kitâbede okunmaktadır :

Hazret-i Abdülmecid Han'ı ilâ yevmi-t hisâb
Ömrü şevketle Hudâ tahtında kılsın kâm-yab¹⁶

Pîr Mahmûd Hüdâyî'nin uluv-i himmeti
Âsitânını eyledi ma'mûre vü zerrin-kıbab

Sa'y ile kesb-i safâ kıl kim bu dergâh-ı bülend
Kâbe-i uşâkdir olmuş metâf-ı seyh-u sebâb

Baş keser bu bâba mührünü fers eyleyüp
Kad-ı hamîde olmuş ânıncün sipîhr-i bî-tnâb

Bendesin envâr-ı Hû ile kılıp rûşen-cerağ
Ol azîz-i celvetî eyler derûnun lem'a-tâb

Cüybâr-ı feyz-ü himmet kim der-i ihsânın
Çeşmesâr-ı cânibinden revândır âb-ı nâb

Levh-i bâba yazdı bir matla' Senûh-i kemterin
Kıldı her mısırâda bir târîh-i terkim-u hisâb

Oldu dergâh-ı Hüdâyî bendeye hayru-l meâb
Sıdk ile gel âsitan-ı kutb-i âlemdir bu bâb
1272

Câminin giriş kapısı üzerindeki, Sultân Abdülmecid Han tuğralı, şâir Zîver Efendî'nin ta'lik yazı ile yazılmış kitâbesinde :

Şâh-ı gâzî velâyet-menkabet Abdülmecid Han'a
Zâhir olmuş fütûh-ı milket içre nusret-i aktâb

Resânetle Aziz Mahmûd Efendi Dergâhın inşâ
Edince kıldı celb-i feyz-i rûhaniyyet-i aktâb

Du'a-yı şevket ile Zîver iki cevherin târîh
Sezâdır olsa bâb-ı hankâhda ziyet-i aktâb

Şâh-ı din kim Hüdâyî hankâhın eyledi bünyâd
Mu'in olsun umûrunda Hudâ'ya himmet-i aktâb"
1272

okunmaktadır.

Sultân II. Abdülhamid'in yakınlarından Lûtfi Efendî câmi-tevhîdhâne karşısına bir kütüphaneye yaptırmıştır (1899 - 1900). 1910 yılında yıldırım düşmesi ile yıkılan minâre ve türbedâr bölümünü Mısır Hidivi İsmâil Paşa'nın (vef. 1895) kızı Prenses Fatma Hanım (vef. 1912) onarmış ve bugün de kullanılan türbe girişindeki cemeânîli bölümü yaptırmıştır.

Devrân günü Cuma günü olan âsitânenin postnişinleri :

1- Aziz Mahmûd Hüdâyî Efendi (doğ. 1541 - vef. 01.10.1628):

Sereflikoçhisar doğumludur. Babası Fadlullâh Efendi, dedesi Mahmûd Efendi'dir. Yetiştigi ve büyüdüğü yer, ilkokula da başladığı yer olan Sivrihisar'dır. Tahsilini ilerletmek için İstanbul'a geldi ve zamanın en mükemmel müesseselerinden biri olan Ayasofya Medresesi'ne girdi. Yakınlığı itibarıyla de Küçük Ayasofya da ikâmet etti (1564). Medrese tahsiline devâm ederken bir yandan da ulemâden Nâsırzâde Ramazan Efendî'nin (vef. 1576) talebesi oldu.

Halvetîyye'den Nûreddinzâde Muslihuddin Efendî'nin (doğ. 1502 - vef. 1573) sohbetlerinde bulundu. Aziz Mahmûd Efendî medrese tahsilini bitirdiğinde,

derslerine devâm ettiği Nâsırzâde Râmazan Efendi'nin yardımcısı oldu ve uzun yıllar yanında görev aldı. Râmazan Efendi, Edirne'de Selimiye Medresesi'ne hoca olarak tâyin edilince yardımcısı Aziz Mahmûd Efendi'yi de beraberinde götürdü (1571). Aynı yıl stajını tamamlayarak kadî diplomasına hak kazanmış ve hocası ile Mısır ve Şam'a giderek kadîlik yardımcılığında bulunmuştur. Mısır'da bulunduğu sıralarda Halvetîyye'den Mehmed Demirtaşî Efendi'nin halîfelerinden Kerîmuddîn Halvetî Efendi'ye intisâb etti. Hocası Nâsırzâde Efendi'nin Bursa'ya kadî olarak tâyin edilmesiyle Aziz Mahmûd Efendi de beraberinde gelerek Ferhâdiye Medresesi'nde hoca ve Eski Câmî Mahkemesi'nde de kadî yardımcılığı görevlerine başladı (1573). Bu arada büyük velî Üftâde Efendi'nin [vef. 1580] Kaygan Câmîi'ndeki vaazlarına devâm etti. Nâsırzâde Râmazan Efendi'nin vefâtından [10.1576] sonra zuhur eden mânevî işaretler üzerine hocalık ve kadîlik görevlerinden istifa ederek şeyhi Üftâde Efendi'ye kaplandı (Aralık 1576). Kemâle erdiğiinde şeyhi tarafından verilen vazife üzerine ailesi ve kayınbiraderi Ali Celebi ile beraber Sivrihisar'a gitti [01.1580]. Sivrihisar'da 6 ay kalabilen Aziz Mahmûd Hüdâyî Efendi şeyhini ziyaret için tekrar Bursa'ya döndü (16.06.1580). Hüdâyî Efendi'yi Bursa'ya çeken kuvvet belli olmuştur. Şeyhi Üftâde Efendi az bir zaman sonra vefât etti [26.07.1580]. Üzgün olan Hüdâyî Efendi tekrar Sivrihisar'a dönmüşse de bir müddet sonra Rumeli'ye geçmiştir. Eski Zağra'da ikâmet ettiği ve bir câmi yaptırdığı bilinmektedir. Rumeli'ye geçişi ve ne kadar kaldığı bilinmiyorsa da dönüşünde İstanbul'a gelerek Küçük Ayasofya Dergâhi'na şeyh olduğu kesindir (1584). Sultân III. Murâd zamanında, Ferhad Paşa [vef. 1595] ile beraber İran Seferi'ne iştirâk ederek Tebriz'e kadar gitti (30.08.1586).

Üsküdar'da, şimdiki külliye'nin bulunduğu yeri satın alarak hemen inşaata başladı ve inşaata yakın olmak istemesi sebebiyle Rumî Mehmed Paşa Câmîi civarında ikâmet etti (1589). Dergâh, mescit ve mesrûtalarnın inşaatı 1594 yılında tamamlandı. Bu sıralarda Fatih Câmîi vâizliğine tâyin edildi (06.03.1594). Bu vazifesine Âsîtâne Mescidi'ne minber ilâve edilerek câmiye çevrilmesine kadar devâm etti (1599). Bunun yerine kendine daha yakın olan Mihrimâh Sultân (Iskele) Câmîi'nde Perşembe günleri vaaz etmeye başladı. Sultân III. Murad tarafından Ali Paşa Dergâhi'na şeyhlik teklifini yolun uzak oluşu sebebi ile münâsib bir şekilde redderken Sultân'dan Ayasofya yakınındaki "Arslan Yatağı" olarak anılan yerin dergâh olarak yapılmasını talep etmiştir. Ancak bu istek Sultân I. Ahmed tarafından "Arslanhâne'nin" yıktılarak câmiî yapımına başlanması ile olmuştur. Sultân Ahmed Câmîi'nin yapımında ilk kazma vurulması ve temel atma duası Hüdâyî Efendi tarafından yapılmıştır (1609). Câmî inşaatı tamamlandığında da açılış merasiminde ilk hutbeyi okuduğu gibi her ayın ilk Pazartesi günleri vaaz etmeyi de kabûl etmiştir (1617).

Hüdâyî Efendi'nin üç kere haccettiğini; birincisinin târihi bilinmemekte, ikincisi 1618 yılında, üçüncü haccı da müridlerinden bir efendi ile 1620 yılında gerçekleştirdiğini kaynaklardan öğreniyoruz.

> Azîz Mahmûd Efendi Dergâhının Giriş

Hüdâyi Efendi'nin beş oğlu ve yedi kız evlâdi olmuştur. Bu zâtîar; Evliyâ Mehmed Muhtar Efendi (vef. 1595), Mustafa Ebrâr Efendi (vef. 1596), Ayşe Hanım (vef. 1600), Ali Murteza Efendi (vef. 1601), Abdülvâhid Efendi (vef. 1611), Ümmügülsüm Hanım (vef. 1612), Ahmed Siddîk Efendi (vef. 1624), Fâtîma Zehrâ Hanım (vef. 1624), Zeyneb Hanım (vef. 1642), Fâtîma Zehrâ Hanım (vef. 1642), Rukiye ve Hatice Hanım'lardır.

Yetiştirdiği halîfeleri; Başhalîfe Muk'ad Ahmed Efendi (vef. 1639), Eyyub Efendi (vef. 1621), Dizdarzâde Ahmed Efendi (vef. 1623), Filibe'li İsmâil Efendi (vef. 1642), Aksaray'lı Abdurrahim Efendi (vef. 1645), Zâkirbaşî Şa'ban Efendi (vef. 1650) Veliyuddin Efendi (vef. 1651), Kemâleddin Efendi (vef. 1657), Ehl-i Cennet Mehmed Fenâyi Efendi (vef. 1664), Saçlı İbrâhim Efendi (vef. 1664), Arap Yahyâ Efendi (vef. 1666), Üftâdezâde Kutub İbrâhim Efendi (vef. 1678) ve Tophâne'li Veli Efendi'dir (vef. 1697).

Kuwetli bir şâir olan Azîz Mahmûd Efendi'ye şeyhi Üftâde Efendi tarafından "Hüdâyi" mahlası verilmiş ve Pîr de şiirlerinde bunu kullanmıştır.

İlâhî olarak da bestelenmiş bir şiir :

Ezelden aşk ile biz yâne geldik
Hakikat-i sem'ine pervâne geldik

Tenezzül eyleyip vahdet ilinden
Bu kesret âlemîn seyrâna geldik

Geçüb ferman ile, bunca avâlim
Gezerken âlem-i insâna geldik

Fenâ bulduk vücûd-i fân'î mutlak
Bıraktık katreyi, ummâna geldik

Nemiz ola Hudâyâ, sana lâyük
Hemân bir lûtf ile ihsâna geldik

Umarız iverüz bâkiy cihâna
Civâr-ı Hazret-i Rahmân'a geldik

Geçüb âhır bu kesret âleminden
Hüdâyî, halvet-i Sultân'a geldik"

Güzel beyitlerinden bir kaç örnek :

Tıynet-i âdemde ewel konmasa sevdâ-i aşk
Cenneti bir dâneye satmazdı ol dâna-i aşk

[Tanrı; insanoğlunu yaratırken, onun çamuruna "aşk" belâsını katmamış olsaydı, Hazret -i Âdem, bu uğurda, Cennet'i bir elma tânesine fedâ edip oradan koğularak bu fânî dünyâyâ ayak basmak gibi bir perişanlığa düşmezdi]

İstikâmet ehli hıfz-i Hakk'dadır, ermez ziyân;
Anıncün serviyi incitmez beğim bâd-i hazân

[Doğru olanın gönlünde Hakk sevgisi eksik olmaz ve bunun için de maddî ve mânevî hiçbir ziyân gelmez. Görmüyor musun servi ağacını? Dosdoğru yaratılışından dolayı güz rüzgârları ona bir şey yapamıyor.]

Eserleri :

Arapça Eserleri: 1) Ahvalu-n nebiyyi-l muhtâr aleyhi salavâtullahi-l melûki-l cabbâr, 2) Câmiu-l fadâil ve kamiu-r rezâil, 3) El es'ile ve-l ecvibe fi ahvâli-l mevtâ, 4) Fethu-l bâb ve ref'u-l hicâb, 5) El fethu-l ilâhî, 6) Habbetu-l mahabbe, 7) Hâşiye kûhistani fi şerh-i fikh-ı Keydânî, 8) Hayatü-l ervâh ve

necâtü-l eşbâh, 9) Hulâsatü-l ahhâr fî ahvâli-n nebiyyi-l muhtâr, 10) Kesfu-l kınâ' an vechi-s semâ, 11) El mecâlisu-l va'ziyye, 12) Mecmuatü-l huteb, 13) Merâtibu-s sülûk, 14) Miftâhu-s salât ve mirkatü-n necât, 15) Nefâisü-l mecâlis, 16) Şemâilu-n nübüvveti-l Ahmediyyeti-l Muhammediyye, 17) Et tarîkatü-l Muhammediyye vesîletün ilâ-s seâdeti-s sermediyye, 18) Tecelliyat, 19) Vâkiat.

Türkçe Eserleri : 1) Dîvan, 2) Ecvibe-i Mutasawifâne, 3) Mi'râciye, 4) Nasâyih ve Mevâiz, 5) Necâtü-l garîk fi-l cem'i ve-t tefrik, 6) Tarîkatnâme, 7) Mektûbat.

Türbedâr Mustafa Es'ad Düzgünman Efendi'nin [doğ. 1920 - vef. 12.09.1990] Pîri için costuğu kasîdesi

Dârü-l amân bir kubbedir
Tâc-ı Sultân Hüdâyî
Bahr-i aşkdan bir habbedir
Tâc-ı Sultân Hüdâyî

Onüç taksim zirvesinde
Heybet vardır çevresinde
Reng-i envâr zerresinde
Tâc-ı Sultân Hüdâyî

Ehl-i olan gıyer onu
Hayır olur elbet sonu
Başa devlet bilir bunu
Tâc-ı Sultân Hüdâyî

Âlem içre Şems'e timsâl
Şuâpâş¹⁷ hem zümrüt misâl
Olmaz ona hiç bir emsâl
Tâc-ı Sultân Hüdâyî

Oniki harf lafz-ı tevhîd
Tâcda saklı sırrı tefrîd
Onüç eder bunu te'yîd
Tâc-ı Sultân Hüdâyî

Hâmildir o Şerîati
Tarîkatî, Ma'rifeti
Gösterir hem Ehl-i Beyti
Tâc-ı Sultân Hüdâyî

17 Şuâpâş : İskisâcan (A. Y. Özemre'nin Notu)

Lütf-i haklaehl-i cennet
Giyer başa tâc-ı Celvet
Ask ehline büyük izzet
Tâc-ı Sultân Hudâyî

Açar kalbe bâb-ı safâ
Olmaz orda gam u cefâ;
Hem kâse-i kevser şifâ
Tâc-ı Sultân Hudâyî

Yedullâhdır mürşid eli
Ta'lib olan ider belî
Tâc giydîrir ona vefî
Tâc-ı Sultân Hudâyî

> Ask-Makâmî Hudâyî Elenk-i in Dergâh Kütüphanesi Yürü Alan Kubri

Âşık arar mevlâsını
Görmez Hakk'ın deryâsını
Gösteren bak Leylâ'sını
Tâc-ı Sultân Hüdâyî

İlm-ü irfân andadır hep
Sırr-ı Sübhân andadır hep
Fazl-u kemâl andadır hep
Tâc-ı Sultân Hüdâyî

Zât u sıfat mevhûm değil
Sûret, ma'nâ ayrı değil
Baş tâcımız gayr-ı değil
Tâc-ı Sultân Hüdâyî

Gördü gözüm meyl'ettim ben
Açtı özüm seyrettim ben
Mustafa'yım yok oldum ben
Tâc-ı Sultân Hüdâyî

30.04.1955

2 - Ahmed Efendi, Muk'ad (vef. 1639):

Balıkesir'lidir. Hüdâyî Efendi'nin baş halîfesi olmuştur. Bulgurlu'daki Çilehâne Dergâhı'na halîfe olarak gönderildi. Burada 4 yıl kaldı. Bursa'daki halîfe Eyyub Efendi'nin vefâtı üzerine yerine halîfe olarak gönderildi [1621]. Pîr'in vefâtı üzerine Filibe'li İsmâil Efendi'nin geçmesi icab ederken Ahmet Efendi Âsîâne makâmı için ve Pîr'den sonra ilk postnişin oldu [1628]. Fakat Filibe'li İsmâil Efendi "Bu makâma bizden lâyük başkaca kimse yoktur. Kim geerse muk'ad [kötürüm] olur." dedi. Hakikaten bir müddet sonra Hakk'ın hikmetiyle Ahmed Efendi kötürüm oldu ve bundan böyle "Muk'ad Ahmed Efendi" olarak anıldı. Vefât edene dek seyhliğini sürdürdü [1639].

3 - Mes'ud Efendi (vef. 1657):

Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi'nin kızının oğludur. İlim tahsil etti. Muk'ad Ahmed Efendi'den hilâfet aldı.

4 - Mehmed Fenâyî Efendi, Ehl-i Cennet (vef. 1664):

İstanbul Tophâne'lidir. Babası İshak Efendi'dir. Mehmed Efendi, kardeşi Ahmed Çelebi'nin Hüdâyî Efendi'ye bağlılığı vâsitasıyla Pîr'i tanımış ve tasavvuf eğitime başlamıştır. Pîr'i tarafından Simav'a halîfe olarak gönderildi. Pîr'in vefâtı üzerine İstanbul'a geldi ve Tophâne'de sâkin bir hayat yaşadı [1628]. Mes'ud Efendi'nin yerine Âsîâne'ye şeyh oldu [1657]. Vefât edince Âsîâne'nin alt kapısı karşısındaki türbesine defnedildi. Mahtası "Fenâyî"dir. Dîvan'ı vardır. Kendisine "Ehl-i Cennet" de denir.

Pirimden bir gonca açmış Şeyh Fenâyi Cennetî
Bağ-ı aşka büyü¹⁸ saçmış Şeyh Fenâyi Cennetî
Mecma'i-l bahreyndir, elhak ilm-i ledûn kelâmî
Sırru Kur'ân'dır merâmî Şeyh Fenâyi Cennetî

İsmi Mehmed Fenâyi hem Cennetiyyü-l Celvetî
Şer'at'te, tarîkatta bak kemâli münceî
Hakîkatı sırra âgâh Hakka vâsil bir velî
Nûr-ı zâta mazhar olmuş Şeyh Fenâyi Cennetî

Kazaskerdi aşka düştü gönül vordı seyhine
Sütükunda cezbe bastı nidâ geldi sem'ine
[Yeter artık cennet oldun, farkla gel sen kendine!]
Şeyhi cennet, kendi cennet Şeyh Fenâyi Cennetî

Hazreti Pîr makâmında me'mur oldu irşâda
Feyz aldı sütük ehli irdiler hep murâda
Bin yetmişbeş târihinde cismi girdi türâba
Cennet-i Adn içre şimdi Şeyh Fenâyi Cennetî

Ârifâne divanında âşikâne edâ var
Kapalıca kelâm idüb zâhir, bâtın safâ var
Üstâdından nazar almış erbâbına ma'nâ var
Enhârına doyum olmaz Şeyh Fenâyi Cennetî

Tâc-ı Celvet giymiş cennet hep bakâya alâmet
Hakkalyakîn olmuş bir mert neş'esidir melâmet
Enelhakk'ın sırrı ile mest sâhib-i kerâmet
Hem muhibbi Ehlibeyt'tir Şeyh Fenâyi Cennetî

Nâm-ı pâk-i yâd olunca kalb-i insan zevk alır
Misli Cennet ravzasından ziyâretle feyz alır
Rabt-ı kalble ol hazretin esrârından sır alır
Bir tabîb-i mânevîdir Şeyh Fenâyi Cennetî

Kemter kulun Mustafa'dır türbedârındır senin
Hizmetinde berdevâmdir hizmetin bekler senin
Mahşer günü elin tutup şefkatin ister senin
Efendimsin, sultânımsın Şeyh Fenâyi Cennetî
(04.1955)

5 - Gafûrî Mahmûd Efendi (vef. 1667):

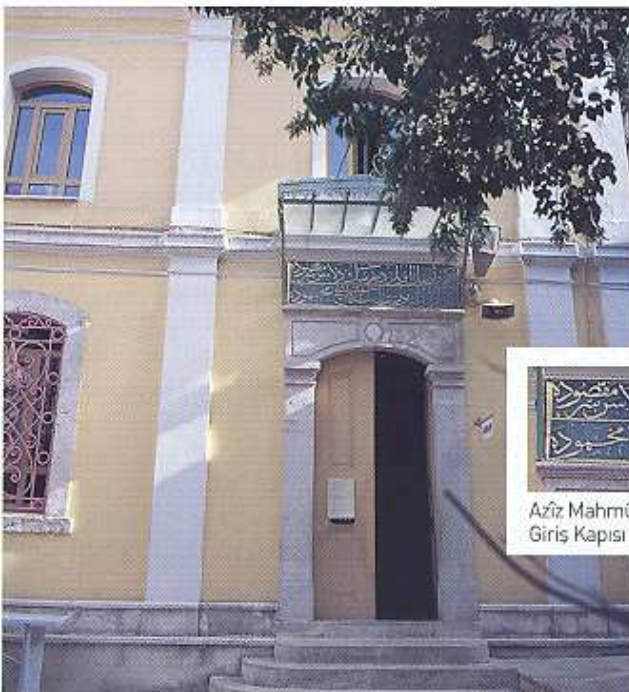
Gelibolu'ludur. İlim tahsîl ettikten sonra tasawufa yöneldi. Muk'ad Ahmed Efendi'ye kaplandı. Halîfe olarak Gelibolu'ya gönderildiyse de fazla kalmadan İstanbul'a geri döndü. Zeyrek Câmii, Üsküdar Vâlide Sultân Câmii ve 1659 yılında da Fâtih Câmii vâizliğinde bulundu. Ehl-i Cennet Mehmed Fenâyî Efendi'nin vefâtı üzerine Âsitâne'ye şeyh oldu (1664). Vefât ettiğinde Halîl Paşa Türbesi'ne (Kapıcı Celvetî Dergâhı) defnedildi. "Gafûrî" mahtası ile şiirleri vardır. Bir gazeli :

Nûr-i zikrullâh ile her kim ki oldu kalbi ak
Sûretten ol şeb ise ma'nâda lâkin pîr olur

Âşık-ı sâdık isen terkeyle hâb u râhatı
Ey Gafûrî tâlib-i dîdar olan şebgîr¹⁹ olur"

6 - Mehmed Tâlib Efendi, Devâtîzâde (vef. 1679):

Muk'ad Ahmed Efendi'nin müridlerinden ve Şeyh Câmii Celvetî Dergâhı bânisi Devâtî Şeyh Mustafa Efendi'nin (vef. 1660) oğludur. İlim tahsîl ettikten sonra babasının halîfelerinden Fidancı Mehmed Efendi'ye ve Ehl-i Cennet Mehmed Fenâyî Efendi'ye kaplandı. Gafûrî Mahmûd Efendi'nin vefâtı ile Âsitâne postnişini oldu (1667). Vefât ettiğinde Şeyh Câmii'ndeki babasının türbesine defnedildi. "Tâlib" mahtası ile şiirleri vardır.

Aziz Mahmûd Hüdâyî Efendi Dergâhı'nın
Giriş Kapısı ve Üzerinde Yer Alan Kitâbesi

7 - Selâmî Ali Efendi (vef. 1692):

Menteşe ili (Muğla), Kozyaka köyünde doğdu. İlyas Efendi'nin oğludur. İlim tahsil ettikten sonra Kırkakçe Medresesi'ne hoca, daha sonra da İstanköy Adası'na (Yunanistan) müftü oldu. Tasavvufa olan aşkı dolayısıyla kadılığı bırakarak Mu kad Ahmed Efendi'nin halifesi Zâkirzâde Abdullah Efendi'ye (vef. 1657) kaplandı. Bursa'ya halife olarak gönderildi. Bursa'da Çelebi Sultân Mehmed Câmîi civârında bir dergâh inşâ etti. Devâtüzâde (Divitçizâde) Mehmed Tâlib Efendi'nin 1679 yılında vefâtıyla boşalan Âsitâne şeyhliğine gelinceye kadar bu dergâhda irşâda devâm etti. Hüdâyî Âsitânesi şeyhiyken ünlü velî Niyâzi Mısırî (vef. 1693) ile mektuplaşmalar ve bir takım dedikoduların çıkması sonucu şeyhlikten ayrıldı (1682). Bir yıl dolmadan Âsitâne şeyhliğine ikinci defa atandı ve vefâtına kadar bu görevde kaldı. Selâmsız'da, Kuruçesme'de ve Kısıklı'da dergâh ve mescidler inşâ ettirdi. Celvetiye tarikatının "Selâmiyye" kolunun kurucusudur. Kısıklı'daki dergâhında medfûndur.

8 - Halîl Efendi :

Samsun, Bafra'dır. Selâmî Ali Efendi'nin yerine postnişin olduysa da kısa bir zaman sonra azledilerek Mısır'a sürüldü (1683) ve orada da vefât etti.

9 - Mustafa Efendi (vef. 1711) :

Erzincan'dır. Babasının adı Mustafa'dır. Halîl Efendi'nin azledilmesiyle Âsitâne'ye postnişin olduysa da birkaç gün sonra o da azledildi (1683). Yerine Selâmî Efendi getirildi. Memleketi Erzincan'a gitti. İstanbul'a dönüşünde Kadirga, Mehmed Paşa Celvetî Dergâhı'na seyh oldu (1702). Abdülhâyy Celvetî Efendi'nin vefâtı üzerine Âsitâne'ye ikinci defa seyh oldu (1705). Kabri Devâtüzâde (Divitçizâde) Celvetî Dergâhı (Seyh Câmîil hazînesindedir).

10 - Abdülhâyy Celvetî Efendi (doğ. 1629 - vef. 16.11.1705):

Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi'nin halîfelerinden Saclı İbrâhim Efendi'nin (vef. 1664) oğludur. Babasının, Satırcı Mehmet Ağa tarafından yaptırılan zâviyedeki şeyhliği sırasında Silistre'de doğdu (1629). Tasavvuf eğitimini babasından aldı. Bir süre sonra hilâfet aldığında, bugün Bulgaristan'da bulunan Akçakızanlık kazâsındaki Alâeddin Efendi zâviyesi şeyhliğine getirildi. Babasının vefâtı üzerine onun yerine Edirne Selimiye Câmîi vâizi ve Dizdârzâde Dergâhı seyhî oldu (Mart 1664). Daha sonraları İstanbul, Kadirga'daki Sokollu Mehmed Paşa Zâviyesi'ne seyh oldu (Temmuz 1686). Bilahare de Eminönü Yeni Câmîi vâizliğine getirildi (1687). Selâmî Ali Efendi'nin vefâtı üzerine Âsitâne'ye postnişin oldu (Aralık 1692). Kabri Halîl Paşa (Kapıcı Celvetî Dergâhı) türbesindedir. İyi bir şâirdir.

Eserleri : 1) Tefsîr-i Ba'zı Süver-i Kur'âniyye, 2) Busîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin manzûm tercümesi, 3) Fethu-l beyân li husûlu-n neşri ve-l fethi ve-l emân, 4) Serh-i Gazel-i Hacı Bayrâm Velî.

11 - Mehmed Sabûrî Efendi (vef. 1717):

Filibe'lidir. Babası, Filibe Celvetî Dergâhı postnişini Mustafa Efendi'dir (vef. 1676). İstanbul'a gelerek tefsîr ve hadîs ilimlerini tahsil etti.

Âsitânenin beşinci postnişini Gafûrî Mahmûd Efendî'nin halîfesi oldu. Filibe'deki Şeyh İsmâil Dergâhî'na şeyh oldu. Mürşidi Şeyh Gafûrî Mahmûd Efendî'nin vefâtı üzerine İstanbul'a geldi (1667). Çeşitli câmiilerde vâizlik yaptı. Kazasker Abdülkâdir Efendî'nin kendisi için yaptırdığı Edirnekapı, Sarmâsık Celvetî Dergâhî'na şeyh oldu (1671) Kabri, Halîl Paşa (Kapıcı Celvetî Dergâhî) Türbesi'nde, mürşidi Gafûrî Mahmûd Efendî'nin yanındadır. "Dede Çelebi" adıyla da anılır.

12 - Osman Efendi, Seyyid (vef. 1727-28):

Bilecik'lidir. Selâmi Ali Efendî'nin halîfelerindendir. Üsküdar'da Atpazan Celvetî Dergâhî bânisidir (1711), Filibe'li Mehmed Sabûrî Efendî'nin vefâtı üzerine Âsitâne'ye ondördüncü postnişin olmuştur.

13 - Ya'kûb Afvî Efendi (vef. 1736):

Babasının adı Mustafa Efendî'dir. Bilecik'li Osman Efendî'nin hem müridi, hem de dâmadıdır. Bursa'lı İsmâil Hakkî Efendî'nin de talebesi olmuştur. Şehzâde Câmîi ve Üsküdar Yeni Vâlîde Câmîi vâizliklerinde bulundu. Şeyhinin vefâtı üzerine (1728) Âsitâne'nin onbeşinci şeyhi oldu ve bu görevi vefât edinceye kadar devâm ettirdi. Vasîyeti üzerine, Karacaahmed Türbesi civârında, annesinin yanına defnedildi. Ya'kûb Afvî Efendî'nin on kadar tasawufî eseri vardır.

14 - Yusuf Efendi (vef. 1740):

Edirne'lidir. Abdülhâyy Celvetî Efendî'nin (vef. 1705) halîfesidir. Edirne, Selimiye Câmîi'nde cuma vâizliği yaptı. Ya'kûb Afvî Efendî'nin vefâtı üzerine Âsitâne'ye şeyh oldu.

15 - Mehmed Efendi (vef. 1740):

Niksar'lıdır. Selâmi Ali Efendî'nin halîfelerindendir. Edirne'li Yusuf Efendî'nin vefâtı üzerine onyedinci postnişin olmuştur. Kabri, şeyhi Selâmi Ali Efendî'nin Kısıklı'daki dergâhî hazîresindedir. "Fıstıklı Şeyhi" adıyla da anılır.

16 - Mustafa Efendi (vef. 1774):

Bursa doğumludur. Niksar'lı Şeyh Mehmed Efendî'nin oğlu ve halîfesidir.

17 - Mehmed Rûşen Efendi, Büyük (doğ. 1719 - vef. 1795):

Mudanya'da doğdu. Dedesi, Fâtih Atpazan Celvetî Dergâhî bânisi ve Zâkirzâde Abdullah Efendî'nin (vef. 1657) halîfelerinden Şumnu'lu Osman Fadl-ı İlâhî Efendî'nin (vef. 16920) halîfesi Mustafa Efendî'dir. Babası Abdurrahmân Efendi ise Bursa'lı İsmâil Hakkî Efendî'nin (vef. 1724) halîfesi ve Üsküdar Kapağası Celvetî Dergâhî şeyhidir. Mehmed Efendî doğduğunda Celvetî şeyhi Bursa'lı İsmâil Hakkî Efendî tarafından "Rûşen" mahlası verildi. Hilâfeti, Bursa'lı İsmâil Hakkî Efendî'nin halîfelerinden Çorlu'lu Pertev Efendî'dendir (vef. 1768). Sultân Ahmed Câmîi de dâhil uzun yıllar kürsü vâizliği yaptı. Bir ara babasının yerine geçerek Kapağası Celvetî Dergâhî'nde şeyhlik görevinde bulundu.

Bursa'lı Mustafa Efendi'nin vefât etmesiyle Âsîâne'ye şeyh oldu (1774). Hatt-ı Humâyun ile azledildi ve Mudanya'ya sürüldü (1783). Yerine Neccarzâde (Dülgerzâde) Mehmed Sıddîk Efendi vekâleten sürdürdü ise de bir yıl sonra tekrar postnişin oldu (1784). Bu görevini vefât edene dek sürdürdü (Mart 1795). Mehmed Rûşen Efendi, Celvelîliğin yanısıra Nakşibendî şeyhi Abdülganî Nablusî Efendi'nin (vef. 1731) de halifesiydi. Hanımı, Mevlâna Celâleddin Rûmî Efendi'nin ahfâdından Şerife Hanım'dır.

18 - Mehmed Sıddîk Efendi, Neccarzâde (Dülgerzâde) (vef. 1794):

Besiktas, Sinan Paşa Neccarzâde (Dülgerzâde) Dergâhı kurucusu, Celvelî şeyhi Selâmi Ali Efendi'nin halîfelerinden "Odabaşı Şeyhi" şeyh Fenâyî Mustafa Efendi'den hilâfet almış olan Rızâeddin Mustafa Efendi'nin (vef. 1746) oğludur. Büyük Mehmed Rûşen Efendi'nin azledilip sürülmesi sebebiyle 1 yıl kadar Âsîâne'ye vekâleten şeyh olmuştur (1783-84). Vekâleten de olsa yirminci şeyh olarak kayıtlara geçmiştir. Yerine tekrar Mehmed Rûşen Efendi gelmiştir. Kabri, Beşiktas, Sinan Paşa Câmii yanındaki türbededir.

19 - Mehmed Şihâbeddin Efendi (1819):

Üsküdar'lıdır. Büyük Mehmed Rûşen Efendi'nin oğlu ve halifesidir. Babasının yerine postnişin olmuştur. Karakter yapısı itibâriyle Bursa'lı İsmâil Hakkı Efendi'ye benzediğinden "Küçük Hakkı" diye de anılır. **Tuhfetu-s sâlikiyn** adında tasavvufî bir eseri vardır.

20 - Abdurrahmân Nesîb Efendi (vef. 1842):

Üsküdar'lıdır. Mudanya'lı Büyük Mehmed Rûşen Efendi'nin torunu, Mehmed Şihâbeddin Efendi'nin oğludur. Çankurtaran, Sinan Erdebilî Halvetî Dergâhı'na vekâleten şeyh oldu. Babasının vefâtı üzerine Âsîâne'ye yirmiüçüncü postnişin oldu. Ordu vâizliği görevi verildi (1827). "Seyyid" mahlası ile yazdığı şiirleri bir dîvanda toplanmıştır. Dinî ve din dışı besteleri de vardır.

21 - Mehmed Rûşen Tevfikî Efendi (doğ. 1810 - vef. 1891):

Üsküdar'lıdır. Mehmed Şihâbeddin Efendi'nin torunu, Abdurrahmân Nesîb Efendi'nin oğludur. Babasının vefâtı üzerine ve elli yıla yaklaşan bu hizmeti lâyikiyle yaptı. Hat sanatı ve mûsikî ile uğraştı. Aşk redifli bir gazeli ünlüdür :

Kurdu iklim-i vücûdda tahtını Sultân-ı Aşk
Cem edip âşıkları sahrâ-i aşka sû be sû²⁰
Her birine itmeye bin nâz ile fermân-ı aşk
Cün oturmuş taht-ı istiğnâsında ol pâdisâh
Her nigehte olmada üftedegân sûzân-ı aşk
Elleri bağlı huzûrunda durur biçâreler
Muntazırdır, herbiri ister ki, bir ihsân-ı ask
Neylesin dünyâ ve mâîhâyî âşık neylesin

20 Sû be sû : Yan yana (A, Y, Özerme'nin Notul)

Dâimâ maksûdu ânın, vuslat-ı canân-ı aşk
Vasfolunmaz hâlet-i aşkın demi, bi veçhile
Zâhiren giryân ve sûzân mânevî handân-ı ask
Sem-i Hakk'da mahvede gör kendini pervâneves²¹
İtme Rüşen'i, bülbül-i şeydâ gibi efgan-ı aşk"

22 - Mehmed Şihâbeddin Efendi (vef. 1911):

Üsküdar'lıdır. Abdurrahmân Nesib Efendi'nin küçük oğludur. Ağabeyi Mehmet Rüşen Tefkî Efendi'nin vefâtından sonra geçtiği makâmda yirmibir yıl kadar hizmet vermiştir. Sultân Abdülmecîd'in sevgi ve saygısını kazanmış, Âsitâne'nin tâmir ve genişletilmesi için gerekli yardımı sağlamıştır. Bu şeyhin zamanında üç katlı ve onsekiz odalı şeyh dairesi yapılmıştır.

23 - Mehmed Gülşen Efendi (doğ. 1867 - vef. Nisan 1923):

Üsküdar'lıdır. Babası, Kayseri'de nâiblik görevinde de bulunan Mektubîzâde M. Sadreddin Efendi'dir (vef. 1872). Annesi, Mehmed Rüşen Tefkî Efendi'nin kızıdır. Doğançılar ve Atlamataşî Rüştiye Okullarında tahsîl görmüştür. Dedesi Mehmed Rüşen Tefkî Efendi'den tasavufî eğitimini görmüşse de hilâfeti Bursa'da İsmâil Hakkî Celvetî Dergâhı şeyhi Fâik Efendi'den almıştır. Memûriyet hayatına 1886 yılında başlamış, dayısı Mehmed Şihâbeddin Efendi'nin vefâtıyla memûriyet hayatı biterek Âsitâne'ye yirmialtıncı postnişin olmuştur [1911]. Pîr'in **Ahvâlu-n Nebiyî-yi-l Muhtâr** adlı eserini tercüme ve şerh etmiştir. Mehmed Tâhir Efendi'nin (doğ. 1861 - vef. 1926) yardımlarıyla Âsitâne'de bir kütübhâne kurmuştur.

24 - Abdülgafûr Âbid Efendi (doğ. 1872-vef. 06.09.1945):

Mehmed Gülşen Efendi'nin kızkardeşinin oğlu ve halîfesidir. Dergâhın yirmiyedinci ve son şeyhidir.

Azîz Mahmûd Hüdâyî'nin türbesinin dış kapısı üzerindeki kitâbede:

Dilâ, tahsîl edem dersen eğer zevk-i ilâhîden
Nasîbini alır elbet giren bâb-ı Hüdâyî'den

yazmaktadır.

Türbenin iç kapı üzerindeki kitâbede ise:

Bu meşhed mecma'-i ervâh-ı ecsâd-ı Hüdâyî'dir
Edeble gir azîzim türbe-i pâk-i Hüdâyî'dir

yazmaktadır.

Türbede medfûn olanlar :

1 - Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi (doğ. 1541 - vef. 01.10.1628): Celvetîyye tarikatının Pîr'i ve dergâhın bânîsidir.

2 - Mehmed Muhtar Efendi, Evliyâ (vef. 1595): Pîr'in oğludur.

21 Pervâneves : Pervâne gibi (A. Y. Özmen'in Notu)

> Aziz Mahmûd Husaî Efendi Dergâhı'nın Hazîresi

- 3 - Mustafa Ebrâr Efendi (vef. 1596): Pîr'in oğludur.
- 4 - Ayşe Hanım (vef. 1600): Pîr'in kızıdır. Seyh Mehmed Efendi ile evlenmiş ve üç erkek evlâdi olmuştur:
 - a - Mustafa Efendi (vef. 1685).
 - b - Abdülhây Efendi (vef. 1691): Kadırga, Mehmed Paşa Celvetî Dergâhı'na seyh olmuştur (1632).
 - c - Mehmed Efendi
- 5 - Ali Murteza Efendi (vef. 1601): Pîr'in oğludur.
- 6 - Abdülvâhid Efendi (vef. 1611): Pîr'in oğludur.
- 7 - Ahmed Siddîk Efendi (vef. 1624): Pîr'in oğludur.
- 8 - Fâtîma Zehrâ Hanım (vef. 1624): Pîr'in kızıdır.
- 9 - Zeyneb Hanım (vef. 1642): Pîr'in kızıdır.
- 10 - Fatımâ Zehrâ Hanım (vef. 1642): Pîr'in kızıdır.
- 11 - Fatımâ Zehrâ Hanım (vef. 1675): Pîr'in kızı Rukiye Hanım'ın kızıdır.

Türbenin bitişiğinde, zamanla çatısı çökerek hazîre hâline gelen alanda yatanlar

- 1 - Pîr'in hanımı.
- 2 - Ayşe Sultân (vef. 1585): Kânûnî Sultân Süleyman'ın torunu, Mihrimâh Sultân ile Rüstem Paşa'nın kızıdır. İmrahor'da adını verdiği Celvetî Dergâhı kurucusudur.
- 3 - Ümmügülsüm Hanım (vef. 1612): Pîr'in kızıdır.
- 4 - Ahmed Efendi, Muk'ad (vef. 1639): Pîr'in halîfesi ve Pîr'den sonra ilk şeyhtir.
- 5 - Mehmed Efendi (vef. 1643): Pîr'in damadı ve Ayşe Hanım'ın kocasıdır. Celvetî şeyhidir.
- 6 - Mehmed Paşa, Sultânzâde (doğ. 1602 - vef. 1646): Rüstem Paşa'nın torunudur. Saraydan yetmişmiştir. 75. sadrâzamdır. Girit'te vefât etmiştir.

7 - **Mustafa Efendi (vef. 1685):** Ayşe Hanım ile Seyh Mehmed Efendi'nin evlâdı, Pîr'in torunudur. Seyhülislâm Abdurrahîm Efendi'nin yardımcısı olmuştur. Sarı Abdullah Efendi'den boşalan, İzmir Kadılığı görevinde bulunmuştur. Daha sonraları da Bağdat, Sam, Diyarbakır, Medine, Filibe, Bursa ve Üsküdar Kadılıklarında da görev yapmıştır. Celvetî şeyhidir.

8 - **Mehmed Şihâbeddîn Efendi (vef. 1819):** Âsitâne şeyhidir.

9 - **Abdurrahmân Nesib Efendi (vef. 1842):** Âsitâne şeyhidir.

10 - **Sâdullâh Efendi (vef. 1874):** Celvetî şeyhidir.

11 - **Mehmed Rüşen Tefikî Efendi (doğ. 1810 - vef. 1891):** Âsitâne şeyhidir.

12 - **Mehmed Gülşen Efendi (doğ. 1864 - vef. 1923):** Âsitâne şeyhidir.

Hazîredeki medfûnlardan bazıları:

1 - **Lala Mustafa Efendi (vef. 1638).**

2 - **Mes'ud Efendi (vef. 1657):** Pîr'in torunu ve âsitâne şeyhidir.

3 - **Sun'izâde Mehmed Emîn Efendi (vef. 1673):** Kara Sun'ullâh Efendi'nin oğludur. Edirne [1646], Bursa [1647], Hâlep, Mısır ve İstanbul [1649] kadılıklarında bulunmuştur. 1653-1654 yıllarında Anadolu, 1654-1655 yıllarında da Rumeli Kazaskeri görevlerinde bulunmuştur. 41. Şeyhülislâm'dır [1661 - 1662].

4 - **Fatma Hanım Sultân (vef. 1727 - 28):** Sultân IV. Murad'ın torunudur. Annesi Kaya Sultân (vef. 1699), babası Melek Ahmed Paşa'dır (vef. 1662).

5 - **Seyyid Osman Efendi, (vef. 1728):** Âsitâne'nin şeyhidir. Atpazarı Celvetî Dergâhı kurucusu ve ilk şeyhidir.

6 - **Yusuf Efendi (vef. 1740):** Âsitâne'nin şeyhidir.

7 - **Ebûbekir Efendi (vef. 1745):** Kayseri'lidir.

8 - **Mustafa Efendi (vef. 1751):** Seyh Selâmi Ali Efendi'nin şeyhidir.

9 - **Tâhir Efendi (vef. 1751).**

10 - **Mustafa Efendi (vef. 1774):** Âsitâne'nin şeyhidir.

11 - **Müftüzâde Mehmed Sâdık Efendi (vef. 1788):** Erzincan'lıdır.

12 - **Müftüzâde Mustafa Efendi, (vef. 1791):** Erzincan'lıdır.

13 - **Çelebizâde Şerif Hasan Paşa (vef. 1791):** Rusçuk'ludur. Çelebi Süleyman Ağa'nın oğludur. Osmanlı - Rus Savaşı (1768 - 1774) sırasında vezirlik rütbesiyle Rusçuk Baskomutanı oldu. Sultân III. Selim tarafından 158. sadrâzam olarak göreve getirildi (1790 - 1791). Ruslara karşı Kili, İsmâil, Tolçı ve İsakçı gibi kaleleri kaybettiği için sadrazamlıktan azledildi ve sonrası da îdam edildi. İdam edilen son sadrâzamdır.

14 - **Mehmed Rüşen Efendi (doğ. 1719 - vef. 1795):** Âsitâne şeyhidir.

15 - **Hamal Şerif Paşa (vef. 1874):** Hamallıktan asker oldu. Miralay (1830 - 31), süvari livâsı (1833 - 34), ferik olarak Rakka Kaymakamı (1837 - 38), İzmit Mutasarrıfı (1840) oldu. Musul, Konya ve Sivas vâililiklerinde bulundu (1844). 1845 yılında vazifeden uzaklaştırılmıştır. Savaşçı bir mizâca sâhiptir.

16 - **Ömer Efendi (vef. 1851)**: Akşehir'lidir. Abdullâh Efendi'nin oğludur.

17 - **Hacı Ahmed Paşa (vef. 28.04.1858)**: Kapıcıbaşılık ve mutasarrıflık görevlerinde bulundu.

18 - **Râgib Mehmed Paşa (vef. 1865)**: İstanbul, Kabatas'lıdır. Celebi Efendi'nin oğludur. Saraydan yetişmiştir. Rumeli Ordusu'na mirlivâ (1843), Rumeli Mutasarrıfı (1845), Trabzon (1846) ve Trablusgarb (1846) vâilîği görevlerinde bulunmuştur. Basra (1849), Aydın (1851), Harput (1851), Kürdistan (1852) vâilîliklerinde bulundu. 1860 yılında vazifeden uzaklaştırılmıştır.

19 - **Tâhir Paşa (vef. 25.08.1878)**: Üsküdar'lıdır. Beyrut Kumandanlığı görevinde bulunmuştur.

20 - **Musa Kazım Paşa (doğ. 1821 - vef. 1889)**: Amavutluk'un Kanıçe Kasabası'nda doğmuştur. Hüseyin Efendi'nin oğludur. Memûriyetten askerlik mesleğine geçmiş, korgeneralliğe kadar yükselmiştir. Hem Celvelî hem de Bedevî terbiyesi almıştır. Dîvan tarzındaki şiirleriyle tanındı. Kerbelâ Olayı'na ait mersiyesi ve kuvvetli hicivleri vardır. Dîvan-ı ve **Makalid-i Aşk** (Sevgi Hazineleri) adlı kitabı vardır. Şiirlerinden bazı pasajlar :

İdrâk edemez neş'esini sâgar-ı askın
Kalbinde ânın kim eser-i hubb-i sivâ var

[Kalbini dünya sevgisinden ayıramayanlar, daha doğrusu, dünyaya tapanlar, İlâhî Aşk'ın tadına eremezler.]

İltifât eylese erbâb-ı şekâya keremi
Süedâdan sayılırdı koca Nümrud-ı pelid"

[Eğer lûtf ve keremini, şâki alçaklara da teşmil etseydi, Hz. İbrâhim'i atese attırmak gibi bir cinâyeti işleyen küstah Nemrud bile Allâh'ın sevgili kulları arasına girerdi.]

Mütekebbirlere kibr etme tasadduk sayılır
Zâlime zulm ü ezâ kılma ibâdet gibidir

[Kendini büyük görenlere aynı şekilde mukâbelede bulunmak sadaka vermek kadar sevaptır. Hele haksızlık edenlere, herkesin hakkını yemekten zevk alanlara ezâ ve cefâ etmek bir nevi ibâdet sayılır.]

21 - **Mehmed Şihâbeddin Efendi (vef. 1911)**: Âsitâne'nin şeyhidir.

22 - **Mehmed Tâhir Efendi (doğ. 1861 - vef. 1926)**: Bursa'lıdır. Harbiye'yi bitirdikten (1879) sonra uzun süre askerî okullarda târih ve coğrafya öğretmenliği yaptı. Üsküp, Manastır ve Selânik Askerî Ortaokullarında müdürlük görevinde bulundu. şâir, edip, mutasavvıf ve âlimlerini eserleri ile birlikte tanıttı (1914). Âsitâne kütüphânesinin kurulmasında ve eserlerin toplanmasında büyük emeği geçti.

II. Meşrûtiyet'in ilânı ile Bursa'dan milletvekili seçildi (1908). Ahlâk, tasavvuf ve edebiyata ait eserleri vardır. En ünlü eseri üç ciltlik **Osmanlı Müellifleri**'nde Osmanlı şâir, edib, mutasavvif ve âlimlerini eserleri ile birlikte tanıtmıştır (1914). Diğer eserleri ise şunlardır: 1) **Ulemâ ve Şuarâ** (Bilginler ve Şâirler), 2) **Meşâyih-i Osmâniyeden Onsekiz Zâtin Terceme-i Ahvâli** (Osmanlı Seyhlerinden Onsekiz Kişinin Hayatı), 3) **Delîl-i Tefâsir** (Yorumlar Kılavuzu) 4- **Hacı Bayrâm-ı Velî**, 5) **Aydın Vilâyetine Mensûb Meşâyih** (Aydın İli Seyhleri), 6) **Müverrihîn ve Etibba'nın Terceme-i Ahvâli** (Târihçilerin ve Hekimlerin Hayatı), 7) **Fezâil-i Şeyh-i Ekber** (Şeyh-i Ekber'in Erdemleri), 8) **Türklerin Ulûm ve Fünûna Hizmetleri** (Türklerin Bilimlere ve Fenlere Hizmetleri), 9) **Müteallik Âsâr-ı İslâmiye** (Siyasetli İlgili İslâm Eserleri), 10) **Müverrihîn-i Osmâniye'den Ali ve Kâtip Çelebi'nin Terceme-i Hâlleri** (Osmanlı Târihçilerinden Ali ve Katip Çelebi'nin Hayatları), 11) **Eski ve Yeni Ahlâk Kitaplarımız**, 12) **Kâtip Çelebi**.

23 - Abdülgafûr Âbid Efendi (vef. 06.09.1946): Âsitâne'nin son şeyhidir.

24 - Hanım (?)

25 - Hanım (?)

26 - Hanım (?)

Balaban Dergâhı

Bakınız: Yağcızade Sa'dî Dergâhı.

Bandırma (ya da Bandırmalizâde) Dergâhı

Bakınız: Hâşim Baba Dergâhı.

Bezcizâde Dergâhı

Bakınız: Himmet Efendi Bayrâmî Dergâhı.

Cedid Hacı Dede Kâdirî Dergâhı

Bu dergâh, şimdi yerinde yeller esen Bâlû Çavuş Mescidi'nin yanında idi. İnâdiye ile Tunusbağrı arasında, Bandırmalizâde Hâşim Baba Efendi Dergâhı'nın karşı sırasındaydı. Devrân günü Pazar olan dergâh, mescid ile beraber târihe malolmuştur. Türbe ve hazîre dahi yerinde yoktur. Bir adı da "Hoca Balî Dergâhı"ydı.

Çamlıcalı Mehmet Efendi Şâbanî Dergâhı

Dergâh, Vâlîde-i Atîk Mahallesi, Çavuşdere Caddesi ile Koltukçu Rıza Sokağı ile Çınarlı Tekke Sokağı sınırları içindedir. Çamlıca'lı Mehmed Efendi tarafından inşa edilen (1663) dergâhın bugüne kalan kısmı haremlik - selâmluk kanadadır. Kuruluşunda hangi tarîkate hizmet ettiği ve şeyh silsilelerinin kimler olduğu

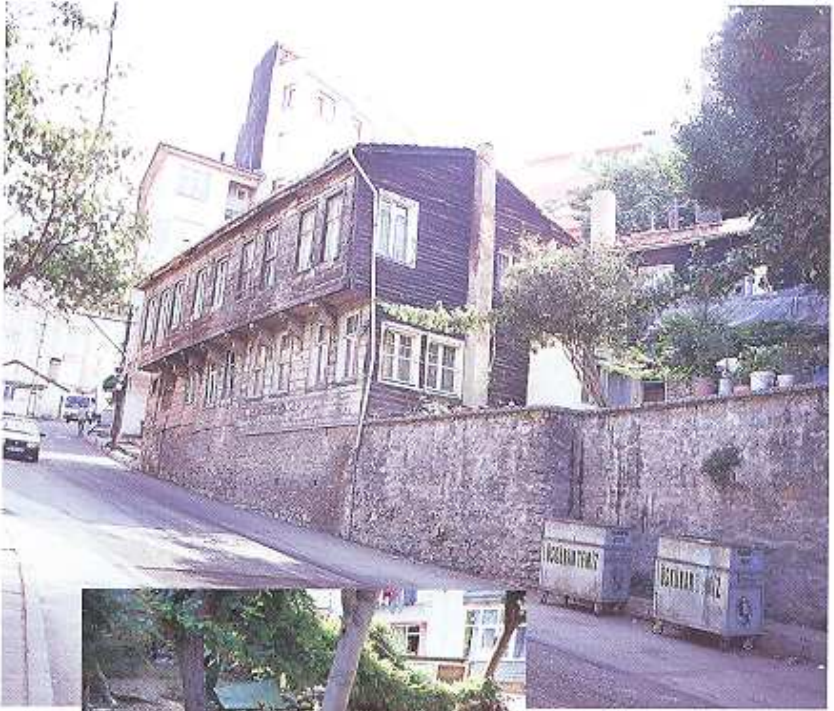

bilinmemektedir.Yalnız XVIII, yüzyılın sonlarına doğru Halvetîliğe, daha sonraları da bu tarikatın Şâbanî koluna bağlandığı bilinmektedir. İlk zamanlarında Çarşamba ve Pazar günleri devrân günleri ise de son olarak devrân günü Perşembe olarak tesbit edilmiştir.

Bilinen şeyhlerini sıralarsak :

- 1 - Çamlıca'lı Mehmed Efendi (vef. 1673 - 74): Dergâhın kurucusu ve ilk şeyhidir. Dergâhında medfûndur. Su anda yok olan türbesinin üzerindeki kitâbede : "Hankâh-ı kutbü-l ârifin gavsü-l vâsılın Çamlıcalı Hazret-i Şeyh Mehmed Efendi, Kuddise sirrûhu 1084" yazılmıştır.
- 2 - Hüseyin Efendi.
- 3 - İdrîs Efendi.
- 4 - Nûrî Efendi.

Dergâh, "Çınarlı Dergâhı" veyâ "İdrîs Efendi Dergâhı" adları ile de anılmıştır.

Çamlıcalı Mehmed Efendi Dergâhının Ayakta Kalan Harem Kısmı ve Bahçesinde Bulunan Hazîresi

Çarşamba Dergâhı

Bakınız: Kurban Nasûh Efendi Rifâî Dergâhı.

Çınarlı Dergâhı

Bakınız: Çamlıcalı Mehmed Efendi Şâbanî Dergâhı.

Çiçekli yada Çiçekçi Câmîi Dergâhı

Bakınız: Selimiye Naksî Dergâhı.

Çilehâne Celvetî Dergâhı

Celvetîyye Pîri Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi'nin çileye soyunduğu yerdir. Küçük Çamlıca'nın Alemdaği'ne bakan yamacı üzerindedir. Pîr burada kendine taştan iki odacık ve mescid inşâ ettirmiştir. Mescide "Musalla Mescidi" dediği için dergâhın diğer bir ismi de "Musalla Mescidi Dergâhı"dır. Musalla Mescidi'nin inşâsına

"Çün temâm oldu dedim târihini
Cennetâsâ bir makâm-ı bi-l âdil"
1024

kit'asıyla târih düşürüldüğüne göre dergâhın yapım târihi de aynı zamanlarda olduğu söylenebilir [1615]. Burada bulunan kuyunun bileziğinde: "Cennetmekân Sultân Mahmûd Han Hazretlerinin kadınlarından 3. Âşûbî²² Can Kadınefendi'nin hayrâtıdır. 1285" yazılıdır. Kuyunun önünde yeşil mermerden yapılmış, çok zarîf süslü, dört musluklu su deposunun, Kâmil Paşa tarafından 1874 yılında yaptırıldığı arkasındaki kitâbeden okunmaktadır :

"Pîr Mahmûd Hüdâyî Azîzu-l kadrin
Bu makâmı yapılıp maksim-i âb oldu

Levh-ı nazm oldu bu târih-i güherle karneyn
Nev eser yaptı zihi²³ himmet-i Kâmil Paşa"

Devrân günü Perşembe olan dergâhın şeyh silsilesi hakkında bilgi yoktur. Yalnız Pîr'in baş halîfesi Muk'ad Ahmed Efendi'nin (vef. 1639) bir ara halîfe olarak burada görev yaptığı bilinmektedir. Dergâhın bahçesinde kabir taşı olmayan açık bir türbe vardır.

²² Âşûb : 1. Kargasalık 2. [5-fet Olarak] Kanştırma [A. Y. Özemre'nin Notu]

²³ Zihî : Şu, bu [A. Y. Özemre'nin Notu]

> Çilehâne Câmi

Devâtîzâde Celvetî Dergâhı

Selmanağa Mahallesi'nde, Selmân-ı Pâk Caddesi üzerinde, Şeyh Câmiî adıyla anılan mahâldedir. Dergâh, Kethüdâ Arslanağazâde Mustafa Efendi tarafından 1650 yılında Celvetî şeyhi Devâtî (Divitçil Mustafa Efendi için yaptırılmıştır. Dergâhın bir diğer adı da "Şeyh Câmiî Dergâhı" olarak bilinir. İlk yapıldığında câmi olarak kullanılan tavhidhânededen başka haremlik, selâmlık, derviş hücreleri, mutfak ve daha sonraları da türbenin ilâvesi ile genişleme gösteren dergâhın çevresinde de bugünkü bakımlı bir hazîre oluşmuştur. Büyük bir ihtimalle Sultân II. Mahmûd döneminde (1808 - 1839) cümle kapısı yenilenerek, yakınına da kitâbesiz bir çeşme yaptırılmıştır. Dergâhın önemli onarım görmesi 1886 yılında Sultân II. Abdülhamid zamanında (1876 - 1909) Bahriye Nâzır Bahri Paşa denetiminde olmuştur. Yine bu târihlerde Hüseyin Hâkî Efendi'nin esi Fatma Zehrâ Hanım tarafından da türbenin onarıldığı bilinmektedir. Kuruluşundan tekkelerin kapatılmasına kadar Celvetîliğe bağlı olarak faaliyet gösteren bu dergâhtan günümüze türbe ve câmiiden başka eski eseri kalmamıştır.

Devrân günü Cuma olan dergâhın postnişinleri ;

1 - Mustafa Efendi, Devâtî (vef. 1660): Divitçilik yaparak geçimini sağlarken tasavvufa yönelmiş ve Celvetî şeyhi Muk'ad Ahmed Efendi'ye (vef. 1639) mürîd olmuştur. Kastamonu'da halîfe olarak irşâd görevini sürdürdü. İstanbul'a döndüğünde muhtelif medreselerde müderrislik yaptı. Müderrislikten 1657 yılında ayrılarak vefât edene dek dergâhında irşâd hizmetinde bulundu.

2 - Mehmed Tâlib Efendi, Devâtîzâde (vef. 1679): Devâtî Mustafa Efendi'nin oğludur. İlim tahsîl ettikten sonra tasavvufa yönelmiş, babasının halîfelerinden Fidancı Mehmed Efendi'ye ve Hüdâyî Âsitânesi şeyhi Ehl-i Cennet Mehmed Efendi'ye (vef. 1664) intisâb etti. Gafûrî Mehmed Efendi'nin (vef. 1667) vefâtından sonra Hüdâyî Âsitânesi'ne şeyh oldu. Bu görevi vefât edene kadar sürdürdü. "Tâlib" mahlası ile şiirleri vardır.

- 3 - **Mustafa Efendi** (vef. 1754): Erzincanlı'dır. Daha sonraları Hüdâyi Âsitânesi'ne şeyh oldu.
- 4 - **Mehmed Saîd Efendi** (vef. 1810).
- 5 - **Mehmed Âsım Efendi** (vef. 1843),
- 6 - **Mehmed Tâlib Efendi** (vef. 1844): Mehmed Âsım Efendi'nin oğludur.
- 7 - **Mustafa Dede Efendi** (vef. 1847): Hüdâyi Âsitânesi türbedârlığı görevinde de bulundu.
- 8 - **Ahmed Hasîb Efendi** (vef. 1858 - 59).
- 9- **Halîl Dede Efendi** (vef. 1907): Ahmed Hasîb Efendi'nin oğlu Mehmed Hasîb Efendi'ye vekâleten bu hizmeti görmüştür.
- 10 - **Mehmed Tâlib Efendi** (vef. 1923): Şeyh Ahmed Hasib Efendi'nin oğludur.
- 11 - **Haydar Molla** (?): Mehmed Tâlib Efendiden boşalan yere vekillik etmiştir. Hüdâyi Âsitânesi "Hâfız - ı Kütüb"ü idi.
- 12 - **Ahmed Nâmık Efendi** (?): Bandırmalızâde Hâşim Baba Dergâhı dedesidir. Bir müddet vazife görmüştür. Türbe, câminin yanında, caddeye bakan hazîrenin arkasındadır. Taştan yapılmış, ahşap çatı örtülüdür. Türbede iki ayrı kitâbeden biri :

Âlem-i kudse gidip Şeyh Mustafâ
Merkadinde oldu envâr-i lâyiha

Zâkir-i Mevlâ olan merd-ü lâ-cerem
Gülşen-i cennetden alır râyiha

Rûh-i rûhâniyyet zikri ânın
Olmaya mı misk-i anber fâyiha

Sırr-ı Hakk'dan bî-haber bilmez ânı
Sor ânı sen âleme ve sâliha.

Türbe penceresi üzerinde olanı:
Ağlamaktan yazamaz medhin kalem
Düştü ye's-ü mâtemi her mâdiha²⁴

Âh yâ şeyh Mustafa Hû diyerek
Eyledi es'ar-ı târih nâyiha

Fevtine târih olur dindikçe âh
Rûh-i pâk-i Mustafâ'ya Fâtihâ.

6 sandukalı türbede medfûn olanlar :

- 1 - **Mustafa Efendi, Devâtî** (vef. 1660): Dergâhın ilk şeyhidir.
- 2 - **Mehmed Tâlib Efendi, Devâtîzâde** (vef. 1679): Devâtî Mustafa Efendi'nin oğludur.

²⁴ Mâdihi: Medheden, İvan (A. Y. Özemerî'nin Notu)

> Seyh Devlî Dergâhı'nın sonradan onanılan binası

3 - Hasib Efendi.

4 - Hasib Efendi'nin hanımı.

5 - Fatma Zehrâ Hanım : Hüseyin Hâkî Efendi'nin hanımıdır. Dergâhın onanımında katkıları olmuştur.

6 - ...?...

Ayrıca Kazasker Beyâzîzâde Ahmed Efendi (vef. 17.04.1687) için hazîrede bir türbe yaptırılmışsa da daha sonraları bu türbe ortadan kaldırılmıştır.

> Seyh Devlî Türbesi

> Seyh Devlî Dergâhı'nın Hazinesi

Divitciler Dergâhı

Bakınız: Himmet Efendi Bayramî Dergâhı.

Ekmek Yemez Bayramî Dergâhı yada Etmek Yetmez Dergâhı

Bakınız: Salacak Bayramî Dergâhı.

Fenâyî Ali Celvetî Dergâhı

Dergâh ve câmiî, Pazarbaşı Mahallesi Boybey Sokağı'ndadır. Dergâh ve câmi Celvetîye'ye mensûb ilk şeyhi Fenâyî Ali Efendi tarafından 1714 yılında yaptırılmıştır. Halîfesi Abdullah Rifkî Efendi (vef. 1770) zamanında minâreye yıldırım isâbet edince Sultân III. Mustafa'dan yardım talep edilmiştir (1766).

Sultân, Yüce Dîvan Üyeleri'nden Tıfî Mehmed Emîn Efendi'yi binâ emîni tâyin ederek dergâh ve câmiyi onarttırmıştır. Dergâh ve câmiinin son şekliyle ihyâsı, Kavalalı Mehmed Ali Paşa ailesinin ilgi ve yardımları ile olmuştur (1876). Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın kızı Zeynep Kâmil Hanım (vef. 1881) annesi Sem'-i Nûr Hanım (vef. 1863) için dergâhın hazîresinde yaptırdığı kabiri kuşatan yıldızlı şebekeden dolayı dergâh "Yıldızlı Tekke" adıyla da anılmıştır. Dergâh: câmi, semahâne, 12 oda ve 4 sofa ile 2 helâdan ibâret haremlik- selâmlık, türbe ve hazîre, mutfak, 2 kuyu, tulumbalı kuyu, şadırvan, sarnıç, havuzlu bahçeden ibâretti. Dergâhdan günümüze ulaşan bir şey kalmamıştır.

Devrân günü Çarşamba olan dergâhın postnişinleri :

1 - Fenâî Ali Efendi (vef. 1744):

Kütahya'lıdır. Mahlası "Fenâî"dir. Ailesinin "Seyyid" olduğu söylenir. Celvetîye Seyhi Selâmi Ali Efendi'den icâzet alarak Manisa'ya gitti. Burada bir câmi ve dergâh yaptırmıştır. Kazdırdığı kuyu "Şeyh Kuyusu" adıyla meşur olmuştur. Mürşidi Selâmi Ali Efendi 1692 yılında vefât edince Manisa'dan gelerek Selâmsız Selâmi Ali Efendi Celvetî Dergâhi'nda irşâda başladı. Baltacı Mehmed Paşa'nın 2. Sadrâzamlığı sırasında Rusya'ya açılan savaşa katılmıştır (Prut 1711). Bu savaşa "Ordu Şeyhi" sıfatıyla katılırken kendisine verilen bayrak vefâtından sonra sandukasının üstüne örtülmüş, orada aldığı bir sancak da baş ucuna dikilmişse de şu anda bunları nerede olduklarını yetkililerden sormak lâzımdır. Kendi yaptırdığı dergâha 1714 yılında geçmiş, Selâmsız Selâmi Ali Efendi Celvetî Dergâhi meşihatını irşâd arkadaşı Köstendil'li Ali Efendi'ye bırakmıştır. Fenâî Ali Efendi, Celvetîyenin Fenâîye kolunun kurucusudur. Dergâhında 30 yıl kadar irşâd ile meşgul olduktan sonra 1744 yılında vefât etmiş ve türbesine defnolunmuştur. Vefâtında Kilis'li Hüseyin Efendi'nin târih düşürdüğü levha türbesinde değildir :

Mürşid-i kâmil Fenâî Şeyh Ali el-Celvetî
Sâlik-i Râh-ı hakikat pisvâ-i hass-u amm

Bu cihân-ı fânînin naksına ma'îl olmayıb
Zikr-i Hakk ile güzâr eyterdi vakt-i subh-u şam

Mâsivâdan uzlet ile terk-i ülfet eyleyib
Vermiş idi zâtına zîb-i²⁵ salâh ile nizâm

Bezm-i kesretten çekip el, olmuş idi münzevî
Sirr-i mûtu²⁶ ile âmil idi vahdetde müdâm

Sarfedip enva'-ı mebrûrata ömrün rûz-u şeb
Nakd-i vaktin etmedi taziy bulunca ihtitâm²⁷

25 Zîb: Süs, bezek (A. Y. Özemerî'nin Notu)

26 Sîr-i Mûtu: Hz. Peygamberin "Mûtu kable ente mûtu" (Ölmeden önce ölümü) hadîsinin muhtevâsının ancak yaşanarak elde edilen sırrı (A. Y. Özemerî'nin Notu)

27 İhtitâm: Son bulma (A. Y. Özemerî'nin Notu)

Gûşuna geldikte emr-i ırcii cânın verip
Âlem-i kuds-i hazîre oldu mu'fi el müdâm

Cümle ta'atı olup dergâh-i izzette kabûl
Habgâhin eyleye Hakk ravza-i darü-s selâm

Gaybdan hatîf edip tebşîr târihin dedi
Kıldı es-Seyyid Fenâyi dâr-ı firdevsi makâm"
1156

"Fenâyi" mahlası ile ilâhîleri mevcûddur. Dîvanı olduğu söylenmekte ise de eski kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.

2 - **Abdullâh Rıfıkî Efendi (vef. 1770)**: Şeyh Fenâyi Ali Efendi'nin halîfesidir.

3 - **Mehmed Nazîf Efendi (vef. 1792)**: Abdullâh Rıfıkî Efendi'nin oğludur.

4 - **Mehmed Şâkir Efendi (vef. 1810)**: Hattatdır.

5 - **Mehmed Efendi (vef. 1845)**: İnâdiye Bandırmalızâde Hâşim Baba Dergâhi şeyhi Mehmed Gâlib Efendi'nin halîfesidir. Bu şeyh "Fenâyi" meşîhatına son vererek "Hâsimî" meşîhatını getirmiş ve bu XX. yüzyılın başlarına kadar sürmüştür.

6 - **Mehmed Şâkir Efendi (vef. 1884 - 85)**.

7 - **Ahmed İhsân Efendi (vef. ?)**: Mehmed Şâkir Efendi'nin dâmıdır.

8 - **Mehmed Şâkir Efendi (vef. 20.09.1951)**

Hazîrede medfûn olanlar :

1 - **Şem-i Nûr Hanım (vef. 1863)**: Kavala'lı Mehmed Ali Paşa'nın (vef. 1848) hanımı, Zeynep Kâmil Hanım'ın (vef. 1881) annesidir.

2 - **Hüseyin Hâkî Efendi (vef. 1887)**: Girit'lidir. Kandiye'li Mehmed Emîn Efendi'nin oğludur. Gençliğinde Mısır'a gitmiş, Kavala'lı Mehmed Ali Paşa'nın, daha sonra da kızı Zeynep Hanım'ın hizmetinde bulunmuştur. Şirket-i Hayriye'nin kurucularından, Boğaziçi vapurculuğunu temin ve tesis eden Hüseyin Hâkî Efendi'ye araba vapuru keşfi başarısı dolayısıyla "Mecidi Nişanı" verilmiştir.

> Fenâyi Ali Efendi Camii

> Feriyyî Ali Efendi'nin Câmil Bâhçesindeki Türbesi ve Dergâhın Hazinesi

- 3 - Vîcdân Hanım (vef. 1888): Kavala'lı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu Abdülhâlim Paşa'nın hanımıdır.
- 4 - Hâfız Mehmed Vehbî Efendi (vef. 1908): Kâmil Paşa'nın özel kitaplığı ve Şirket - i Hayriye Müdürlüğünde bulunmuştur.
- 5 - Nazlı Hanım (vef. ?): Said Hâlim Paşa'nın hanımıdır. Mezar taşı yapılmamıştır.
- 6 - Mehmed Kâmil Efendi (vef. ?): Hüseyin Hâkî Efendi'nin oğludur.

Dergâhın karşısında ve köşebaşında Ömer Dede nâmında bir zât medfûndur. Mezar taşında şu beyit yazılıdır :

Alâmetden murâdım bir du'adır
Bugün bana ise yarın sanadır
910 (1504 - 05)

Ebültevfik İbrâhim Efendi Dergâhı

Bakınız: Alaca Minâre Nakşî Dergâhı.

Fethi Efendi Sa'dî Dergâhı

Dergâh, Tevâşî Hasan Ağa Mahallesi'nde Şâir Nâilî ve Dönmedolap sokaklarının kesiştiği köşede, Malatya'lı İsmâil Ağa Câmiî'ne bitişik idi. Târîh boyunca Kapağası Malatya'lı İsmâil Ağa, Şeyh Fethi Efendi gibi adlarla da anılmıştır. Sa'dîlik meşihatının XIX. yüzyılın başında konulduğu anlaşılmaktadır. İlk kurucusu ve ne zaman kurulduğu, şeyh silsileleri bilinmemektedir. Devrân günü Salı olan dergâhın bilinen şeyhleri :

1 - Seyyid Mehmed Fethi Efendi: Dergâha ismini veren zâttır. İsmine, Sultân II. Mahmûd'un kızlarından Sâliha Sultân'ın düğününe dâvet edilenler listesinde rastlıyoruz (1834).

2 - Şemsettin Efendi : Şeyh Seyyid Mehmed Fethi Efendi'nin oğludur.

3 - Kemal Özasan Efendi : Şemsettin Efendi'nin oğludur ve son şeyhtir. Üsküdar'lı Sâlim bey bu dergâhtan yetişen ünlü mûsikîşinâslardan biridir. Yine bu dergâhtan yetişen Sobacı Hasan Dede ile Üsküdar'lı Âsım Efendi (doğ.1877-vef.1940) devrinin en önde gelen zâkirbaşlarından. Dergâhtan bugüne hiç bir şey kalmamıştır.

> Hilaliyye İsmail Ağa Camii

> Fetih Efendi Sa'î Dergâhı Hazinesi

Feyzullâh Efendi Halvetî Dergâhı

Dergâh, Tembel Hacı Mehmed Mahallesi'nde, Selâmi Ali Caddesi ile Kassam Çeşme Sokağı'nın kestiği köşede, Kara Kadı Alâeddin Efendi (vef. 1591) Câmii'nin yanındaydı. Dergâhın kurucusu Feyzullâh Efendi'dir. Devrân günü Cumartesi olan dergâhın bilinen postnişinleri:

- 1 - **Seyyid Feyzullâh el Muslî Efendi** (vef. 1641): Diyarbakır'lıdır. Babası Sadreddinzâde Hoça Emîn Mehmed Efendi'dir (vef. 1627). Dergâhın bânisidir. Şiir ve ilâhileri vardır. Câmîlini bahçesinde medfûndur.
- 2 - **İsmâil Efendi, Hâfız** : Nüreddin Cerrâhi Âsitanesi altıncı postnişini Seyyid Yahya Moravî Efendi'nin (vef.1707) halîfelerindendir. Dergâha Cerrâhî mesîhatını koydurmuştur (1760).

> Kara Kadı Alâeddin Efendi (Ahmedîye) Camii

- 3 - Seyyid Mehmed Esad Efendi (vef. 1820).
- 4 - Seyyid Mehmed Atâullâh Efendi (vef. 1822).
- 5 - Hasan Dede Efendi (vef. 1824).
- 6 - Seyyid Mehmed Rûmî Efendi, (vef. 1857).
- 7 - Seyyid Mehmed Atâullâh Efendi, (vef. 1888).
- 8 - Hamdi Efendi.

Dergâhta hem Cerrâhî hem de Sâbanî meşîhatı mevcûdu. Dergâhtan günümüze hiçbir sey kalmamıştır.

Fıstıklı Mescidi Dergâhı

Bakınız: Hüseyin Kâzım Efendi Kâdirî Dergâhı.

Ganiy Efendi Dergâhı

Bakınız: Hallaç Baba Sa'dî Dergâhı.

Gizlice Evliyâ Sultan Celvetî Dergâhı

Dergâh Yeniçeşme'de, Açık Türbe Sokağı'nda, bugünkü Üsküdar Postahânesi'nin arkasında idi. Şu anda yerinde yeller esen ama haziresinin bir bölümü "açık türbe" olarak mevcûd olan dergâhın kurucusu ve postnişînleri bilinmemektedir. Yalnızca Hüdâyî Âsîlânesi'nin yıllarca türbedârlığını yapmış olan Eşref Ede Efendi'nin (1876-1954) dedesi Mehmet Muhlis Efendi ile onun oğlu ve Üsküdar'lı bestekâr Hacı Fâik Bey'in (1831 - 1891) kıymetli talebelerinden olan Durak'cı²⁸ Hâfız Hüseyin Tevfik Efendi'nin (1849 - 1906) bu dergâhın son postnişînleri oldukları bilinmektedir. Hâfız Hüseyin Tevfik Efendi Emetullâh Gülnûs Vâlide Sultan Câmîi'nin (Yeni Câmîi'nin) de başmüezzini imiş. Daha çok İnâdiye'deki Bandırma (ya da Bandırmaltzâde) Dergâhı'nda durakçılık edermiş. Kabri, İnâdiye'de Tevâşî Hasan Ağa mahaltesindeki Seyyid Hâsim Baba'nın (1718 - 1783) kabrinin karşısındaki adada bulunan Selim Baba'nın (vef. 1782) kabrinin civârındadır. Dergâhın türbesinde yatan "Gizlice Evliyâ Sultân" adıyla bilinen zâta Pîr Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi, kabrin önünden geçerken büyük saygı gösterirmiş. Bu açık türbeye yakın bir yerde olup da bugün artık mevcûd olmayan bir başka açık türbede yatan Yer Sarsan Hüseyin Efendi'nin de evliyâullahtan bir zât olduğu rivâyet edilmektedir. Dergâhın önündeki postahâneyi de içine alan sâha 1928'den önce Yeniçeşme Kabristanı'ydı.

28 Durak: Teşkilinde zikir-esnasında ve birinci fasıldan sonra tek ya da çift zâkirin terennüm ettiği, taksime yakın ağır bir beşinin adıdır. (A. Y. Özemerî'nin Notu)

> Gizlice Evlâ Sultan Türbesi Olarak Bilinen Yür

Hacı Dede Dergâhı

Bakınız: Alaca Minâre Nakşî Dergâhı.

Hacı Hoca Dergâhı

Bakınız: Özbekler Naksî Dergâhı.

Hacı Müştak Efendi Şâbanî Dergâhı

Üsküdar'lı Bandırmalizâde Seyyid Ahmed Münîb Efendi'nin yazdığı Mecmua - i Tekayâ isimli eserinde yalnızca adı geçmekte olan bu dergâha ait başka hiçbir bilgi mevcûd değildir.

Hacılar Celvetî Dergâhı

Dergâhın, Aziz Mahmûd Hüdâyî Âsitanesi'ni çok yakın ve devrân gününün de Salı günü olduğundan başka hiç bir bilgi yoktur.

Halilpaşa Celvetî Dergâhı

Dergâh Gülfem Hatun Mahallesi'nde, Aziz Mahmûd Efendi Sokağı ile Açık Türbe Sokağı'nın kesiştiği köşededir. Sadrazam Halîl Paşa'nın kendini, Celvetîyye Pîri Aziz Mahmûd Hüdâyî Efendi'nin kapıcısı olarak gördüğünden dergâha "Kapıcı Dergâhı" da denilmiştir. Dergâh 3 - 4 odalı bir inzivâ yeri idi. Dergâhtan eser kalmamıştır. Postnişinleri bilinmemektedir. Şu anda ayakta kalan, dergâhın hemen yanında bulunan bakımlı türbesidir. Türbenin altında kendi ismiyle anılan sebîl ve çeşmesi vardır.

Türbe kapısı girişinde :

"İzâ tahayyertüm fi-l umûri festeinû min ehli-l kubûr 1214"

yazılıdır. 1799 yılında yazılan kitâbenin türkçesi: "İşlerde şaşakaldığınız zaman, kabirlerde yatanlardan yardım isteyiniz" dir.

Türbede medfûn olanlar:

1 - **Halîl Paşa (vef. 1629)**: Kahramanmaraş'ıdır. Saraydan yetişmiştir. Doğançobaşı, Çakırcıbaşı ve daha sonra da Yeniçeri Ağası oldu [1607]. Daha da sonrası Deryâ Kaptanlığı'na getirildi. 13 Mayıs - 28 Kasım 1614 târihlerinde yaptığı Malta seferinde başarı elde etti. Çeşitli zamanlarda bu makâma 4 kere getirildi. Revân Kuşatması'nın kaldırılması (05.11.1616) ve Sadrâzam Kara Mehmed Paşa'nın azledilmesiyle sadrâzam oldu [17.11.1616]. Başkomutan olarak İran Seferi'ne çıkmak üzere Üsküdar'a geldi [15.06.1617]. Pül-i Şikeste'de (Kırık Köprü'de) bozguna uğradı [10.09.1618]. İran Seferi'nin başarısızlığı gerekçesiyle azledildi (18.01.1619). İkinci kez sadrâzam oldu [01.12.1626]. Üsküdar'daki ordunun başına geçerek Âsî Abaza Mehmed Paşa'nın üstüne yürüdü [04.12.1626]. Âsî Abaza Mehmed Paşa işini hâlledeemediğinden ikinci kez azledildi (15.04.1628). Halîl Paşa bundan sonra kendini tamamen mânevî âleme vakfederek dergâhında münzevî bir hayat yaşamıştır. Halîl Paşa Sultân I. Ahmed, Sultân I. Mustafa, Sultân II. Osman, Sultân II. Mustafa ve Sultân IV. Murad devirlerinde görev yapmış nâdir devlet adamlarından biridir.

2 - **Mahmûd Bey (vef. ?)**: Halîl Paşa'nın büyük oğludur. Türbe girişinin sağ tarafında yatmaktadır.

3 - **Ebübekir Bey (vef. ?)**: Halîl Paşa'nın küçük oğludur. Tâlim ve terbiyesini "Has Oda"dan²⁹ almış, Kapıcıbaşı olmuştur [1649]. Vefâtında ağabeyi Mahmûd Bey'in yanına defnedilmiştir.

4 - **Gafûrî Mahmûd Efendi (vef. 1667)**: Aslen Gelibolu'ludur. İlk tahsîlini memleketinde gördükten sonra İstanbul'a gelerek Celvetiyye Âsîtânesi şeyhi Muk'ad Ahmed Efendi'nin hizmetine girdi. Mânevî tahsîlini tamamlayıp Gelibolu'ya halîfe olarak gitti ise de İstanbul'a geri dönerek Zeyrek Câmiî'nde kürsü vâizliğinde bulundu (1569). Hüdâyî Âsîtânesi şeyhi Tophâne'li Ehl-i Cennet Mehmed Fenâyî Efendi'nin vefâtı üzerine Âsîtâne'nin şeyhi oldu (1664). Vefât edene kadar bu görevde kaldı.

"Gafûrî" mahlası ile şiirler yazmıştır. Bir gazelinde :

Nûr-i zikrullâh ile her kim ki oldu kalbi ak
Sûreten ol şeb ise mânâda lâkin pîr olur

Âşık-ı sâdik isen terkeyle hab-u rahâti
Ey Gafûrî tâlib-i dîdar olan şebgîr³⁰ otur

²⁹ Has Oda: Osmanlı sarayında Enderûn'un birinci ve önemli bölümü idi. Bu odanın ileri gelenleri "Has Odabaşı", "Sîlâhdar", "Çuhadar", "Rikâbdar", "Tülbent Güllüğü" ve "Miftah Güllüğü" idi (A. Y. Özmen'in Notul)

³⁰ Şebgîr: Gece uyumayan (A. Y. Özmen'in Notul)

5 - Abdülhayy Celvetî Efendi (doğ. 1629 - vef. 16.11.1705): Aziz Mahmûd Hüdâyî Efendi'nin halîfelerinden Saçlı İbrâhîm Efendi'nin (vef. 1664) oğludur. Babasının, Satırcı Mehmet Âğa tarafından yaptırılan zâviyedeki şeyhliği sırasında Silistre'de doğdu [1629]. Tasavvuf eğitimini babasından aldı. Bir süre sonra hilâfet aldığında, bugün Bulgaristan'da bulunan Akçakızantık kazâsındaki Alâeddin Efendi Zâviyesi şeyhliğine getirildi. Babasının vefâtı üzerine onun yerine Edirne Selimiye Câmii vâizi ve Dizdarzâde Dergâhı şeyhi oldu (Mart 1664). Daha sonraları İstanbul, Kadirga'daki Sokollu Mehmed Paşa Zâviyesi'ne seyh oldu [07.1686]. Bilahare de Eminönü Yeni Câmii vâizliğine getirildi (1687). Selâmî Ali Efendi'nin vefâtı üzerine Âsitâne'ye postnişîn oldu (Aralık 1692).

6 - Mehmed Saburî Efendi (vef. 1717): Filibe'lidir. Babası, Filibe Celvetî Dergâhı postnişîni Mustafa Efendi'dir (vef. 1676). İstanbul'a gelerek tefsîr ve hadîs ilimlerini tahsil etti. Âsitâneni beşinci postnişîni Gafûrî Mahmûd Efendi'nin halîfesi oldu. Filibe, Şeyh İsmâil Dergâhı'na seyh oldu. Mürşidi Şeyh Gafûrî Mahmûd Efendi'nin vefâtı üzerine İstanbul'a geldi [1667]. Çeşitli câmilerde vâizlik yaptı. Kazasker Abdülkadir Efendi'nin kendisi için yaptırdığı Edirnekapı, Sarmâsik Celvetî Dergâhı'na seyh oldu [1671].

> Halîlî Paşa Türbesi

Halim Gülüm Kâdirî Dergâhı

Dergâh Tembêl Hacı Mehmed Mahallesi'nde, eski Büyük Karakolhâne'nin önünde, bugünkü Yapı Kredi Bankası'nın yanında, Balıkçılar Çarşısı'nın girişindeydi. Tabii ki dergâhtan günümüze bir şey kalmamıştır. Târîhi ile ilgili bulgular yoktur. Yalnız devrân gününün Pazar ve son şeyhinin de Mustafa Efendi olduğunu biliyoruz. Dergâh; bulunduğu yerin eski adının "Zincirlikapı" olması sebebiyle bu isimle de anılırdı.

Hallaç Baba Sa'dî Dergâhı

Dergâh İnkılâb Mahallesi'nde, Halîl Rüşti İlköğretim Okulu'nun arkasında bulunmaktaydı. Celvetîyye şeyhi Abdülhâyy Efendi tarafından XVII. yüzyılın ortalarında kurulmuştur. Dergâhtan günümüze iki katlı ahşap binâ kalmıştır. İlk kuruluşunda Celvetîyye zâviyesi olarak bilinen dergâhın, XIX. yüzyılın başından itibaren Sa'dîyye tarikatına bağlandığı görülmektedir. "Ganiy Efendi Dergâhı" adı ile de anılır. Yalnız Hâllaç Baba ile Ganiy Efendi'nin aynı şahıslar olup olmadıkları netlik kazanmamışsa da dergâhın bu zâtların zamanında Sa'dîliğe geçtiği kuwetle muhtemeldir.

Devrân günü Cuma olan dergâhın bilinen postnişînleri :

1 - Abdülhâyy Celvetî Efendi (doğ. 1629 - vef. 16.11.1705): Dergâhın kurucusudur. Kabri Halîl Paşa [Kapıcı Celvetî Dergâhı] türbesi'ndedir. (Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi Celvetî Âsitânesi bahsine bakınız.)

2 - Hâllaç Baba Efendi (vef. ?): XIX. yüzyılın başlarında İstanbul'un önde gelen hekimleri arasında olduğu; Sultân III. Selim'in annesi Mihrişâh Vâlide Sultân'ı (vef. 1805) ölümünden ewel tedâvi ettiğinden anlaşılmaktadır. Kabri, Halîl Rüşti İlköğretim Okulu'nun bahçesinde, çocukların oyun oynadığı sâhanın ortasındaki tuğla ile çevrili küçük alandadır.

3 - Ferdî Ahmed Ferid Efendi (doğ. 1866 - vef. 1910): Yenişehir'de doğdu. Molla Gürani Rüştiyesi ile Hâlicioğlu Müsevî Okulu'nda öğretmenlik yaptı. Mûsikî terimlerini toplayan Kâr-ı Nâtik adlı manzûm eseri vardır. Dîvan şâiridir. Mahlası Ferdî'dir.

4 - Koğacızâde Hacı Yahyâ Efendi, (vef. 1911): Ahmed Ferid Efendi'nin vefâtı üzerine yerine geçen yeğeni Sadettin Nüzhet Ergun'un yaşının küçük olması sebebiyle vekâleten bu görevi üstlenmiştir. Emînönü, Koska'daki Abdüsselâm Dergâhı [Koğacı Dede] şeyhidir.

5 - Ali Fakrî Efendi (doğ. 1853 - vef. 1929): Bu zât da, Abdüsselâm dergâhı [Koğacı Dede] Sa'dî şeyhlerinden olup, görevi Koğacızâde Hacı Yahyâ Efendi'nin vefâtı üzerine vekâleten üstlenmiştir. Arapça ve Farsça şiirlerine mecmualarında rastlanır. "Ali Himmetî" mahlasını kullanmıştır. Ali Fakrî Efendi'den bir beyt :

Derd-i dilî açma sakın herkese;
Derde devâ, derdi çekenden gelir.

[Gönlündeki derdi olur olmaz kimselere açma. Ancak senin gibi kederli olanlar sana bir derd ortağı olabilir]

6 - Sâdettin Nüzhet Ergun Efendi (doğ. 1899 - vef. 25.04.1946): Bursa doğumludur. Babası Kolağası Ali Efendi'dir. Annesi Sâdiye Hanım, Yenişehir - i Fenâr Sa'dî Dergâhı (Tasalya/Yunanistan) şeyhi Mehmed Vehbî Efendi'nin kızıdır. Dedesi müftü Abdullâh Efendi'dir. Anne tarafından tüm akrabaları Sa'diyye tarikatına gönül vermiştir. Hallaç Baba Efendi (Ganiy Efendi) Dergâhı şeyhi Ahmed Ferid Efendi dayısıdır. Ahmed Ferid Efendi'nin erkek çocuğu olmadığı için dergâha şeyh tâyin edildi. Küçük yaşta şeyh olan Sâdettin Nüzhet Efendi'ye Abdüsselâm Sa'dî Dergâhı (Koğacı Dede) şeyhleri Koğacızâde Hacı Yahyâ ve Ali Fakrî Efendiler vekâlet etmişlerdir. Ali Fakrî Efendi'den Sa'diliğin yanı sıra Rifâî ve Nakşibendî icâzetlerini aldı (1921). Üsküdar'da İttihat ve Terakkî Numûne Okulu ve Üsküdar Sultânisi'nde öğrenimini gördükten sonra Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Anadolu ve İstanbul'un çeşitli okullarında edebiyat öğretmenliği görevinde bulundu. Bayezit Devlet Kütüphanesi Müdürlüğü'ne getirildi (1943). Bu görevi sürdürürken veremden vefât etti. Kabri, Karacaahmat Kabristanı'nda, büyük şâir Nedîm'in kabri yakınındadır. Basılmış pekçok makâle ve kitapları vardır.

> Ganiy Efendi'nin Halî Rusî İktisadî Okulunun Bahçesindeki Kabri

Hâmil Efendi Bedevî Dergâhı

Dergâh Beylerbeyi, Arabacılar Sokağı ile Eski Dibek Sokağı'nın keşiştiği köşede bulunmaktaydı. Dergâhın kurucusu ve ilk şeyhi Osman Efendizâde Seyyid Şeyh Mustafa İzzet Efendi'dir. Dergâhı 1880 yılı Ağustos ayında oğlu Mehmed Hâmil Efendi ile birlikte kuran Mustafa İzzet Efendi Halvetiyye'nin Şâbanî koluna mensûbtu. Bu yüzden kısa bir süre sonra şeyhlikten çekilerek dergâhı tamamen oğluna bırakmıştır (1883).

Dergâh, haremlik (10 oda), selâmlık [6 oda] ve kubbeli semâhânedan oluşan ahşap yapı ile kâgir türbeden ibâretti. Bahçesi havuzluydu. Türbe kapısının üzerindeki kitâbede yazılı dörtlük, Üsküdar Selimiye Nakşî Dergâhı şeyhi Mehmed Said Efendi'ye [vef. 1895] aittir :

Bu makâmın sâhibi bil mürşid-i âgâhtır;
Hâmil-i sırr-ı tarîkat ârif-i billâhdır.
Men erâde-l feyze fe yedhûl ilâ ebvâbihî,
Her sözü tefsîr-i hâli, sanma meçûlattır.

Devrân günü Pazar olan dergâhın postnişînleri :

1 - Mustafa İzzet Efendi, Osman Efendizâde Seyyid (vef. 1883): Dergâhın kurucusudur. Halvetiliğin Şâbanîyye koluna bağlıydı. Nakkaştepe Kabristanı'nda medfûndur.

2 - Mehmed Hâmil Efendi, Seyyid [doğ. 1830 - vef. 24.06.1904]: Osman Efendizâde Seyyid Şeyh Mustafa İzzet Efendi'nin oğludur. Dergâha Bedevî meşihatını koydurtmuştur. Türbesinde yatmaktaydı. Vefâtına târih düşüren Bâkıy Efendi'nin levha kitâbesinde :

Zikr-ü Tevhîd ile ikmâl eyleyip enfâsını
Eyledi Hâmil Efendi azm-i dergâh-ı visâl.

Seyyid-i Tanta'ya³¹ bende şeyh-i rûşen dil idi,
Çâker-i Âl-i Abâ, sâhib-i vecd-i kemâl.

Dergâhın melce eder idi sâlikîn-i rûh-i aşk;
Meclîsinle zevk-i rûhânî bulurdu ehl-i hâl.

Âlem-i celvetten etti halvet-i vakte güzer;
Ârif-i billâh kıldı kast-i kurb-i rû-i celâl.

Kub-i sibteynü Ali'den oldu târih-i tamam,
Hâmil-i sırrı tarîkat göçtü dünyadan bu sal.

1322

yazılıydı.

³¹ Seyyid-i Tanta: Bedeviyye tarikatının, Mısır'da Tanta şehrinde medfûn bulunan, kurucusu Ahmed el-Bedevi (vef. 1276) İA. Y. Özemerî'nin Notul

3 - Seyyid Râmî Gülman Efendi: Şeyh Mehmed Hâmil Efendi'nin oğludur.

Zamanında türbede yatanlar :

- 1 - Seyyid Mehmed Atâ Efendi (vef. 1896): Dergâhın dervisidir.
- 2 - Hatice Hûriye Hanım (vef. 1902): Dergâhın müridlerindedir.
- 3 - Seyyid Mehmed Hâmil Efendi, (vef. 24.06.1904): Dergâhın şeyhidir.
- 4 - Fatma Hüsniye Hanım (vef. 1914): Seyyid Şeyh Mehmed Hâmil Efendi'nin büyük kızıdır.
- 5 - Seyyid Mehmed Efendi (vef. 1915): Fatih, Şerbetdâr Rifâî Dergâhı şeyhidir. Dergâh ve türbenin 1946 yılında tamamen harâb olması dolayısıyla türbede yatan zevâtin tüm kabirleri Nakkaştepe Kabristanı'nda yatan Osman Efendizâde Seyyid Şeyh Mustafa İzzet Efendi'nin yanına nakledilmiştir. Dergâh; Seyyid Şeyh Mustafa İzzet Efendi'nin kabir taşında

"Erhamnâ Ya Erhâme-r Râhimîn

Tarîkat i Aliyye-i Bedevîyyeden, Beylerbeyi'nde kâin Timâriyye Zâviyesi'nin müceddeden binâ ve inşâsına muvaffak olan Tarîkat-ı Aliyye-i Halvetiyye fukarâsından Osman Efendi Zâde Esseyid Mustafa İzzet Efendi merhûmun rûhu için illâhî-l Fâtîha"

yazdığından "Timâriyye Dergâhı" adıyla, ya da Seyyid Şeyh Mehmed Hâmil Efendi ve büyük kızı Fatma Hüsniye Hanım ile müşterek kabir taşında :

"Erhamnâ ya Erhame-r Râhimîn

Beylerbeyinde Settâriye Bedevî Dergâh-ı şerifi postnişini fânî ârif-i billâh muhibb-i ehl-i beyt-i Rasûlallâh mürşidü-s sâlikîn esseyidü-l şeyh Muhammed Hâmil Efendi hazretleri ile büyük kerîmeleri Fatma Hüsniye Hanım rûhlarına Fâtîha"

H.1322

H.1333

yazdığından "Settâriye Dergâhı" adı ile de anıldığı anlaşılmaktadır.

Hasîb Efendi Bedevî Dergâhı

Tabaklar Mahallesi, Devrân Sokağı'nın başında olan bu dergâhtan günümüze hiçbir şey kalmamıştır. Tam olarak kuruluş târihi bilinmiyorsa da XVIII. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Nakşibendi tarîkatına bağlı olduğu bilinmektedir. Bedevî tarîkatına geçişi 1812 yılı civârında olmuştur. Devrân günü ilk zamanlarda Cumartesi günü idiye de daha sonraları Pazartesi gününe dönüştürülmüştür.

Bilinen şeyh silsileleri :

- 1 - Seyyid Mehmed Hasîb Efendi (vef. 1688'den sonra) Nakşibendi şeyhiydi.
- 2 - Seyyid Mehmed Sâkir Efendi (vef. 1715): Nakşibendi şeyhiydi.

> Hasib Efendi Dergâhı'ndan Geriye Kalan Hazîne

3 - Kalpakçı Mustafa Rızaeddin Efendi (vef. 1839): Dergâhın ikinci bânîsidir ve dergâha bedevî meşîhatını koydurmuştur.

4 - Mehmed Sâdik Efendi (vef. 1862 - 63).

5 - Abdühâlim Efendi (vef. 1900-01).

Hâşim Baba Dergâhı

Dergâh Tevâsî Hasan Ağa Mahallesi'nde, İnâdiye adıyla anılan semtte, yeni adı Gündoğumu Caddesi olan Menzilhâne Yokuşu'nun Karacaahmed Türbesi tarafındaki başındaydı. Kaynaklarda dergâhın adı, "Şeyh Yusuf Efendi Dergâhı" olarak da geçer. Dergâhta Celvetî, Bektasî ve Melâmî etkisi dergâhların kapanısına kadar sürmüştür. Dergâh, ilk önce Şeyh Yusuf Nizâmeddin Efendi'nin evi iken Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa tarafından genişletilerek yapılmıştır [1732]. Hattâ şâir Bahrî'nin beyti ile târih düşürülmüştür :

Dü kes ez yek dehân âyed be gûyed Bahriyâ târih
Makâm-ı Celvetîyi eyledi ihyâ Ali Paşa
1145

Dergâhın ikinci tâmiri de Firâî Hasan Paşazâde Abdullah Paşa tarafından yaptırılmış ve şâir Nevres Efendi'nin beyti ile târih düşürülmüştür (1749):

Kâ'be-i uşşâk kıldı bu makâmı sıdk ile
Sadr-ı vâlâ-adli³² Abdullâh paşa-i kerîm
1162

32 Vâlâ-adli : Adaleti pek yüce İA. Y. Özemen'nin Notul

Dergâhin üçüncü tâmiri de çavuşbaşlıktan kaymakâm olan Şehîlâ Ahmed Paşa tarafından yaptırılmış ve şâir Nazîf Efendi'nin beyti ile de târîh düsürülmüştür (1756 - 57) :

Tab'ıma mülhem bu târîh ey Nazîf
Hankâh-ı dilgüşâ-i evliyâ"
1170

Dergâh daha sonraları 1857 - 1895 ve 1908 yıllarında da tâmir görmüştür. Kâğır olan türbesi ile ahşap olan câmii, tevhîdhâne, haremlik - selâmlığından günümüze hiçbir şey kalmamıştır.

Devrân günü Cuma olan dergâhda irşâd eden postnişinler :

1 - **Seyyid Yusuf Nizâmeddin Efendi** (vef. 1752): Bandırma'lıdır. Babası Celvetî şeyhi Bandırma'lı Hâmid Efendi'dir (vef. 1726). Yusuf Nizâmeddin Efendi Celvetî şeyhi Tophâne'li Veliyyüddin Efendi'ye (vef. 1627) intisâb etmiş ve Azîz Mahmûd Hüdâyî Âsitâne'si şeyhi Erzincan'lı Mustafa Efendi'den (vef. 1711) de hilâfet almıştır. Dergâhda 20 yıl Celvetî meşihatını yürütmüştür.

2 - **Seyyid Mustafa Hâşim Efendi** (vef. 1782): Yusuf Nizameddin Efendi'nin küçük oğludur. Mensûbu olduğu Bandırmalizâde ailesi, Fındıklı'lı İsmet Efendi'ye göre İmam Caferü-s-Sâdik'dan, Üsküdar'lı Ahmed Münib Efendi'ye göre ise İmâm MÛsâ el Kâzım soyundan gelmektedir. Seyyid Mustafa Hâşim Baba, ayrıca, Mısır'daki Kaygusuz Abdal Dergâhi şeyhi Hasan Baba'dan (vef. 1756) nasîb almıştır fakat kendisinde hâkim olan Melâmet neş'esidir. Bu üç farklı tarîkat ve irfân neş'esinin muhâsalası olan "Hâşimîlik" kolunun kurucusudur.

Dimetoka'lı Seyyid Kara Ali Baba'nın postnişinlik döneminde [1759 - 1783] Hacı Bektaş Âsitânesi'ne giderek 4 yıl kadar "Dedebaba"lık yapmıştır. Çevresinde Hasan Baba ve Hacı Bektaş Âsitânesi "Mihmân Evi" babası Selim Baba (vef. 1782) gibi dönemin önemli Bektaşîleri bulunmuştur. Ayrıca Melâmî-Hamzavî zümrelerince "Kutub" olarak tanındığı da bilinmektedir. **Anka-i Maşrik** adlı eseri ile **Dîvan**'ı vardır. Türbesinde medfûndur. Bilinen nefesterinden biri :

Şebber-ü şübber, mürşid-ü rehber
Sundular kevser, elhamdülillâh.

Sofra Alî'nin, himmet Velî'nin,
Söhreti dinin, elhamdülillâh.

Haktır Muhammed, olmuşuz ümmet,
Bulmuşuz rif'at, elhamdülillâh.

Muhammed güldür, Pîrim bütbüdür;
Cümlemiz kuldur, elhamdülillâh.

Dosta mihmânız, cümlemiz cânız,
Ehl-i imânız, elhamdülillâh,

Pîre muhabbet, cân ile hizmet
Tâlîbe ni' met. Elhamdülillâh.

Aslımız nûrdur, vaktimiz "sün"³³dur;
Sözümüz budur, elhamdülillâh

Hâşim'in zikri, "el fakrû fahrî";
Bu dem'in şükrü; elhamdülillâh.

3 - Seyyid Mehmed Galib Efendi, (vef. 1831): 1826 yılında Bektaşîliğin Yeniçeri Ocağı ile birlikte kaldırılması için Sultân II. Mahmûd'un Topkapı Sarayı'na dâvet ettiği şeyhler arasında yer almıştır. Dönemin zor koşullarına rağmen Bektaşîliği Hâşimîlik içinde canlı tutmuş ve pekçok halîfe yetiştirmiştir.

4 - Seyyid Abdurrahîm Selâmet Efendi (vef. 1849 - 50): Seyyid Mehmed Gâlib Efendi'nin oğludur.

5 - Seyyid Mehmed Fahreddin Efendi (vef. 1893): Seyyid Abdurrahîm Selâmet Efendi'nin büyük oğludur.

6 - Seyyid Küçük Mehmed Gâlib Efendi (vef. 1912): Seyyid Abdurrahîm Selâmet Efendi'nin küçük oğludur.

7 - Seyyid Yusuf Fâhir Ataer Baba [doğ. 12.01.1891 - vef. 12.12.1967]: Babası Seyyid Mustafa Hâşim Baba ailesinden, Mir'atü-t Turûk ve Mecmua-i Tekâyâ gibi kitapları ile tanınan Bandırmalizâde Ahmed Münîb Efendi'dir. Gerek babası, gerek kendisi Kadıköy, Kuşdili'ndeki Fenerbahçe Stadı karşısındaki Abdülbâkî Efendi Sa'dî Dergâhı'nda postnişinlik görevinde Hâşimî meşihatını da temsil etmişlerdir. Yusuf Fâhir Ataer Baba Efendi'nin Bektaşîlik'le ilgili inceleme yazılarının yanı sıra, kasîde, nefes ve naatları da bestelenmiş ve günümüze kadar yaygın bir şekilde okunmuştur. Dergâhın bu son şeyhinin bir nefesi :

Verdim başı erenlere, ne hoş bir kurbân dediler;
Selâm verdim hâdimlere, gir işte meydân dediler.

Çıktım Kırklar Meydânı'na, girdim Ali erkânına,
Daldım aşkın ummânına, aşk olsun ey cân dediler.

Aradım hayli dem yârî, bulunca gizli esrânî
Tecellî eyledi Bânî, aşka burhân dediler.

Yerli yerinde durdular, niyâz edip oturdular;
Orda bir erkân kurdular, yok burda ân şân dediler.

33 Sûrre: Göbeği yeni kesilmiş bebek. İA, Y. Özemen'i nin Notu!

Haber sorduk biz güllerden, cevap aldık bülbüllerden;
Gelişin hangi illerden, gel söyle ihvân dediler.

Bu yerde her merâm hâsıl, otur kul Hâlik'e vâsıl;
Öz öze kalma gel katıl, ol sen de mihmân dediler.

Ben Fâhir'im fahr ederim, hep güterim zevk ederim,
O mecliste erenlerim, cümlemiz yeksân dediler.

Yusuf Fâhir Ataer Baba Efendi ile Selim Baba Efendi'nin (vef. 1782) kabirleri dergâhın ve türbenin çaprazında, Karacaahmed Kabristanı yol kenarındadır.

Türbede Seyyid Mustafa Hâşim Efendi'nin yanı sıra Kahire'deki meşhur Kaygusuz Baba Dergâhı "Kasru-l Ayn" seyhi Hasan Baba Efendi de (vef. 1756) medfûndurlar. Türbeye defnedilen dergâhın ilk seyhi Seyyid Yusuf Nizâmeddin Efendi'nin kabri daha sonraları Selimiye Nakşî Dergâhı hazîresine nakledilmiştir.

> Seyyid Hâşim Baba Efendi'nin Kabri

Havuzbaşı Dergâhı

Bakınız: Nevrûz Efendi Kâdirî Dergâhı.

Haydâr Baba Nakşî Dergâhı

Bu dergâh Haydarpaşa'da, demiryollarının arasında idi ve rayların çoğaltılması sonucu mescid, dergâh ve hazîresi ortadan kaldırılmıştır. Yalnız ufak bir türbe lütfedilip bırakılmıştır. Dergâhı ve mescidi yaptıran Nakşîbendi şeyhlerinden Haydâr Baba Efendi'dir. Dergâh ve mescidin insâ târihinin XVII. yüzyılın sonlarına doğru olduğu tahmin edilebilir.

Dergâhın bilinen şeyhleri:

- 1 - Haydâr Baba Efendi (vef. 1700-01): Buhâra'lıdır. Dergâhın bânîsidir. "Resa" mahlası ile şiir yazmıştır. Türbesinde medfûndur.
- 2 - Mehmed Niyâzi Efendi (vef. 1704-05): Şeyh Haydâr Baba Efendi'den sonraki şeyhtir. Türbede medfûndur. Türbede ayrıca hayır ve hasenat sâhibi olarak bilinen Hâlid Ağa oğlu Hidir Ağa (vef. 1796-97) ile Abdullah Ağa (vef. 1865-66) da medfûndur.

> Haydâr Baba Efendi Dergâhı'nın Olduğu Yerden Şimdi Raylar Geçiyor

Haydâr Efendi Nakşî Dergâhı

Dergâh Bülbülderesi'nde, Selmân-ı Pâk Caddesi üzerinde, Fevziye Câmii'ne [Bülbülderesi Câmii] yakın yerde idi. (Böreçki Baba) kabrinin olduğu yer dergâhın hazîresi olması büyük olasılıktır. Dergâha adını veren Haydâr Efendi Taşkent'lüdür. Asya kökenli şeyh ve dervişlerin ağırlandığı bir makâm olduğundan "Özbek Dergâhı" olarak da anılırdı. Dergâhdan günümüze hiçbir şey kalmamıştır. Devrân günü Cuma olan dergâhın son şeyhinin Mukîm Efendi olduğu bilinmektedir.

Himmet Efendi Bayrâmî Dergâhı

Dergâh, eski adıyla Kadiasker Ahmed Efendi, yeni adıyla Arakiyeci Hacı Câfer Mahallesi'nin, şimdiki neslin bilmediği Dividciler Mevkii'nde, istimlâke uğramış Salı Sokağı'ndaydı. Dergâh semâhâne, 13 oda, 4 helâ, bir bodrum, 2 sofa, bir mutfak ve yemek odası, haremlik ve selâmlık ile gasilhâne, dört musluklu sadırvan, ahır, dalaplı kuyu, mermer abdest tekneli, türbe, hazîre, avlu ve bahçeden oluşuyordu. Avlu kapısı üzerinde hattat Kadri Efendi'nin nefis ta'lik ile yazdığı kitâbede :

Âsîtan-ı himmete gel, yüz sürüp eyle devâm!
Himmet eyler kim sana, elbette ol pirü-l enâm.
Hâzır ol sıdk ile zikre, Hû ile devrâna gir!
İrişür feyz-i ilâhî, ola maksûdun temâm.

1025

yazılmış. Bundan da anlaşılacağı üzere bu dergâhı Himmet Efendi yaptırmış veyâ onun adına yaptırılmıştır [1616]. Bu dergâh bir asır kadar Himmetzâdelerin idâresinde kalmış sonra Yazıcızâdelere geçmiştir. Dergâh zaman içinde; "Bezcizâde Dergâhı", "Abdüşşekur Efendi Dergâhı", "Dividciler Dergâhı", "Salı Dergâhı" gibi isimlerle de anılmıştır.

Devrân günü salı olan dergâhın şeyh silsilesi sağlıklı olarak bilinemiyorsa da bilinen postnişinleri :

1 - Bezcizâde Mehmed Muhyiddin Efendi (vef. 1611): Aslen Konya'lı olup Halvetî şeyhi Ezelizâde Nûrullah Efendi'ye hizmet etmiştir. Bir müddet sonra İstanbul'a geldiğinde Melâmî Kutbu İdrîs-i Muhtefî'ye intisâb etmiştir. Daha sonraları da Darüssaadet Ağası Mehmed Efendi'nin Fatih, Çarşamba'da yaptırmış olduğu dergâha şeyh olmuştur. Bu dergâha ne zaman, nasıl ve niçin geldiği kesin bilinmemekteyse de kabri bu dergâhın türbesindeydi. Tek nüsha olan yazma Dîvan'ı kaybolmuştur. Ünlü bir tasavvuf şâiridir. Mahtası "Muhyî"dir.

İlâhîleri diğer dergâhlarda âyinler sırasında okunagelmıştır. İlâhîlerinden biri

Zâhit, biz ta'n eyleme! Sakin efsâne söyleme!	- Hakk ismin okur dilimiz; - Hazrete varır yolumuz.
Sayılmayız parmak ile Taşramızdan sormak ile,	- Tükenmeyiz kırmak ile, - Kimse bilmez ahvâlimiz.
Erenler yolun güderiz, Gazâ-i ekber ederiz,	- Çekilüp Hakk'a gideriz, - İmâm Ali'dir ulumuz.
Erenlerin çoktur yolu, Gören bizi sanûr deli,	- Cümlesine dedik beî. - Usludan yeğdir delimiz.
Tevhîd eden deli olmaz; Her seher açılır solmaz;	- Allah deyen mahrûm kalmaz; - Bahara erer gülümüz.
Muhyî sana olan himmet Elif Allâh, Mim Muhammed,	- Âşık isen câna minnet. - Kısvermezdedir dâilimiz ³⁴

2 - Bayrâmî Himmet Efendi [vef. 1683]: Bolu'ludur. Bolu'nun Gice Köyü'nden Hacı Ali Merdân isimli bir zâtin oğludur. Doğduğu yere nisbetle "Bolu'lu Himmet Efendi" diye bilinirdi. Bolu'da ilk tahsîlini tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek Davud Paşa Medresesi'nde ilim tahsîl etti (1609). Her ne kadar ilimde yüksek dereceye ulaştıysa da tüm benliği ile tasavvufa yönelmeyi tercih etti. Bezcizâde Şeyh Mehmed Muhyiddin Efendi'nin halîfesi Halvetiyye tarîkatı'nın Uşşâkiyye kolunun kurucusu Şeyh Hüsâmeddin Uşşâkî Efendi'ye kaplandı ve bu ulu veliden hilâfet aldı. Hocasının izni ile gittiği Bolu'da Bayrâmiyye tarîkatının büyüklerinden Bolu'lu Şeyh Ahmed Efendi'nin hizmetine girdi ve hilâfet aldı. Himmet Efendi İstanbul'a döndüğünde ilk hocası Şeyh Hüsameddin Uşşâkî Efendi'den izin alarak Bayrâmiyye tarîkatının "Himmetiyye" kolunu kurdu. Defterdar İbrâhim Efendi'nin Fâtih, Yenibağçe yakınlarında, Nakkaş Paşa Câmii bitişiğinde yaptırdığı dergâhda talebelerini yetiştirmeye başladı. İstanbul'un çeşitli câmilerinde vaaz verdi. Bezcizâde Şeyh Mehmed Muhyiddin Efendinin vefâtı üzerine Salı Dergâhı'nın postnişinliğine getirildi. Bu makâmda vefât eden edek Şâbanîyye tarîkatı ile Bayrâmiyye tarîkatının birleştirilmesiyle meydana gelen Himmetiyye yolunun inceliklerini anlattı. Dergâhda medfûndu. Oğulları Şeyh Abdullah Abdî Efendi ile Şeyh Atâullâh Mehmed Efendi'dir. Eserlerinden bazıları:

1) Tarîkatnâme, 2) Zübdetü-d Dekâik, 3) Manzume-i Mi'râciyye'dir.

34 Dâil: Delâlet eden, gösteren, işaret eden. (A. Y. Özemerî'nin Notu)

Gazellerinden birisi şöyledir :

Uyan behey gâfil hâb-ı gafletten!
Ömrün geldi geçti haberin var mı ?
Bir haber aldın mı sırr-ı vahdetten?
Mürg-i cânın uçtu haberin var mı ?

Aziğin var mıdır yolu gitmeye?
Doseğin hazır mı varup yatmaya?
Mâsiyet yükünü aldın boynuna,
Yakasız gömlek biçildi haberin var mı ?

Derviş Himmet senden ewel gelenler
Kimi kul, kimi sultân olanlar,
Dünyâ benim deyüp gezenler,
Ecet camın içdi haberin var mı ?

3 - Himmetzâde Mehmed Nüreddin Efendi (vef. 1766).

4 - Himmet Efendi (vef. 1844).

5 - Himmetzâde Abdülhayy Efendi (vef. ?).

6 - Himmetzâde Nâsîh Abdüşşekûr Efendi (vef. ?).

7 - Seyyid Hüseyin Hüsnü Efendi (vef. 1909): Tophâne-i Âmir'e'nin muhâsebecisidir.
Dergâhı yeniden denilecek şekilde tâmir ettirmiştir.

8 - Doktor Nâsîh Abdüşşekûr-i Sâni. Son şeyhtir.³⁵

Dergâh hazîresinde medfûn olanlar :

1 - Bezicizâde Mehmed Muhyiddin Efendi (vef. 1611): Dergâhın seyhidir.

2 - Himmet el - Bayrâmî Efendi (vef. 1863): Dergâhın şeyhidir.

3 - Himmetzâde Abdullah Âbid Efendi (doğ. 1640 - vef. 18.12.1710): İstanbul'da doğdu. Şeyh Himmet Efendi'nin oğludur. Muhtelif câmilerde vâizlik yaptı. Schremîni, Yenibahçe'deki Defterdar İbrâhim Efendi, diğer adıyla Himmetzâde Bayrâmî Dergâhı'na babasının vefâtı üzerine şeyh oldu [1683]. Tasavvufî hâlk edebiyatı tarzında ilâhîleri, dîvan tarzı şiirleri vardır. Peygamber Efendimiz'in hayatını konu alan Gencine-i İcâz [Mucizeler Haznesi] isimli mesnevîsi, tasavvufî şiirlerinden oluşan bir dîvanı, Dîvan-ı Lûgaz isimli risâlesi vardır. Tezkire-i Şuarâ [Şâirlerin Biyografileri] adlı eseri şu ana kadar bulunamamıştır. Hâfız Osman Efendi'den hat icâzeti almış, üstat derecede hattattır. Bazı beyitleri :

Bu şeb pâyine düşdüm görmedi ol şem'i bozmârâ;³⁶
Meseldir mum dibi olur karanlık ey dil-i şeydâ.

Kimi ebrûya kemân der kimi zülfe pür-pîç;³⁷
Baştan ayağa kadar sühân yokdur hiç.

35 İbrahim Hakkı Konyalı "Âbideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi" isimli 2 ciltlik eserinin 1. cildinin 429-433. sayfaları arasında 25 Eylül 1941 tarihinde ve henüz yıkılmamışken bu dergâhı incelemiş olduğunu anlatırken dergâhın son şeyhinin Abdülhayy Efendi olduğunu kaydetmektedir. (A. Y. Özemerî'nin Notu)

36 Bozmârâ: Muhabbet dolu toptuluğu söyleyen (A. Y. Özemerî'nin Notu)

37 Pür-pîç: Kırmızıla dolu (A. Y. Özemerî'nin Notu)

- 4 - Âbidin Efendi (vef. 1724): Dergâhın dervişidir.
- 5 - Himmetzâde Nu'man Abdüssamed Efendi (vef. 1737): Abdullâh Abdî Efendi'nin oğludur.
- 6 - Sâliha Hanım (vef. 1742): Boluluzâde Seyyid Mehmed Emîn Efendi'nin hanımıdır.
- 7 - Boluluzâde Seyyid Mehmed Emîn Efendi (vef. 1748): Dergâha nakit, mal ve gayretleri ile yardımcı olmuştur.
- 8 - Himmetzâde Seyyid Mehmed Nüreddin Efendi (vef. 1766): Dergâhın şeyhidir.
- 9 - Behçetzâde Abdüşşekûr Efendi, (vef. 1766).
- 10 - Solakbaşı Ağazâde Mustafa Efendi (vef. 1843).
- 11 - Himmət Efendi (vef. 1844): Dergâhın şeyhidir.
- 12 - Barutcuzâde Ahmed Efendi (vef. 1850)
- 13 - Dâmad Mahmûd Mehmed Paşa (vef. 1878): İpekçi Seyh Mehmed Efendi'nin oğludur. Himmetzâde Abdülhây Efendi'nin dâmadıdır.
- 14 - Fâtıma Şerife Hanım (vef. 1878): Ormanlı Köyü'nün Emiraliogullarından Mustafa Ağa'nın kızı, Mirlivâ Ahmed Ragıp Paşa ile Dâmad Mahmûd Mehmed Paşa'nın annesidir.
- 15 - Himmetzâde Abdüşşekûr Mahfi Efendi (vef. 1885)
- 16 - Hocasâde Ahmed Âsım Efendi (vef. 1888): Abdülhây Efendi'nin damadıdır. Şeyhtir.
- 17 - Himmetzâde Seyyid Abdüşşekûr Efendi (doğ. 1840 - vef. 1888): Medine kadısı Ankara'lı Hasan Hamza Efendi'nin oğludur.
- 18 - Şerife Azîze Hanım (vef. 1891): Himmetzâde Seyyid Abdülhây kızı, Mahmûd Mehmed Paşa'nın hanımıdır.
- 19 - Ahmed Râif Paşa (vef. 1901)
- 20 - Râbia Advîyye Hanım (vef. 1901): Ağa Hüseyin Pasazâde Ali Sevket Paşa'nın kızıdır.
- 21 - Seyyid Hüseyin Hüsnü Efendi (vef. 1909): Dergâhın şeyhidir.

Vefât târihleri belli olmayan diğerk medfûnlar:

- 1 - Himmetzâde Abdülgafur Efendi.
- 2 - Himmetzâde Abdülhak Efendi.
- 3 - Himmetzâde Abdülhây Efendi.
- 4 - Himmetzâde Abdülhây Subhî Efendi.
- 5 - Himmetzâde Babaefendi Mehmed Ali Efendi.
- 6 - Himmetzâde Mehmed Nizâmeddin Efendi.
- 7 - Himmetzâde Mehmed Nûrullâh Efendi.
- 8 - Himmetzâde Nâsîh Abdüşşekûr Efendi.

Dergâh yol genişletilmesi sırasında yiktılarak arsası Zeynep Kâmil Hastahânesi arâzisine katılmış, türbe hazirelerdeki kabir ve mezar taşları Çiçekçi Câmîi hazîresine nakledilmiştir.

> Himmet Efendi Dergâhının Çiçekçi Câmii Bahçesine Tasınan Hazinesi ve Abdest Teknesi

Üzerinde "Merhûme ve mağîretünlehâ Fâtîmatü-z Zehrâ Hanımefendinin vakfıdır 1309 (1891)" ile "Meded yâ Hazret-i Himmet" yazılı som mermerden yapılmış çok zarf abdest su teknesi de Çiçekçi Câmii avlusunda bizlerden hesap sorarcasına durmaktadır.

Hindûlar Kâdirî Dergâhı

Dergâh Selâmi Ali Mahallesi'nde, muhtemelen Türbe Sokak'taydı. Osmanlı İmparatorluğu dışındaki farklı tasavuf kültürlerinin şehir hayatına yansıdığı bir örneğidir bu dergâh. Hint kökenli Kâdirî dervişlerin konakladığı bu dergâhı Fezzullâh Hindü Efendi kurmuştur (1737).

Devrân günü Cumartesi olan dergâhın postnişinleri:

- 1 - Seyyid Fezzullâh Hindü Efendi (vef. 1748): Dergâhın kurucusudur.
- 2 - Bereket Hindü Efendi.
- 3 - Emânullâh Hindü Efendi.
- 4 - Rahîmullâh Şah Efendi (vef. 1779).
- 5 - Mehmed Sultân Efendi (vef. 1787).
- 6 - Mehmed Efendi (vef. 1792): Mehmed Sultân Efendi'nin oğludur.
- 7 - Abdullâh Yâr Efendi (vef. 1825).
- 8 - Ali Efendi (vef. 1833).
- 9 - Süleyman Halîfe Efendi (vef. 1849).
- 10 - Mehmed Râşid Efendi (vef. 1872).
- 11 - Hasan Velîyyüddin Efendi.
- 12 - Mehmed Tâhir Efendi (vef. 1881).

Dergâhdan günümüze hiçbir sey kalmamıştır.

Hoca Bâlî Dergâhı

Bakınız: Cedîd Hacı Dede Kâdirî Dergâhı.

Hüseyin Efendi Dergâhı

Dergâh Beylerbeyi, İstavroz deresi, Abdullâh Ağa Mahallesi, Bedevî Tekkesi Sokağı'ndadır. Tevhîdhâne, haremlık, selâmlık, mutfak, türbe ve sarnıçtan günümüze pek azı kalmıştır. Dergâhı Seyyid Hüseyin Hıfzı Efendi 1854-55 yılında kurmuş ve dergâhın ilk şeyhi olmuştur. Sâir Seniḥ Efendi'nin kaleme aldığı ve hattat Niyâzi Efendi'nin hattı ile yazılmış kitâbede :

Seyh-i âgâh reh-i hazret-i Ahmed Bedevî
O Hüseyin ismü ve Ali nesli ve neseb-i Zât-ı Şerif

Yapdı bir dergâh-ı nev dâire-i İstavroz'da
Oldu tevhîd-i Hudâ merkezi bu hayr-i münîf

Söyle şu mısra-ı zibâ ile târih Seniḥ
Eser-i pâk-i Hüseyin oldu bu dergâh-ı lâtif

okunmaktadır.

Sultân V. Mehmed Reşad'ın dördüncü haznedârı ve şeyh Seyyid Mehmed Said Efendi'nin müridi Durefşân Kalfa, dergâhın mutfağını genişletmiş, türbeyi tevhîdhâneye birleştirerek gerekli onarımı yapmıştır (1916). Dergâha hayır ve hasenatta bulunmuş olanları: Cemile Sultân'ın dadısı Semsinûr hanım, Cemile Sultân'ın ikinci haznedârı Nazmestân Kalfa, Saray Baskapı Gılmanlarından Sâlih Ağa olarak sayılabilir. Kurulduğu günden dergâhların kapandığı zamana kadar Bedevî tarikatına hizmet eden dergâhın devrân günü Perşembe'ydi.

Dergâhın postnişinleri sırasıyla :

- 1 - Seyyid Hüseyin Hıfzı Efendi (vef. 1884): Doğum yeri, Bilecik'in Pazaryeri Köyü'dür. Kocamustafapaşa, Ali Fakîh Mahallesi'nde, kendi adıyla anılan dergâhın şeyhi Ahmed Niyâzi Baba Efendi'den icâzet almıştır. Dergâhın kurucusudur.
- 2 - Seyyid Mehmed Said Efendi (doğ. 1852 - vef. 1916): Doğumu, Süriye'de, Humus Kasabası'nın Hüseyiniye Dergâhı'ndandır. Babası Rifâî tarikatı bendelerinden Reslan Efendi'dir. Ali Zeynel Abidin bin Hüseyin ibni-l Tâlib Hazretlerinin 38. batın evlâdıdır. Humus, Pazarbaşı Medresesi'nde müderris Atasızâde Mehmed el Mahmûd Efendi'den ders alarak müderrislik yapmıştır.
- 3 - Seyyid Mehmed Nesîb Efendi (doğ. 1872 - vef. 1925): Seyh Seyyid Mehmed Said Efendi'nin oğludur. Fıkh-ı Hânefi'nin Esasâtı, Kıyas ve Din'e Mûteallık Mesâil adlı eseri ile pek çok makaleleri yayınlanmıştır.
- 4 - Seyyid Mahmûd Said Efendi (vef. 1963)

Türbede medfûn olanlar :

- 1 - Seyyid Hüseyin Hıfzı Efendi (vef. 1884): Dergâhın kurucusu ve ilk şeyhidir.
 - 2 - Seyyid Mehmed Said Efendi (doğ.1852 - vef.1916): Dergâhın şeyhidir.
 - 3 - Seyyid Mehmed Nesîb Efendi (doğ.1872 - vef.1925): Dergâhın şeyhidir.
 - 4 - Seyyid Hâşim Efendi (vef. ?): Şeyh Seyyid Mehmed Said Efendi'nin oğludur.
 - 5 - Seyyid Abdülmuttalib Efendi (vef. ?): Şeyh Mehmed Said Efendi'nin oğludur.
- Dergâhın diğer bir adı da bulunduğu mahâl bakımından "İstavroz Bedevî Kalenderhânesi" olarak da anılır. Bu dergâhten yetişen Mızıkalı Nûrî Efendi döneminin önemli bir zâkirbaşısıydı.

> Hüseyin Efendi Bedevî Dergâhı'nın Bugün Arasında Mevcûd Olan Binâ

Hüseyin Kâzım Efendi Kâdiri Dergâhi

Dergâh Beylerbeyi, Fıstıklı'da, Şahbazyiğit Sokağı'ndaydı. Emîn Efendi (vef. 1845) tarafından yaptırılan Fıstıklı Mescidi'nin yanındaydı. Bu yüzden dergâhın diğer bir ismi de "Fıstıklı Mescidi Dergâhi"dir. I. Boğaz Köprüsü yapımı sırasında dergâh ve mescid istimlâke uğrayarak ortadan kaldırılmıştır. Bânisi Hüseyin Kâzım Efendi'dir.

Dergâhın postnişinleri:

1 - Hacı Hüseyin Kâzım Efendi [doğ. 1880 - vef. 1930]: Kastamonu'da doğmuştur. Kastamonu'nun Taşcıoğlu Ailesi'ndendir. İlk evliliğini Firdevs Hanım'la yapmıştır. Firdevs Hanım'ın kazâra yanarak vefâtı üzerine Hâcer Hanım'la evlenmiştir. Bu evlilikten Alim Ahmed Nazım Efendi [doğ. 1915 - vef. 1957], Muhittin İzzit Efendi ve Bedreddin Efendi olmuştur. Beş defa Hacca gitmiştir. Kabri Eyüp'tedir.

2 - Resid Efendi (vef. ?): İstavroz, Cöp İskeleyi'nden denize girdiğinde boğularak vefât etmiştir.

3 - Muhittin İzzit Efendi [doğ. 1918]: Şeyh Hacı Hüseyin Kâzım Efendi'nin oğludur. Dergâh ve mescidi 1943 - 45 yılları arasında tâmir ettirerek ibâdete açmıştı.

İbrâhim Efendi Celvetî Dergâhi

Bu dergâh hakkında kesin bilgi yoktur. Yalnız Bulgurlu Câmii'nin olduğu yerler Aziz Mahmûd Hüdâyî Efendi'nin vakıf arâzisi içinde olduğundan dergâhın da bu câminin yanında olduğu kanaatine varılabilir. Buradaki hamam da Pîr'in yaptırdığı eserdir. Hattâ Bulgurlu Câmii önündeki muhteşem çınar ağaçlarını Pîr'in diktiği kayıtlara geçmiştir. Aynı zamanda bu dergâha "Kızıl Mescid Dergâhi" adı da verilmiştir. Ne İbrâhim Efendi, ne Kızıl Mescid ve ne de şeyh silsileleri hakkında bir bilgimiz vardır. Dergâhdan da günümüze ulaşan hiçbir şey yoktur. Yalnız devrân gününün çarşamba olduğu bilinmektedir.

İdrîs Efendi Dergâhı

Bakınız: Çamlıcalı Mehmed Efendi Şâbanî Dergâhı.

İskender Baba Celvetî Dergâhı

İskender Baba veyâ Kaymakcı Dergâhı, Ağa Hamamı ile Malatya'lı İsmâil Ağa Câmii arasında, yeni adıyla Gündoğumu Caddesi eski adıyla Menzilhâne Yokuşu'nun alt başlangıcındaydı. Dergâhdan maalesef eser kalmamıştır. Yalnız İskender Baba türbesi ile arkasında küçük bir hazîre yeri durmaktadır.

Buradaki mescid ve dergâh, Kanûnî Sultân Süleyman döneminin (1520 - 1566) Yeniçeri Efendilerinden Mehmed Efendi (vef. 1548) tarafından 1538 yılında yaptırılmıştır.

Celvetî tarikatından Kaymakcızâde Şeyh Hacı Mehmed Efendi'nin dergâha XVIII. yüzyılın ortalarında mesîhat koydurması ile Celvetî Dergâhı kurulmuştur. Tekkelerin kapanışına kadar hizmet gören bu dergâhın harem dairesinin 1945 yılına kadar ayakta olduğu bilinmektedir. Cumhuriyet döneminde bir ara mescidi de açık olan bu dergâha ismini veren İskender Baba'nın yaşadığı zaman ve nereden geldiği, hangi tarikata mensûb olduğu, anılan dergâh ile ilişkisinin ne olduğu bilinmemektedir. Türbede İskender Baba'dan gayri Kaymakcızâde Şeyh Hacı Mehmed Efendi ile Şeyh Hacı Abdurrahmân Efendi medfündür.

Âyin günü Çarşamba olan dergâhda görev yapan şeyhler :

1 - Kaymakcızâde Hacı Mehmed Efendi (vef. 1773): Dergâha Celvetî mesîhatını koydurmuştur; türbede medfündür.

2 - Hacı Abdurrahmân Efendi (vef. 1809): Kaymakcızâde Şeyh Hacı Mehmed Efendi'nin oğludur ve türbede medfündür.

3 - Hâfız Mehmed Sâdik Efendi (vef. 1845): Kaymakcızâde Şeyh Hacı Abdurrahmân Efendi'nin oğludur. Hazîrede medfündür.

4 - Seyyid Mehmed Şâkir Efendi (vef. 1862): Hâşim Baba Dergâhı postnişini Şeyh Seyyid Mehmed Gâlib Efendi'nin halifelerinden olduğu için dergâhı Celvetîliğin Hâşimî koluna bağlamıştır.

5 - Seyyid Mehmed Şerâfeddin Efendi (vef. 1892): Şeyh Seyyid Mehmed Şâkir Efendi'nin oğludur.

6 - Ahmed Sâfi Efendi (vef. 1895): Hacc'da vefât etmiştir.

7 - Seyyid Küçük Mehmed Gâlib Efendi (vef. 1912): Hâşim Baba Dergâhı şeyhi Seyyid Abdurrahîm Selâmet Efendi'nin oğludur. Aynı zamanda Hâşim Baba Efendi Dergâhı'nın da postnişiniydi.

İstavroz Bedevî Kalenderhânesi

Bakınız: Hüseyin Efendi Bedevî Dergâhı.

Kalenderhâne Nakşî Dergâhı

Dergâh Murad Reis mahallesinde, Çinili Câmii'nin karşısındaki köşe başında yer almaktaydı. Nakşî meşihatıdır. Orta Asya'lı türk veyâ diğer ülke dervişlerinin konakladığı bir mekândı. Bilhassa Afganistan kökenli dervişlerin İstanbul'a ilk geldikleri yerd. Bunun içindir ki "Afganîler Dergâhı" veyâ "Afganlar Kalenderhânesi" olarak da anılmıştır. Nakşî dergâhları içinde yalnız bekâr dervişlerin kaldığı bir merkez olduğundan ayrıca da "Oğlanlar Dergâhı" olarak da bilinmekteydi. Dergâhın bir çeşit kültür ateseliği veyâ konsolosluk hükmünü yürüten bir kuruluş niteliğinde olması sebebiyle postnişinlerin hepsi bekâr Afganlı Nakşî şeyhlerdi. Dergâhta bugün ayakta kalan şeyh meşrûtası ile selâmlık köşküdür. Şeyh meşrûtası XIX. yüzyılda yenilenen kâgir bir bodrum üzerine iki katlı ahşap, payandal yapıdır. Selâmlık bölümü ise, içinde zarîf havuzu ile tek katlı bir şeyh odası görünümündedir. Mescid - tevhîdhâne, derviş hücreleri, çamaşırhâne, hamam, imâret niteliğinde olan büyük bir mutfak, kiler, taamhâne yıkılmıştır. Haziresinde şeyh ve dervişler yatmaktadır. Nûman Efendi adında bir zât tarafından Afgan kalenderlerini barındırmak amacıyla yaptırılmıştı (1792 - 93).

Devrân günü Perşembe olan dergâhın postnişinleri :

- 1 - Ahmed Nâsır-ı Afganî Efendi (vef. 1795 - 96): Horasan'lıdır. Dergâhın ilk postnişinidir.
- 2 - Seyyid Hacı Mehmed İşret Efendi (vef. 1797 - 98).
- 3 - Mehmed Emîn Efendi (vef. 1813 - 14).
- 4 - Hacı Musa Efendi (vef. 1833 - 34).
- 5 - Mehmed Said Efendi (vef. 1859 - 60).
- 6 - Abdullâh Efendi (vef. 1887 - 88).
- 7 - Hacı Resûl Mustafa Hüseyin Efendi (vef. 1906 - 07).

> Kalenderhâne Seyh Esâ (Algınlılar Tekkesi)

> Kalenderhâne İvqanlar Tekkesi

> Kalenderhâne İvqanlar Tekkesi Bahçesindeki Hozîre

> Kalenderhâne'nin Yıkılmak Üzere Olan Müttâğı

> Kalenderhâne Şehbet Odası

Kapiağası Cerrâhî Dergâhı

Dergâh Kapiağası Mevkii, Arakiyeci Hacı Mehmed Ağa Mahallesi, Arakiye'ci Sokağı'ndaydı. Arakiyeci Hacı Mehmed Ağa'nın (vef. 1591) yaptırdığı (1543) ve kendi adıyla anılan mescidin yanındaydı. Dergâh; "Ârif Dede Dergâhı" adıyla da anılmaktadır. Dergâh ilk kuruluşunda Celvetî meşihatindeydi. XIX. yüzyılın başlarında Cerrâhî meşihati konulmuş ve dergâhların kapatılmasına kadar bu görevini sürdürmüştür.

Kurucusunun ve şeyh silsilesinin bilinmediği dergâhın bazı postnişinleri:

1 - **Abdurrahmân Efendi** : Babası Mustafa Efendi; Sumnu'lu Atpazarı Osman Fadl-ı İlhâî Efendi'nin (vef. 1690) halifelerindendi. Sultân I. Mahmûd devrinde bu dergâha seyh oldu ve Celvetî meşihatını getirdi (1736).

2 - **Büyük Mehmed Rûşen Efendi** (doğ. 1719 – vef. Mart 1795): Mudanya'da doğdu. Babası Celvetî şeyhi Abdurrahmân Efendi'dir. İsmi Azîz Mahmûd Hüdâyî Efendi'nin halifelerinden Bursa'lı İsmâil Hakkî Efendi (vef. 1724) tarafından konulmuştur. Bu zâtin halifesi olan Çorlu'lu Pertev Efendi'den (vef. 1768) Celvetî icâzeti almış, uzun süre kürsü vâziliği yapmıştır. Bu dergâhın seyhlığı yanısıra Hüdâyî Âsitânesi'nde de iki kere postnişinlik yapmıştır. Hüdâyî Âsitânesi'nde medfûndur.

3 - **Seyid Mehmed Ârif Dede Efendi** (vef. 1822): Nûreddin Cerrâhî Âsitânesi altıncı postnişini Mora'lı Seyyid Yahyâ Efendi'nin (vef. 1707) torunu, aynı dergâhın yedinci postnişini Abdüşşekûr Efendi'nin (vef. 1773) oğludur. Dergâha Cerrâhî meşihatını koydurmuştur. (1813). Nûreddin Cerrâhî Âsitânesi postnişinliğinde de bulunmuştur.

4 - **Seyyid Abdülazîz Zihni Efendi** (vef. 1854): Seyyid Seyh Mehmed Ârif Dede Efendi'nin kardeşinin oğludur.

5 - **Gâlib Efendi**.

Dergâh, Cerrâhî Âsitânesi şeyhlerinin bu göreve gelmeden önce pistikleri bir meydan yeri olarak görev üstlenmiştir. Dergâhdan günümüze hiçbir şey kalmamıştır.

Kapıcı Dergâhı

Bakınız: Halîl Paşa Celvetî Dergâhı.

Karabâş-ı Velî Efendi Şâbanî Dergâhı

Dergâh Toptaşı'nda, Vâlide-i Atîk (Nûrbânû Vâlide Sultân) Câmii külliyesindedir ve orta yeri avlu olan 33 odası ile tevhîdhâne, kahve ocağı (meydan odası) ve şimdiki artık yok olan şadırvandan ibâretti. Külliyenin bitim târihi olan 1583 yılından itibaren dergâh Halvetîliğe bağlı kalmıştır. Dergâh ününü, daha sonraları postnişin olan ve Halvetîliğin Karabâşîyye kolunu kuran Ali Alâeddin Karabâş-ı Velî Efendi'den almıştır. 1713 yılından dergâhların kapanmasına kadar Şâbanîliğe bağlı kalmıştır. Dergâhın yeri öğrenci yurdu olarak kullanılmaktadır.

Devrân günü Perşembe olan dergâhın bilinen postnişînleri:

1 - **El Atvel Ali Alâeddin Karabâş-ı Velî Efendi** (doğ. 1611 - vef. 1685): Arapkir'de doğmuştur. Medrese tahsili için İstanbul'a gelerek Fâtih Medresesi'nde derslere devâm ederken cezbe hâllerinden dolayı İstanbul'u terk ederek Kastamonu, Şâban-ı Velî Dergâhı postnişîni Çorum'lu Şeyh İsmâil Kudsi Efendi'ye (vef. 1644) kaplandı. Kısa zamanda ilerleyerek mürcidinden hilâfet aldı. Çevre şeyhleri arasındaki anlaşmazlıklar gidermek için Çankırı'ya gönderildi. Dönüşünde Çorum'lu Şeyh İsmâil Kudsi Efendi vefât ettiğinden oğlu Şeyh Mustafa Çelebi Efendi'ye (vef. 1659) hizmette bulundu. Daha sonraları Kastamonu'dan ayrılarak Üsküdar'a geldi ve Rûmî Mehmed Paşa Câmii'nde inzivâ hâlinde yaşamaya başladı (1670). Halvetîliğin önemli kollarından Karabâşiyye'nin kurucusu oldu. Medrese çevrelerinin kendisine cephe alması sebebiyle Limni Adası'na sürgüne gönderildi (1679). Sürgün dönüşü tekrar Üsküdar'a geldi ve hemen Hacc'a gitti. Hacc dönüşü Mısır'a uğradı ve orada hastalandı. Mısır'a üç konak mesafede "Nahl Kalesi" denilen yerde vefât etti (1685). Kahire yakınında Geylan Köyü'nde, Şeyh Muhammed Gazavî Efendi'nin kızının yanına defnedildi. El Atvel (En uzun) ve Karabâş-ı Velî lâkablariyle anılmıştır.

> Karabâş-ı Velî Efendi Şebâni Dergâhı'nın Yer Aldığı Vâlîde-i Atık Kütüphanesi

Karabâş-ı Velî Efendî'nin yetistirdiği pekçok güzide talebelerinden önemli olanları şunlardır:

a) **Mânevî Mustafa Efendi (vef. 1702):** Pîrin oğludur. Kadırğa'da Sokollu Mehmed Paşa Dergâhı'nın şeyhliğini yapmıştır (1691 – 1702)

b) **Kerestecizâde Mehmed Ledünnî Efendi (vef. 1708):** Kasımpaşa'da Saçlı Emîr Efendi Bayrâmî Dergâhı'nda Karabâşîyye mesîhatını üstlenmiştir. (1700 – 1708).

c) **Mustafa Fânî Efendi (vef. 1710):** Maçka Sabânî Dergâhı'nın kurucusudur.

ç) **Mehmed Nasûhî Efendi (vef. 1710):** Üsküdar'lıdır. Karabâşîyye'nin Nasûhiyye kolunun pîridir.

d) **Ünsî Hasan Efendi (vef.doğ. 1645 – vef. 1724):** Taşköprülü'dür. Eminönü, Aydınoğlu Halvelî Dergâhı şeyhidir (1683 – 1724)

Pîr'in eserleri: 1) Kâşif-i Esrâr-ı Füsûs, 2) Câmî-i Esrâr-ı Fusûs, 3) Şerh-i Akaid-i Nesefiyye bi Lisâni-t Tahkîk, 4) Mi'yârü-t Tarîkat, 5) Tarîkatnâme, 6) Şerh-i Kasîde-i Aşkîyye li Şeyhü-l Ekber, 7) Risâle-i Usûl-i Erbaîn, 8) Esâsü-d Din, 9) Tefsîr-i Sûre-i Tâhâ, 10) Tâbirnâme.

2- **Bülbülcüzâde Fethi Abdülkerîm (vef. 1694):** Halvelîğin Sivâsî kolundandır.

3- **Bülbülcüzâde Abdürrahîm Nesîb Efendi (vef. 1713):** Bülbülcüzâde Şeyh Fethi Abdülkerîm Efendî'nin oğludur.

4- **Şerâfeddin Efendi (?):** Dergâhın son şeyhidir.

Dergâh "Aîk Vâlide Sultân Dergâhı" adıyla da anılmıştır.

> Vâlide-i Aîk Camii

Karaca Ahmed Sultân Bektaşî Dergâhı

Dergâh Kapağası'nda Rodos'lu Ahmed Fethi Paşa Câmîi'nin karşı köşesinde dir. Dergâhın ilk şekli hakkında kesin bir bilgi yoktur. Yalnız Karacaahmed Sultân'ın kabir makâmının üstü ve yanları açık olduğu, daha sonraları Sultân IV. Mehmed'in annesi ve Sultân III. Murad'ın başkadını Safiye Sultân'a (vef. 1605 - 06) atfedilen ve şâir Asârî'nin eseri olan kitâbeden :

Düretü-l tâc-ı sâhibetü-l izz-ü atâ
Hazret-i Vâlîde Sultân o hayrü-n nisvân
Karacaahmed gibi sultân-ı veliyyullâhın
Merkad-i pâkini ihyâ kılub illi bünyâd

Eyledi divâr-ı cenâbına açub hûb bâb-ı şerîf
Rûh-i pâkinden erişe âna her dem feyzâ
Cezbesi çekti sehînsâh-ı cihâni getürüb
Üstüne hâzır idi himmetin ânın Rahmân

Bundadır üçler ve kırklar, yediler, ricâl-i gayb
Yeridir bunda kabûl oluna dualar her ân

Ravzasın her ki ziyâret ide, hayriyle dua
İde hem padişâha hem sâhibetü-l hayra dua
Didi itmâmına Asîrî dahî târih
Pâk-ı câ tekyegâh-i Karacaahmed Sultân

şeklindeki kitâbeden anlaşılacağı üzere kabrin etrafı duvarla çevrilmiş ve bir de kapı açılmıştır (1595-96). Daha sonraları Saray Mutfağı Memuru Ziyâ Bey dergâh ve türbeyi eşi Fehmiyye Hanım'ın rûhu için yeniden yaptırmıştır (1866-67). Kitâbesi türbe kapısı üzerindedir:

Ravza-i feyz-i fütûh-i Karaca Ahmed'dir;
Gel erenler oku bir Fâtiha kıl istimdâd!

Eyledi zevcesi Fehmiyye Hanım rûhu için;
Matbah-ı Âmir me'muru Ziyâ Bey bünyâd.

1283

Bu son şekliyle yapının iki kapısı bulunmaktadır. Sağ kapıdan türbeye, sol kapıdan da dergâha girilirdi. Dergâhın, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda gayet faal olduğu hâlde bu konuda elimizdeki bilgiler kısıtlıdır.

Karaca Ahmed Sultân (XIII. yüzyıl): Horasan'lı sultânlardan Süleyman Efendi'nin oğludur. Anadolu'ya gelerek Manisa, Akhisar civârına yerleşmiştir. Sultân Orhan Gâzî zamanında Osmanlı'nın fethine büyük katkıları olmuştur. İstanbul - Kartal hatında, Bizans sınırlarının kontrol altında tutulması görevi ile Üsküdar'a gelmiştir. Bu sırada 57.000 mürîde sâhib olduğu söylenir.

Üsküdar ve Akhisar'dan başka Afyon, Karacahmed Köyü'nde de makâmı vardır. Hangi makâmında yattığı kesinlik kazanmamıştır. Mânevî ilimlerin yanısıra müsbet ilimlerde bilhassa tıp ilminin çeşitli dallarında bilgi sahibidir. Pekçok kitab yazdığı biliniyorsa da her zaman olduğu gibi yağmalamadan nasîbini alan kitaplarından günümüze ulaşanı olmamıştır.

Sivrihisar'da oturan ulu velîlerden Seyyid Nûreddin Efendi tarafından yetiştirilmiştir. Hacı Bektaş-ı Velî ile Yunus Emre'nin çağdaşı ve "Gâziyân-ı Rûm" zümresine mensûb savaşçı dervişlerden olduğu için "Bektaşî" üğe gönül vermiş olduğu, Bektaşî ağırlıklı bir düşünce taşıdığı kabul edilmektedir. Kerâmet ve menkabeleri sayılamayacak kadar çoktur. Türkiye'nin en büyük kabristanına adını vermiştir. 800 dönümü bulan bu kabristan ayrıca dünyanın en büyük "selvi ormanı" ünvanına sâhiptir.

> Karacao Ahmed Sultan
Türbesi ve
Devşânî Hazîresi

Türbenin iç kapı dışında, solda üç kabir vardır :

1 - **Mehmed Dede Efendi** (vef. 1640): Dergâhın şeyhi olduğu ve Ber'at Gecesi vefât ettiği kitâbesinden anlaşılır :

Rûhuna Fâtiha
Karacaahmed ol Sultân ki kutbû-l. ârifin idi;
Niyâz ile gelüb her subh-ü sam eşiğine yüz sür!
Kerâmet ehlidir evlâdı hem sâhib nazardır;
Ziyâret ile ta'zim et huzurunda ayağın dur!
Ber'at gecesi öldü şeyh Muhammed dediler târih,
Bu köhne tekmeden el çekti göçtü Muhammed Dede;
1050

2- **Selim Dede Efendi** (vef. 1743-44): Dergâhın şeyhi Halîl Efendi'nin oğludur. Tarîkat serpûslu taşında: "Derviş Halîl'in ciğerkûsesi merhûm ve mağfûr Selim Dede rûhu için El Fâtiha 1156" yazılıdır.

3- **Halîl Efendi** (vef. 1759-60): Dergâhın şeyhidir ve Selim Dede Efendi'nin babasıdır. Tarîkat serpûslu taşında: "Merhûm ve mağfûr tekkenisîn Şeyh Halîl için Fâtiha sene: 1173" yazılıdır.

Kartal Ahmed Efendi Kâdirî Dergâhi

Dergâh Nuhkuyusu Caddesi ile Kartal Baba Caddesi'nin kesiştiği köşededir. İlk kurucusunun kim olduğu ve kuruluş târihi bilinmiyor. İkinci bânîsi Mısır Vâlisi Kavala'lı Mehmed Ali Paşa'nın azâtlı câriyelerinden La'l-ter Hanım'dır. Şimdi yok olan kitâbesinde :

Kaldı bu dergâh-i ewel lâne-i³⁸ feyz u kemâl;
Bast idüp Kartal Baba el-Hakk cenâh-i himmeti,
Tâir rûhu uçub dem geçmiş olmuşdu harâb,
La'l-ter Hanım güzel yaptırdı buldu cenneti,
Esbâk Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa
Merhûmun mu'takasından³⁹ mumâileyhâ.
1296

yazılmış. Bu kitâbeye göre onarım 1878 yılında gerçekleşmiştir. Dergâh; mescid-tevhîdhâne, 3 oda, bir sofa, bir helâ ve ayıldan oluşan selâmlık ile 6 oda, 2 sofa, 2 helâ, bir mutfaktan oluşan haremlik, bir sarnıç, bir mutfak, türbe, türbedâr odası, hazîre, bir helâ, bir kuyu, bir odunluk ile büyük bir bahçeden oluşuyordu. Türbede Kartal Ahmet Baba Efendi dâhil 5 sanduka vardır. Kartal Ahmed Efendi'nin kim olduğu ve diğer şeyh silsileleri bilinmiyor. Târih sayfaları arasında şeyh Seyyid Ömer Efendi, şeyh İbrâhim Efendi ile son şeyhin Halkî Efendi'nin adları geçmektedir.

Dergâh ve mescid bakımsızlıktan harâbeye dönmüş ve 1970 yılında Vakıflar İdâresi tarafından yıktırılmıştır.

38 Lâne: Yuva (A. Y. Özmeri'nin Notu)

39 Mu'taka: İ'tak edilmiş, azatılmış, azatı (köle ya da câriye) (A. Y. Özmeri'nin Notu)

Bugün ibâdete açık olan câmiinin eski yapısı ile alâkası yoktur. Zâten dergâh da çoktan târihe karışmıştır. Devrân günü Salı olan dergâhın hazîresinde yatanlar:

- 1 - La'îter Hanım (vef. 1878): Dergâhın ikinci bânisidir. Mezar taşında: "Mısır Vâlisi esbak Mehmed Ali Paşa mu'takalarından olup Kartal Baba Dergâhi şerîfinin bâniye-i sâniyesi olarak müceddeden inşa ve müteakiben irthâl-i tecelligâh-ı bekâ eden muhibbe-i turûk-ı alîye merhûm La'îter Hanım'ın rûhu için Fâtiha" yazılıdır.
- 2 - İbrâhim Efendi (vef. 1878): Sivrihisarlıdır. Hocalık yapmıştır.
- 3 - Âdile Hanım (vef. ?): Derya kaptanı Mehmed Paşa'nın ortanca kızıdır.

> Kartal Baba Efendi Kadiri Dergâhının Hazîresi

> Kartal Baba Câmi

Kasımağa Bektaşî Dergâhı

Bakınız: Murûwet Baba Bektaşî Dergâhı.

Kavsara Mustafa Baba Efendi Halvetî Dergâhı

Bu dergâh Vâlide-i Âlık Mahallesi'nde, eski Bağlarbaşı Caddesi, yeni ismi ile Kartaibaba Caddesi'nin alt başında, Cavuşderesi Caddesi'ne çok yakın yerdeydi. Bânîsi Kavsara Mustafa Efendi'dir (vef. 1656). Kavsara'nın mânâsı sepet olduğuna göre bu muhterem zât sepetçilik yaparak geçimini sağlıyor olmalıdır. Taş minâreli mescidi kubbeliydi, Türbe, şimdi yok olan mescid ve dergâhın önünde, yol kenarındadır. Zamanında türbe de kubbeliymiş. Kavsara Mustafa Baba Efendi'nin sülûs kitâbesi şöyledir :

Can-ü gönülle muhibb-i Hazret-i Âl-i Abâ,
Rûhu sâd ola zihî Kavsara Mustafa Baba!
Ederken vâdiyy-i sıhhat serâdan tavr-ı asâyiş,
Nidâ-i "ircî" emrin işitdi yâni mânâda.
Dâr-ı dünyâda ikâmet gayr-ı mümkün olduğın
Fehm idince, cânib-i ukbâya itdi azm-i tâm
Merhûm ve mağfur Kavsara Mustafa Baba'nın rûhicûn el Fâtiha"
H.1167

Kavsara Mustafa Baba Efendi'nin adı belli olmayan bir torunu 1713 yılında dede yâdigârı dergâhı onarmıştır. Bu onarımla ilgili levhada:

Sanmanız hâli Mustafa dede'yi,
Kabri envâr-ı sıdk ile doludur.

Burda medfûn olan ol Allâhın
Kavsara şöhretiyle bir kuludur.

Bin hem altmış yedide gitmiştir
Dâr-ı bekâya sanmanız ölüdür.

Bin yüz yirmi beşte bir veledi
Etti ta'mir ceddî pek uludur.

Nazar-ı lûtf ile ümid edinip
Fâtiha kim geçenlerin yoludur.

yazılıdır. Torununun dergâha astığı bu levhaya göre dedesi Kavsara Mustafa Baba Efendi'nin vefât târihi H.1067/M.1656'dır. Bu sülûs kitâbesindeki 1167 rakamı esasında 100 yıllık bir yanlışlık eseridir.

Dergâh ve mescidin ikinci onarımı Sultân Abdülmecîd'in annesi Bezm-i Âlem Vâlide Sultân tarafından 1841 yılında yaptırılmış ve mescid kapısı üzerine târih düşürülmüştür :

Şeh-i gerdun himmet hazret-i Abdülmecîd Hân'ın
Mükerrrem vâlidesi bezm-i dehri şâd eder her ân.

Cihâna serteser inci gibi hayrâtları vardır;
Biri de işte bu câmi oluban secde-i Rahmân

Zihi ta'atgâh-i ehl-i velâyet kim beyt âsâ.
Metâf-ı evliyâdır rehberi bî şekk işit ey cân!

Heman gel hams evkatde edâ-i emr-i Hakk eyle!
Ku'ud ile tahiyâtını oku böyledir ferman.

Mü'ezzin na'ra-i Allâhu Ekber çağırır her dem
Ezanlar okunûr savt-ı nevâdan eyleyip devrân

Şeb-u rûz ola meftûh, cem olup ehl-i ibâdet kim
Olur icrâ demâdem bunda bil ahkâm-ı çâr erkân.

Atâ vü lûtf u nîmetle bütün âlem bâsir oldu;
O nûr-i çeşm-i ümmet sâyesinde cümlemiz sâdan.

Nukud-ı himmet-i malisini hayrâta sarf eyler;
Rizâullâh içindir bî nihâyet ettiği ihsân.

Hudâ hem zâtını hem necl-i Han Abdülmecîdi de
Kıla her hâlde mahfûz-u setr ez dîde-i udvân.

O şâhin sâyesin dur etmeyip fark-ı ibâdından,
Serir-i saltanatda müstesdam-ı ömr ede Sübhân!

Edâ-i farz edip tam de salâ târih ile Muhtâr
Zihi şâd etti bezm-i âlemi Hakk'a vâlide sultân"

1257

Bu halvetî dergâhının devrân günü Pazar'dı. Cumhuriyet döneminde dergâh ve mescidin yerini Şûrâ-i Devlet Âzâsı Edib Bey'in annesi Şâzimend Hanım satın almıştır. Şu anda türbe ve câmii eski yerinden biraz daha aşağıya kaydırılarak yeniden yaptırılmıştır. Levha ve kitâbelerin nerede olduğu bilinmiyor.

> Kaysara Mustafa Baba Dergâhının Yerine Yapılan Kaysara Câmiî

Kaymakçı Dergâhı

Bakınız: İskender Baba Celvelî Dergâhı.

Kepçe Dede Dergâhı

Bakınız: Mahmûd Efendi Rifâî Dergâhı.

Keşfî Ahmed Efendi Kâdiri Dergâhı

Dergâh Arakıyeci Hacı Câfer Mahallesi, Divdçiler Caddesi'ndeydi, Zeyneb Kâmil Hastanesi'nin bahçe ve yol düzenlemeleri sırasında tamamiyle yok olup gitmiştir. Dergâhı Keşfî Ahmed Efendi kurmuştur [1852]. Devrân günü Perşembe olan dergâhın son şeyhi Ahmed Efendi'dir.

Dergâh 3 oda, bir sofa, bir helâdan oluşan harem dairesi ile 3 oda, bir sofa, bir helâdan oluşan selâmlık dairesi, bir semâhâne, bir sarnıç, 2 mustuklu su haznesi, mutfak, hazîre ve büyük bir bahçeden ibâretti. Dergâh "Serbölük Dergâhı" adıyla da anılmaktaydı.

> Keşîf Ahmed Efendi Dergâhı'nın Civarında Yer Alan Sokullu İlk Öğretim Okulu

Kızıl Mescid Dergâhı

Bakınız: İbrâhim Efendi Celvetî Dergâhı.

Kurbah Nasûh Efendi Rifâî Dergâhı

Dergâh, eskiden Tabaklar Meydanı diye bilinen yerde, şimdiki Yeni Toptaşı Caddesi üzerinde, kendi adıyla anılan câmiin yanındaydı. 1586-87 târihini taşıyan kitâbeye göre Kurban Nasûh Efendi Hamzavî'dir ve câmi-dergâhın bânisidir. Seyyid Mehmed Nûrî Efendi'nin XVIII. yüzyıl sonu veyâ XIX. yüzyıl başında dergâha koyduğu Rifâî meşihatına kadar geçen zaman diliminde dergâhın târihi karanlıkta kalmaktadır. Dergâhtan günümüze bir şey kalmamıştır.

Devrân günü Çarşamba olan dergâhın bilinen postnişinleri:

1- Mehmed Nûrî Efendi, Seyyid (doğ. 1766 - vef. 1856): Üsküdar'lıdır. Küçükmustafapaşa, Karasanklı Rifâî Dergâhı kurucusu şeyh İbrâhim Sadrî Efendi'nin (vef. 1827) halîfesidir. Alaca Minâre Nakşî Dergâhı şeyhi Mehmed Sâdık Efendi'ye (vef. 1821) intisâb ederek Nakşî hilâfeti de almıştır (1794).

Şeyhülislâm Müftizâde Ahmed Efendî den Muhyiddîn İbn A'râbî'nin *Fütûhat-ı Mekkiyye* ve *Fusûsü-l Hikem* isimli eserlerini ve serhlerini okumuştur. Sultân III. Selim'in yakın çevrelerine girmiş, hattâ şehzâdelerine hocalık etmiştir. Dergâha Rifâî meşihatını koymuştur. Yetistirdiği halîfelerden önde gelenleri:

a - Abdullah Vehbî Efendî (vef. 1871): Ankara'lıdır. Odabaşı Rifâî Dergâhı kurucusudur.

b - Sâlih Efendî (doğ. 1788 - vef. 1878): Karagümrük'lüdür. Fâtih, Tahtaminâre Rifâî Dergâhı'nın kurucusudur.

Câmiin avlusundaki türbede medfûn olan Mehmed Nûrî Efendî'nin baş ucundaki levhada:

Ârif-i billah dâne mürsid-i âgâh-dil,
Mazhar-ı sırr-ı Rifâî, Şeyh Nûrî kâmurân

Evelâ bu dergâh-ı vâtâyî bünyâd eyledi
Anda otuz sene olmuştu mukim-i sâlikân

Mazhar-ı sırr-ı Hudâ vü âşinâ-i ma'rifet,
Postnişîn-i ehl-i vahdet vâkif-ı sırr-ı nihân.

Menbâ'-i feyz-i amîm kılmıştı Mevlâ zâtını,
Nice yıl irşâd ile oldu serefrâz-ı cihân.

Pişvâ-i râh-ı Hakk hem rehnümâ-i âsıkîn,
Tekyegâh-ı himmetin bekler ânın üflâdegân.

Hankâh-ı âlem-i fâniden etti nihlet,
Eyleyip teslim-i rûhun oldu firdevs âşiyân.

Nokta-i tevhîd-i Hakk târih kerîm-i fevline,
Şeyh Mehmed Nûrî bula kasr-ı ukbâda mekân.

1274

yazılmış.

2 - Seyyid Tevfik Efendî (vef. 1899): Üsküdar'lıdır. Seyyid şeyh Mehmed Nûrî Efendî'nin oğludur. Selâmi Ali Efendî Celvetî Dergâhı şeyhi Muhtar Efendî'den (vef. 1888) ve Aziz Mahmûd Hüdâyî Âsitânesi şeyhi Rüşen Efendî'den mûsikî öğrenmiştir. Güftesi babasına ait dügâh makâmında bestelediği bir ilâhîsi vardır. Câmiin avlusundaki türbede medfûndur.

3 - Seyyid Hayrullâh Tâceddin Yalım Efendî (doğ. 1883 - vef. 1954): Üsküdar'lıdır. Seyyid Şeyh Tevfik Efendî'nin oğludur. Mûsikî eğitimine ilk önce babasıyla başladı ve Tabaklar Câmii imâmı, zâkirbaşı "Malak Hûşîz" lakaplı Hüseyin Efendî (vef. 1904) ile devâm etti.

Ünlü mevûdhân Bedevî şeyhi Ali Baba Efendi'den de dersler almıştır. İki şiir kitabı, bazı tasavvufî eserleri ile güftesi kendisine ait iki ilâhisi vardır. Dergâh'da Üsküdar'lı Âsım Efendi'nin zâkirbaşılık, İbrâhim Efendi'nin de "Reis"lik yaptığı kayıtlardadır. Câmîin avlusundaki türbede Seyh Mehmed Nûrî Efendi'nin kızı Serife Hediyeullah Hanım da medfûndur. Dergâh; "Nûrî Efendi Dergâhi" adıyla anıldığı gibi devrân günü Çarşamba olması sebebiyle de "Çarşamba Dergâhi" diye de anılır.

ÜSKÜDAR
DERGÂHLARI

> Kurban-Nasûh Efendi Câmîisi
Câmîi Balçısındaki
Mehmed Nûrî Efendi'nin Türbesi

Mahmûd Efendi Rifâî Dergâhi

Dergâh, Ahmediye'de, Ahmediye Câmîi Külliyesi içindeydi. Dergâhın kurucusu Rifâî şeyhi Mahmûd Râcî Efendi'dir (vef. 1742). "Keçce Dede Dergâhi" ve "Ahmediye Dergâhi" olarak da anılır. Devrân günü Çarşamba olan dergâhtan günümüze ışık tutacak bir şey kalmamıştır. Şeyhleri hakkında bilgiden yoksunuz. Yalnız, Seyh Mehmed Sevki Efendi'nin (vef. 1917) sarayda mûsikî eğitimi gördüğünü ve mürsidinin de Üsküdar Rifâî Âsitânesi Şeyhi Ahmed Ziyâeddin Efendi (vef. 1917) olduğunu söyleyebiliriz. Mürsidinin, Nûrî Baba Efendi Dergâhi şeyhi Ali Nutkî Baba Efendi'den icâzet aldığını göz önünde bulundurursak; Seyh Mehmed Sevki Efendi'nin Bektaşî neş'esinde olduğu söylenebilir.

Mevlevîhane Dergâhı

Dergâh İmrahor'da, Ayazma Mahallesi, Doğançılar Caddesi üzerindedir. Galata Mevlevîhânesi postnişinlerinden Halîl Nûman Efendi'nin burada olan evine semâhâne eklenmesi sûretiyle meydana getirilmiştir (1793). Bu zâviye, İstanbul'dan Anadolu'ya giden voyâ Anadolu'dan İstanbul'a gelen dervişlerin konaklamaları için düşünölmüştür. Daha sonraları harâb olan Mevlevîhâne'yi Sultân II. Mahmûd, Müsir Ahmed Fevzi Paşa'yı (vef. 1843) binâ emîni tâyin ederek yeni baştan inşâ ettirmiştir (1835). Abdölmecid döneminde 1844, 1845 ve 1851 yıllarında onarımlar yapılmıştır. Mevlevîhâne, Kaptan-ı Deryâ Hacı Dede Ahmed Vesim Paşa (vef. 1910) tarafından bugünkü şekline getirilmiştir (1872). Dergâh, son olarak da son postnişin Ahmed Remzi Akyürek Dede Efendi (vef. 1944) tarafından tâmir ettirilmiştir. Bahâriye ve Yenikapı Mevlevîhâne'lerini yenileyen Sultân Mehmed Reşad, Üsküdar Mevlevîhânesi'nin de yenilenmesi için Üsküdar'lı Mimâr Kemâleddin Bey'i (vef. 1927) görevlendirdiyse de I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bu proje uygulanmamıştır.

Dergâh semâhâne-türbe, selâmlık, mutfak, dedegân ve harem dairesi, su deposu ve buna bağılı helâlar, hazîre ve bahçeden oluşan iki ayrı ana yapı topluluğudur. Mevlevîhâne'nin mimârî açıdan dikkât çeken yanı, türbenin semâhânenin altında yer almasıdır.

Mevlevîhâne dergâhın postnişinleri:

- 1 - Halîl Nûman Dede Efendi (vef. 1798): Galata Mevlevîhânesi'nin 20. postnişinidir. Üsküdar Mevlevîhânesi'nin kurucusudur.
- 2 - Mehmed Hüsâmeddin Dede Efendi (vef. 1801).
- 3 - Ali Nâilî Dede Efendi, Hacı (vef. 1802).
- 4 - İsmâil Hulûsî Dede Efendi (vef. 1804).
- 5 - Mehmed Emîn Dede Efendi (vef. 1812).
- 6 - Abdullah Necîb Dede Efendi (vef. 1836): Galata Mevlevîhânesi 24. postnişini Mehmed Rûhî Dede Efendi'nin (vef. 1810) oğludur.
- 7 - Ahmed Ârif Hikmet Dede Efendi (vef. 1873): Abdöllâh Necîb Dede Efendi'nin kardeşidir. 39 yıl süre ile şeyhlik makâmında bulunmuştur. Besteleri vardır. Bestelediği mâhur makâmındaki "Mevlevî Âyini" kaybolmuştur.
- 8 - Abdöllâh Mehmed Zeki Dede Efendi (doğ. 1821 - vef. 1881): Bursa'da doğmuştur. Öğrenimini de Bursa'da yapmıştır. Mahkeme kâtipliği ve Bâb-ı Zemîn Câmii imâmlığı görevlerinde bulundu. Bursa Mevlevîhânesi şeyhi Mehmed Dede Efendi'den feyz alarak dervîş oldu. İstanbul'a geldiğinde geçimini hattatlıkla sağladı. Sadrâzam Yusuf Kâmil Paşa Konağı'nda Mesnevî okuttu. Ayrıca Fetvâhâne'ye ta'lik yazı hocası olarak atandı. Bayburt'lu Zihni'nin Hikâye-i Garîbe adlı eserini ince ta'lik yazı ile yazdı. Kitâbe yazılan ile tanındı. Tâlik yazı ustasıydı.
- 9 - Mehmed Hasîb Dede Efendi (vef. 1886): Mevlevîhânenin 7. postnişini Ahmed Ârif Dede Efendi'nin oğludur.

> Mevlevîhâne ve Avlusundaki Şadırvan.

10 - Ahmed Ârif Dede Efendi (vef. ?): Mehmed Hasib Dede Efendi'nin oğludur.
 11 - Mehmed Hâlid Dede Efendi (vef. 1903): Konya'da doğmuştur.
 12 - Ahmed Celâleddin Baykara Dede Efendi (doğ. 1853 - vef. 1946): Gelibolu'da doğmuştur. Gelibolu Mevlevîhânesi şeyhi Hüseyin Azmî Dede Efendi'nin (vef. 1893) oğludur. Babasının Mısır Mevlevîhânesi'ne tayin edilmesi üzerine babası ile birlikte Mısır'a gitti (1870). Mısır'da, Câmîü'l-Ezher'e devam ederken özel hocalardan da çeşitli dersler aldı. Mısır Hıdivi'nin kölesi neyzen Mehmed Subhî Efendi'den ney üflemesini öğrendi. Mevlevî âyin ve naatları ile klâsik mûsikî ve edebiyat bilgisini ilerletti. Manastır'lı Nâilî Efendi'den Farsça öğrendi. Çilesini tamamladıktan sonra (1873) Kahire Mevlevîhânesi'nde kudümzenbaşılık ve neyzenbaşılık görevlerinde bulundu. Babasının vefâtı üzerine Üsküdar Mevlevîhânesi'ne şeyh ve mesnevîhan oldu (1908). Mehmed Atâüllâh Dede Efendi'nin vefâtı üzerine Galata Mevlevîhânesi şeyh ve mesnevîhanlığına getirildi (1910). Bu görevini dergâhların kapatılmasına kadar sürdürdü (30.11.1925). Bâzı Mevlevî Âyinlerinin unutulmamasında ve tesbitinde büyük yardımları olmuştur. Dîvan'ı vardır. Kabri; Karacaahmed Kabristanı'nda, Miskinler Dergâhi'nin arkasındadır.

13 - Ahmed Remzi Akyürek Dede Efendi (doğ. 1872 - vef. 06.11.1944): Kayseri'de doğmuştur. Kayseri mevlevihânesi şeyhi Süleyman Atâülâh Efendi'nin oğludur. İlk ve orta okulu bitirdikten sonra babasından, eniştesi Güncüzâde Nûh Necâti Efendi'den, Mürîzâde Ali Efendi'den, Hisarcıkuzâde şâir Sâlim Efendi'den ve şâir Sâmi Efendi'den edebiyat, Arapça ve Farsça dersleri aldı. İstanbul'a gelerek Dîvan-ı Muhâsebat'ta çalışmaya başladı (1892). Bu arada Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Mehmed Celâleddin Dede Efendi'ye (vef. 1908) intisâb etti. Bir yıl sonra Kayseri'ye döndü. Daha sonraları Konya'ya gitti ve Abdülhâlim Çelebi Efendi'nin emriyle Çelebizâdeler'e Mesnevî okuttu. Kütahya Ergüniye Mevlevihânesi'ne şeyh oldu (1909). Bu görevinde 4 yıl kaldıktan sonra Halep Mevlevihânesi postnişini oldu (1913). I. Dünya savaşı başlayınca İstanbul'dan Filistin'e giden Mevlevî Taburu'nun başında önce Şam'a, daha sonra da Medine'ye gitti. Şam'da kaldığı süre içinde Emeviye Câmii'nde Mesnevî okuttu. Halep'in işgali üzerine İstanbul'a döndü ve Üsküdar Mevlevihânesi'ne şeyh tayin edildi (1919). Bu arada Üsküdar'daki Sultân III. Mustafa Câmii (yâni Ayazma Câmii) ile Bayezid Câmii'nde Mesnevî okuttu. Çeşitli devlet kademelerinde görevlerde bulundu. Dergâhların kapatılması üzerine Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi Başnemurтуу'na getirildi. Burada bulunan kitapları tasnif ve tanzim ederek fihristledi. 01.02.1937 tarihinde istifâ ederek Ankara'ya gitti ve Eski Eserler Kütüphanesi'nde müşâvir olarak çalıştı. Kayseri'de vefât eden Ahmed Remzi Akyürek Dede Efendi'nin cenâzesi Seyyid Burhâneddin Muhakkik Tirmizi Efendi'nin türbesine defnedildi (06.11.1944). Dede'nin yirmiye yakın eseri vardır ki bunların birçoğu yayınlanmıştır. Şiirleri Bergüzar adlı bir eserde toplanmıştır (1911). Dede'nin bir beyiti :

Gâh olur mevte müeddi cür'a-i âb-ı zulâl,
Gâh eder bir tahta pâre âdemi yemden halâs.

(Bazan bir damla su insanı boğup öldürür, bazan da küçücük bir tahta parçası insanı denizde boğulmaktan kurtarır)

Türbede medfûn olanlar :

- 1 - Nûman Halîl Dede Efendi (vef. 1798): Üsküdar Mevlevihânesi'nin kurucusu ve ilk şeyhidir.
- 2 - Ali Şeydâ Dede Efendi (vef. 1800): İstanbul'ludur. Halvetiyye tarikatına gönül vermiş bir zâtin oğludur. Küçük yaşta gözlerini kaybetti. Bundan dolayı daha çok "Şeydâ Hâfiz" olarak tanınır. Küçük yaşta hâfiz oldu. Kâbiliyeti ve gayretli çalışmaları ile kısa zamanda neyzen ve bestekâr olarak ün yaptı, Galata Mevlevihânesi 15. postnişini olan Selim Dede Efendi'den (vef. 1777) sâkke giydi. Sultân III. Selim tarafından Hacc'a gönderildi. Dönüşünde Üsküdar Mevlevihânesi'nde kudümzen-başılık yaptı. Pek çok dinî ve din dışı besteleri bulunmaktadır.
- 3 - Mehmed Hüsâmeddin Dede Efendi (vef. 1801): Dergâhın şeyhidir.
- 4 - Hacı Ali Nâilî Dede Efendi (vef. 1802): Dergâhın postnişinidir.
- 5 - İsmâil Hulûsî Dede Efendi (vef. 1804): Dergâhın postnişinidir.

- 6 - Abdullâh Necîb Dede Efendi (vef. 1836): Dergâhın altıncı postnişinidir.
- 7 - Abdülkâdir Kadri Efendi (vef. 1836): Dergâhın yedinci postnişinidir.
- 8 - Ârif Himmetî Dede Efendi (vef. 1876).
- 9 - Abdullâh Mehmed Zeki Dede Efendi (vef. 1881): Dergâhın şeyhidir.
- 10 - Mehmed Hasîb Dede Efendi (vef. 1886): Dergâhın postnişinidir.
- 11- Mehmed Hâlid Dede Efendi (vef. 1903): Dergâhın onbirinci postnişinidir.
- 12 - Ahmed Vesim Paşa Dede Efendi (doğ. 1824 - vef. 13.10.1910): Üsküdar, Yeniçeşme'de doğdu. Bahriye Emîni Mehmed Resîd Efendi'nin oğludur. Özel hocalardan Farsça öğrendi. 1836 yılında girdiği Deniz Harb Okulu'nu başarıyla bitirdi. 1841 yılında Kaptan-ı Deryâ Cengeloğlu Tâhir Paşa'nın komutasında Girit ve Sisam ayaklanmalarının bastırılmasında başarı gösterdi (1842). İngiltere'de donanma eğitimi gördü (1849 - 1851). Yurda dönüşünde topçu öğretmenliği görevinde bulundu. Kırım Savaşı'nda, Sivastopol önlerinde gösterdiği başarı sebebi ile "Kırım İmtiyâz Nişanı" ile ödüllendirildi. Ayrıca bu hizmetleri dolayısıyla İngiliz ve Fransız Donanma komutanları tarafından takdimnâme verildi (1856). Karadeniz limanlarının haritalarının yapılmasında bulundu. Sultân Abdülazîz pâdisâh olduğunda yaverliğe getirildi (1861). Mekke Emiri Şerif Abdullâh Paşa'ya nişan ve hediyeler götürdüğünde Hacc fârizasını yerine getirdi. Sultân Abdülazîz'in Mısır seyahati sırasında pâdisâhın yaverliğinde bulundu [1863]. 1864 yılında Müşir, 1865 yılında da Kaptan-ı Deryâ oldu. Sadrâzam Keçecizâde Fuad Paşa'nın donanma giderlerini kısıtlamasına karşı çıkınca azledildi. Devletin çeşitli üst kademelerinde çalıştı. İkinci defa Kaptan Paşa'lığa getirildi (1867). Daha sonraları da Karadeniz Boğazı Muhâfızlığı, Bahriye Komutanlığı ve Liman Muhâfızlığı görevlerinde bulundu. Sultân Abdülhamîd tarafından Bahriye Nâzirliğine getirildi (20.06.1878). Pâdisâhın donanmanın silâhsızlandırılması görüşüne karşı çıktığı için görevinden azledilerek Üsküdar'daki evinde ikâmete mecbûr edildi. [1879]. Mevlevî tarikatına mensûb olan Dede Ahmed Vesim Paşa'nın 8 adet mushaf yazdığı bilinmektedir. İyi bir hattat olan Dede, yazdığı mushafın tezhibini de kendi yapmıştır.

Hazîrede medfûn olanlar :

- 1 - Mehmed Emîn Dede Efendi (vef. 1812): Dergâhın besinci postnişinidir.
- 2 - Aziz Dede Efendi (doğ. 1835 - vef. 07.03.1905): Üsküdar, Doğançılar'da doğdu. Küçük yaşta gittiği Kâhire Mevlevihânesi'nde (Sivas'lı) lâkabı olan bir şeyhten ney ve mûsikî dersleri aldı. Daha sonra babasının Mâlîye Nezâretî'ndeki görevi gereği Gelibolu'ya gitti. Orta öğrenimi sonrası Ağazâde Mevlevihânesi şeyh vekili Ali Dede Efendi zamanında çileye girdi. Hüsâmeddin Dede Efendi'nin şeyhliği sırasında "Dede" oldu. Galata Mevlevihânesi 27. postnişini Mehmed Atâullâh Dede Efendi'nin (vef. 1910) dâveti üzerine Galata Mevlevihânesi Neyzenbaşılığı'na getirildi.

Daha sonraları bu görevi Üsküdar ve Bahâriye Mevlevîhânelerinde de sürdürdü. Hayatının son günlerini Üsküdar, Ahmediye'de açtığı attâr (aktar) dükkânında geçirdi. Neyzen Üsküdar'lı Sâtim Bey'in (vef. 1894) de talebesidir. Eserlerinden günümüze ulaşan bir Hicaz Pesrev ile altı saz semaîsi bulunmaktadır. En tanınmışları uşşâk ve yegâh saz semaîleridir. Yetiştirdiği neyzenler arasında Mehmed Emîn Yazıcı

(vef. 1945) ve Ziya Santur (vef. 1952) efendiler en tanınmışlarıdır.

3 - Fasîh Dede Efendi (vef. 1920): Bursa Mevlevîhânesi'nde yetişmiştir.

4 - Mehmed Şemseddin Dede Efendi (?): Kayseri Mevlevîhânesi postnişini Süleyman Atâullah Dede Efendi'nin oğlu ve Üsküdar Mevlevîhânesi son şeyhi Ahmed Remzi Akyürek Dede Efendi'nin kardeşidir.

5 - Mustafa Rûhi Dede Efendi, Şeyh Ârif Himmetî Dedezâde (?).

6 - Mehmed Dede Efendi (?).

7 - Şemseddin Çelebî Efendi (?).

8 - Sadreddin Çelebî Efendi (?).

> Mevlevîhâne Avlusundaki Hazîne

Mihrimâh Sultân Celvetî Dergâhı

Elimizde dergâhın Mihrimâh Sultân Câmii'ne bitişik, Celvetîyye tarikatına bağlı ve devrân gününün de Perşembe olduğundan başka bir bilgi yoktur.

> Mihrişah Sultan Câmî

Miskinler Tekkesi

Miskinler Tekkesi denilen yer tasavufî anlamda bir dergâh olmayıp cüzzamlıların (lepra) tecrid edildiği bir yerdi. Yapacak herhangi bir işleri olmadığından dolayı bütün günlerini ibâdetle geçirdiklerinden Üsküdar Dergâhları sıralamasında yer alması uygundur. Dergâh, Karacaahmed'den Kadıköy İbrâhimağa'ya inen yol üzerindeydi. Yavuz Sultân Selim zamanında yaptırılmıştır (1514). Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli cüzzamhânesiydi.

Dergâhin mescidi (Dedeler Mescidi), 9 adet hücresi, çeşmesi, hamamı, çamaşırhânesi, bahçesi, avlusu, tulumbalı kuyusu ve hazîresi vardı. Bu sosyal kurumun önünde üstü oyuk 8 adet mermer sütûn (sadaka taşı) bulunmaktaydı. Buradan geçenler bu oyuklara sadakalarını bırakır, dergâhtaki "Gözcü Dede" içeriye haber verdiğinde dergâhtakiler hep bir ağızdan dua ederdi.

1810 yılında Hâfiz İsâ Ağa tarafından onarım görenek hücre sayısı 20'ye çıkarılmış olan dergâhın şu anda yok olan kitâbesinde :

Şah-ı himmetkâr dadâd-ı kerâmet istihâr
Hazret-i Sultân Mahmûd İbni Han Abdüthamîd

Zühd-i şâh-ı mülk-i irfân dâver-i iklim-i şân
Nuhbe-i devrân hıdıv-i kâmrân şâh-ı mezîd

Böyle kân-ı merhamet dârâ-yı şefkat küsteri
Bir getürmüştür cihâne Hazret-i Rabb-i Mecîd

Dest-i mi'mar-ı inâyetiyle ol şehinşâhin
Kalb-i âlem olsa âbâdan doğil emr-i bâid

Himmeti ma'mur idüb sahn-ı cihânı sû-be-sû
Nice hayrata muvaffak oldu ol şâh-ı Reşîd

Bendegânı dahî de'b ü âdetin derpiş edip
Her biri bir hayr ile ahdinde oldu müstefîd

İşte ez-cümle vekil-i günci kim Ali Ağa
Ol şâhâ celb-i dua için kılıp sa'y-i ekîd

İtti âbâdan bu virân mesken-i miskinleri
Kıldı Hakk'a âciz ü bîkeslere lûtf-i mezîd

Bunca demlerdir harâbezâr olan her cây
Zir-ü bâlâsında olmuştu imâret nâ bedîd

Siddet-i bâd ile bâb u revzeni edip medîd
Birbiriyle gûyâ eyler idi güft ü şinîd

Ham olup bütûn cevânib şalhurde misâl
Kuruyup çökmüştü sakfu bâbı manend-i kadîd

Etmeyip bir kimse ta'mire nigâh-ı iltifat
Kalmış idi öyle virân u harâb ahd-i medîd

Mazhar-ı tevfik-i Mevlâ olup ol zât-ı güzîn
Yaptı bir muhkem binâ mesken ki çün kûh-i cedîd

Eyleyip hayr-ı müberrâtın Cenâb-ı Hakk kabûl
Sâye-i şâhide mesrûr ede ber vefk-i ümîd

Hiç söz olmaz Vâsifâ bu hayra yaz târihini
Oldu dâr-ı mesken miskinlere inşâ-i cedîd
1225

yazmaktaydı.

Dergâh, 1843 yılında tekrar onarım görmüştür. Tulumbalı kuyusunda "Mürğ-i Kevser Hanım'ın rûhu için el Fâtîha 1305" yazmaktaydı. Bu ibâreden de anlaşılacağı üzere, hayır sahibi Kevser Hanım tulumbalı kuyuyu 1887 yılında yaptırmıştır. Kendisi de bu kuyunun yakınında medfûndü. 1927 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş olan dergâh 1938 yılında çıkan yangınla kül olmuştur. Dergâh, E-5 Karayolu'nun yapımı sırasında tamâmiyle ortadan kaldırılmıştır. Bulaşıcı korkunç cüzzam hastalığının vücûddaki tahribatı olan yavaş hareketi dolayısıyla uyuşuk anlamında "miskin" denmesi o zamanki Üsküdar edeb ve sehâvetinin güzel bir örneğidir.

Musalla Mescidi Dergâhı

Bakınız: Çiçehâne Celvetî Dergâhı.

Mürüvvet Baba Bektaşî Dergâhı

Bu dergâhın ismine Sultân II. Mahmûd'un Bektaşî dergâhlarının kapatılması hakkındaki fermânı sırasında rastlıyoruz. Büyük olasılıkla yeni kurulmuş bir dergâh olduğundan da yıkılmıştır [1826]. Dergâhın o sıradaki şeyhi bulunan Mustafa Baba Efendî de Tire'ye sürgüne gönderilmiştir.

Dergâhın kuruluş târihi, şeyh silsilesi veyâ dergâha adını vermiş olan Mürüvvet Baba hakkında hiçbir bilgimiz yoktur. Kasımağa'da kurulduğundan dergâhın diğer adı da "Kasımağa Bektaşî Dergâhı"ymış.

Nalçacı Halîl Efendi Halvetî Dergâhı

Dergâh Tabaklar Mahallesi, Nalçacı Hasan Sokağı'nda bulunmaktaydı. Seyh Nalçacı Halîl Efendî'nin dergâhı hangi yılda ve ne şekilde yaptırdığı bilinmemektedir. Dergâh, mescid ve türbeden geriye hiçbir şey kalmamıştır. Dergâhın yerinde tek katlı binâlar bulunmaktadır.

Perşembe günü devrân yapılan dergâhın postnisinleri:

- 1 - Nalçacı Halîl Efendî (vef. 1671): Mudurnu'ludur. Dergâhın kurucusudur. Antalya'lı Ümmi Vehhab Efendî'nin müridlerindedir.
- 2 - İplikçi Ebûbekir Efendî (vef. 1671): Mudurnu'ludur. Nalçacı Halîl Efendî'nin halifesidir.
- 3 - Mehmed Efendî (vef. 1742).

4 - **Mehmed Tulûî Efendi (vef. 1756)**: Mudurnu'ludur. Şeyh Mehmed Nasûhî Efendi'ye (vef. 1718) intisâb etmiş, şeyhin oğlu Ali Alâeddin Efendi'den (vef. 1751) hilâfet almıştır. Böylece dergâha Halvetîliğin Şâbanîyye kolundan olan Nasûhiyye meşihatını koymuştur. Tasavvuf mûsikisinde önemli eserler vermiştir. Sarı Yahyâ Efendi'den de hat icâzeti almıştır.

5 - **Hüseyin Efendi (vef. 1767)**: Babası, Mudurnu'lu şeyh Abdullâh Rüşdî Efendi'dir. Şeyh Mehmed Tulûî Efendi'nin de damadıdır.

6 - **Mehmed Rüşdî Efendi (vef. 1816)**: Şeyh Hüseyin Efendi'nin oğludur.

7 - **Ahmed Reşid Efendi (vef. 1863)**: Şeyh Mehmed Rüşdî Efendi'nin oğludur.

8 - **Mustafa Enverî Efendi (doğ. 1824 - vef. 1872)**: Şeyh Ahmed Reşid Efendi'nin halifesidir. Şeyhinden gizli olarak Halvetîliğin Kuşadavî (İbrâhimiyye) kolunu kuran Kuşadalu Şeyh İbrâhim Efendi'nin (vef. 1845) halîfesi Şeyh Muhammed Tevfik Bosnavî Efendi'den (vef. 1872) hilâfet aldı. Durumu daha sonra öğrenen şeyhi meşihat makâmını hemen terk etmiştir. Mustafa Enver Efendi de Kuşadaviyye meşihatını dergâha koymuştur. Güçlü bir âlim ve şâirdir. Siirinden bir örnek :

Bayezid'in cezbesinde celle şânı remzini,
Zât-ı Ahmed'den tecellî "men reâni" rezkini,
"İz remeyte" nass-ı pâkinde mean-ı remzini,
Rû'yet-i dîdâr-ı Hakk'dan "len terâni" remzini,
Cism-i zârim aşkla tûr olmayınca bilemedim.

Sa'y-ü gayret eyleyüp anla Serîat sırnını!
Bâb-ı Haydâr'dan duhût et bil inâbet sırnını!
Ârif-i remzi fenâ ol, gör tarîkat sırnını!
Kisve-i âl-i enver-i hakîkat sırnını
Vuslat-ı mürşidle mesrûr olmayınca bilmedim.

Mustafa Enverî Efendi'nin eserleri : 1) Terceme-i Usûl-i Aşere, 2) Terceme-i Kelimât-i Kümeyl, 3) Terceme-i Bâbu-ş Şüyüh min Fütûhat (Bu üç eser birlikte basılmıştır) 4) Mecmu'a - i İlâhîyyat (Basılmamıştır).

9 - **Mehmed Tayyâr Efendi (vef. 1910)**: Mustafa Enverî Efendi'nin oğludur.

10 - **İhsan İyisan Efendi (doğ. 1873 - vef. 1946)**: Mustafa Enverî Efendi'nin diğer oğludur. Babasının vefâtından birkaç ay sonra dergâhda doğmuştur. Değerli bir Şâbanî mûsikîşinası. Müziğin inceliklerini dayısı ünlü mûsikîşinas Behlül Efendi'den (vef. 1895), Selâmî şeyhi Muhtar Efendi'den, Sünbül Efendi Dergâhı Zâkirbaşısı şeyh Mehmed Sinân Efendi'den (vef. 1924) ve zâkirbaşısı Paşa Mehmed Efendi'den öğrenmiştir. Bestelediği ilâhiler günümüze ulaşmamıştır.

Hazîrede medfûn olanlar :

1 - **Nalçacı Halîl Efendi (vef. 1657)**: Dergâhın kurucusu ve ilk şeyhidir.

- 2 - İplikçi Ebûbekir Efendi (vef. 1671): Dergâhın ikinci postnişinidir.
- 3 - Debbağ Hacı Hasan Ağa (vef. 1703).
- 4 - Mehmed Tulûî Efendi (vef. 1756): Dergâhın şeyhidir.
- 5 - Mehmed Rüşdî Efendi (vef. 1816): Altıncı postnişinidir.
- 6 - Mehmed Reşid Efendi (vef. 1863): Yedinci postnişinidir.
- 7 - Muhammed Tefvik Bosnavî Efendi (doğ. 1785 - vef. 1866): Bosna doğumludur. Fâtih'de Zeyrek Hamamı'nı işlettiği için "Hamâmî" diye anılmıştır. Kusadalı İbrâhim Halvetî Efendi'ye (doğ. 1774 - vef. 1845) intisâb etmeden önce Nakşîyye ve Sâzeliyye tarikatlarından da feyz almıştır. Halvetîliğin Kuşadaviyye (İbrâhimiyye) şûbesinin ikinci pîridir.
- 8 - Mehmed Said Efendi (vef. 1866): Aydos doğumludur. Kadılık görevinde bulunmuştur.
- 9 - Mustafa Enverî Efendi (doğ. 1824 - vef. 1872): Sekizinci şeyhtir.
- 10 - Mehmed Tayyâr Efendi (vef. 1910): Dergâhın şeyhidir.
- 11 - İhsan İyisan Efendi (doğ. 1873 - vef. 1946): Onuncu postnişindir.

Nasûhî Efendi Şâbanî Dergâhı

Dergâh Doğancılar Parkı karşısında, Tunusbağı Caddesi üzerindedir. Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'nın Mehmed Nasûhî Efendi adına yaptırdığı (1687-88) dergâha minber koyarak genişletip vakfiyesini sağlayan (1704) Sultân IV. Mehmed'in dâmadı sadrâzam Mora'lı Hasan Paşa'dır (vef. 1713). XIX. yüzyılın ortalarında çıkan yangın, çoğu harâb olan dergâh binâlarının ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Dergâh ve diğer binâlar Ebûbekir Rüstem Paşa (vef. 1865) tarafından kâgir olarak yaptırılmıştır (1864). Kapı üzerindeki kitâbede :

"Dergâh-ı şeyh-i Nasûhî'dir erenler bu makâm,
Şâh-ı devrân sâyesinde yaptı Rüstem bendesi.

yazmaktadır.

Devrân günü Cuma olan dergâhın postnişinleri:

- 1 - Seyyid Mehmed Nasûhî Efendi (doğ. 1643 veyâ 1648 - vef. 1718): Üsküdar Bulgurlu Mescid'de Kuşoğlu Yokuşu karşısındaki evde doğmuştur. Doğum târihi tam tesbit edilememiştir. Babası sipâhilerden Seyyid Nasûh Efendi'dir. Dedesi İhtiyâreddin Efendi'dir. Şâbanîliğin Karabâşiyye kolunu kuran Karabâş-ı Velî Efendi'nin (vef. 1685) Mihrimâh Sultân Câmii'ndeki vaazlarını tâkib etti ve hemen kapıkandı. Kısa bir zamanda bu Velî'nin halîfesi oldu (1674). Şeyhinin emriyle Mudurnu'ya gitti. İstanbul'a dönüşüne kadar Abdullah Rüşdî, Zoravî Mehmed Efendi'ler gibi güçlü talebeler yetistirdi (1684). İstanbul'a dönmeden önce, Limni'ye sürgün edilmiş olan mürsidini ziyârete gitti. Hem mürsidinden hem de aynı anda orada bulunan devrân ulu velîlerinden Niyâzi Mısrî Efendi'den hayır dualar aldı. İstanbul'a dönüşünde 2 sene kadar Doğancılar'daki Çakırcı Hasan Paşa ve Süleyman Paşa câmilerinde tarikat

âyinleri yaptırdı. Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'nın yaptırdığı dergâhında ilim yaymaya başladı (1687-88). Dergâhın vakfiyesi kesilince sıkıntıya düştüyse de Sultân IV. Mehmed'in kızı Hatice Sultân'ın (vef. 1743) eşi Sadrâzam Dâmat Mora'lı Hasan Paşa'nın (vef. 1713) yardımlarıyla minber tesis edilerek törenle açılış yapıldı (1704). Veülere atılan iftirâ çamurundan nasîbini alan Mehmed Nasûhî Efendi Kastamonu'ya sürüldü (1714) ve burada 18 ay kaldıktan sonra İstanbul'a döndü. Dönüşünden sonra pâdisâh irâdesiyle her Salı günü Eyüb Sultân Câmii'nde vaaz verdi. Bu görevini vefât edinceye kadar sürdürdü.

Halvetiyye tarikatının Cemâliyye ana kolundan ayrılan Şâbanîlîğın Karabâşiyye şübesinin alt kolu olan Nasûhîyye'nin pîridir. Pek çok halîfe yetiştirmiştir. Eserleri: 1) *Tefsir-i Şerif* (9 ciltlik), 2) *Risâle-i Fahriyye* (Halîfesi ve Maçka Dergâhi seyhi Mehmed Fahreddin Efendi'ye [vef. 1750] yazılmıştır), 3) *Risâle-i Velediyye* (Oğlu ve halefi Ali Alâeddin Efendi'ye [vef. 1751] yazılmıştır), 4) *Risâle-i Rüşdiyye* (Halîfesi Mudurnu'lu Abdullâh Rüşdî Efendi adına yazılmıştır), 5) *Cem'ül Ehâdis*, 6) mektuplarını içeren *Mürâsele-i Pîr*, 7) *Şerh-i Gazel-i Mısri Niyâzi*, 8) *Dîvan-ı İtâhîyyat*, 9) *Şa'bû-l-İmân* ve 10) *Mükâşefât-ı Vâhât*'tir. Şiirlerinden bir örnek:

Merhabâ ey pertev-i Zât-i Hudâ;
Merhabâ ey nûr-i çeşm-i Enbiyâ.
Eylesün ümmetlerin cânın fedâ;
Merhabâ ey nûr-i cem-i Enbiyâ.

Zât-ı pâkin mebd-e-i cümle vücûd;
Görse nûyun kâinat eyler sucûd.
Kıl şefaât cümleye ey bahr-i cûd;
Merhabâ ey çeşm-i nûr-i Enbiyâ.

Oldu mevlûdun devâ-i âsikân;
Etti uşşâkı zuhurun şâdumân.
Ma'den-i lûtf u keremsin bî gûmân;
Merhabâ ey nûr-i çeşm-i Enbiyâ.

Nasûhî'ye edip avn-i inâyet,
Ânı kil lâyıq-ı lûtf-i şefâat
Ki sensin rehberi nûr-i hidâyet.
Merhabâ ey nûr-i çeşm-i Enbiyâ.

Pîr'in çiçek merakı vardı. Özellikle beyaz üzerine pembe renkli karanfili pek meşhûrdü. "Sadberk Gülü" denilen cins gülleri de dillere destandı.

2 - Nasûhîzâde Ali Alâeddin Efendi (vef. 1751): Mehmed Nasûhî Efendi'nin oğlu ve halîfesidir.

> Nasûhî Efendi Saberi Dergâhi Seyh Mevrûta ve Akısu

- 3 - Nasûhîzâde Mehmed Fazlullâh Efendi (vef. 1796): Ali Alâeddin Efendi'nin oğludur.
- 4 - Nasûhîzâde Abdurrahmân Şehâmeddin Efendi (vef. 1834): Mehmed Fazlullâh Efendi'nin oğludur.
- 5 - Nasûhîzâde Mehmed Muhyiddin Efendi (vef. 1898): Abdurrahmân Şehâmeddin Efendi'nin oğludur.
- 6 - Nasûhîzâde Ahmed Kirâmeddin Efendi (1857-3 Mart 1934): Mehmed Muhyiddin Efendi'nin oğludur. Pîr Mehmed Nasûhî Efendi'ye ait menkıbeleri tesbit etmiştir.

Caddeye bakan ve yüksekte kalan hazîrede yatanlar :-⁴⁰

1- Mânevî Mustafa Efendi (vef. 1703): Karabâs-ı Velî Efendi'nin (vef. 1685) oğludur. Fazilet sâhibi bir zâttı. Dîvanı vardır. Dîvanından bir bölüm :

Hakk Teâlâ'dan atâdır, şer'i pâk-i Mustafa,
Nûr-i zâtı kibriyâdır şer'i pâk-i Mustafa.
Mecma'-ı evsâf-ı Rabbü-l Âlemindir şüphesiz;
Mazhar-ı zât-ı Hudâ'dır şer'i pâk-i Mustafa.
Zât-ü esmâ' ve sıfatı serh eden şârih budur;
Sırr-ı vech-i kibriyâdır, serh eden şârih budur.
Matla'-ı esrârî Hakk'dır, mağz-i Kur'ân-ı Azîm;
Cümleye Semsu-d duhâdır, mağz-i Kur'ân-ı Azîm.

⁴⁰ Nasûhî Efendi Dergâhi faaliyetlerinde yatanların sayısı Mehmet Mermi Haksan, "Yüzyıllar Boyunca Üsküdar" Üsküdar Belediyesi Yayınları, Üsküdar 2001, 2. cild 5597-601'de 74 olarak verilmiş bulunmaktadır. A.Y. Özmerçin'in Notu!

2 - İbrâhim Efendi (vef. 1732): Dergâhın dervişidir. İstanbul'da ün kazanan ilk sâbanî mûsikîşinâstır. "Göster cemâlin şem'ini, yansın oda pervâneleler" mısraıyla başlayan uşşâk ilâhîsi bestekârlıktaki ustalığını gösterir. Ömrünü dergâha hizmetle geçirmiştir.

3 - Beşir Ağa (vef. 1751): Küçük yaşta saraya getirilerek yetiştirildi ve Kızlarağalığı'na kadar yükseldi (1746). Hasircılar imâmı hattat hâfız Mustafa Efendi'den sülûs ve nesih yazılabını öğrendi. Hattat Enderunlu Mumcuzaâde Mehmed Ağa'dan hat icâzeti aldı. Pekçok yolsuzluk ve rüşvet olayına karıştı. Yeniçerilerin Beşir Ağa yüzünden ayaklanmak üzere olduğu Sultân I. Mahmûd'a ihbâr sonucu Kızkulesi'nde idâm edildi. Öldüğünde şu beyit söylenmiştir:

Kanlar ağlasın mürekkep, kaare giysun hâmeler
Başına rikler saçup dürsün yüzünü nâmeler.

İstanbul'un çeşitli semtlerinde hayratları vardır. Hâfızdır.

4 - Sâlih Efendi (vef. 1744): Çiçekçi başıydı.

5 - Abdülkâdir Efendi (vef. 1754): Dergâhın dervişiydi.

6 - İbrâhim Efendi, Derviş (vef. 1773).

7 - Hîbetullah Efendi (vef. 1795): Hâfız Hayrullah Mehmed Efendi'nin eşi Safiye Sultân'ın çıraklarından.

8 - Nefise Hanım (vef. 1796): Kazasker Mustafa Behçet Efendi'nin kızıdır.

9 - Hâfız Hayrullah Mehmed Efendi (doğ. 1723 - vef. 08.04.1796): Hekimbaşı Said Efendi'den ilim tahsîl etmiş, ilk önce müderris [1759-60], daha sonra da sarayda cerrâhbaşı olarak görev yapmıştır. Başhekim (1756), Selânik Mollası, Mekke pâyesi (1784-85), İstanbul pâyesi (1785-86), Anadolu Kazaskeri (1791-92), oldu. 1792-93'de Anadolu Kazaskerliği'nden azledildi. Daha sonra Rumeli Kazaskeri oldu ([1795]).

10 - Hoca Mehmed Emîn Şükrü Efendi (18. yy): Hekimbaşı Hâfız Hayrullah Mehmed Efendi'nin oğludur. Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi, Hekimbaşı Abdülhak Molla ve Hâfız İlyas Efendi'nin babası, târihçi Hayrullah Efendi'nin dedesidir. Şâirdir.

11 - Mehmed Sâdik Efendi (doğ. 1738-39 - vef. 27.12.1800): Babası, Balat'ta Camcı Abdi Efendi'dir. Dayısı Tabib Kambur Abbas Efendi'den tib tahsîl etti. Yenişehir mollası Mesudzaâde'ye kethüdâ oldu (1780). Hoca (1782-83), Baştabib (1788-89), İzmir Mollası (1790-91), Edirne Mollası (1792-93), Mekke pâyesi (1794 - 95) görevlerinde bulundu. 1796-97'de başhekimlikten azledildi.

12 - Yalnız Mehmed Baba (vef. 1803).

13 - Nasûhîzaâde Alâeddin Efendi (vef. 1808): Nasûhîzaâde şeyh Fazlullah Efendi'nin oğludur. Şeyhtir.

14 - Fatma Hanım (vef. 1814): Hâfız Hayrullah Mehmed Efendi'nin hanımıdır.

15 - Emîne Hanım (1824): Mimar Ağa Kethüdâsı Hacı Ali Efendi'nin hanımıdır.

- 16 - Emîne Kadın (vef. 1824): Müneccimbaşı Kethüdâsı Mahmûd Efendi'nin hanımıdır.
- 17 - Şeyhzâde Yahya Kâmil Efendi (vef. 1826): Varna'dır. Mısır kadılığına bulundu.
- 18 - Mehmed Ağa (vef. 1827): Saray Kapıcıbaşı İbrâhim Paşa'nın kethüdâsıdır.
- 19 - Mustafa Behçet Efendi (doğ. 1775 - vef. 1832): Hoca Mehmed Emîn Sükrü Efendi'nin oğludur. Hekimbaşı Hayrullâh Mehmed Efendi'nin torunudur İyi bir tahsîl yaparak hoca (1791-92) ve hekim oldu (1803). İzmir Mollalığı görevi sırasında Başhekimlik'ten azledildi (1807). Mısır Mollası (1811), Mekke pâyesi (1812), İstanbul pâyesi (1815-16), Anadolu pâyesi (1820), Anadolu Kazaskeri (1821), Bastabib (1822), Rumeli pâyesi (1824) ve Rumeli Kazaskeri (1831) görevlerinde bulunmuştur. Tib üzerine yazıları vardır.
- 20 - Nasûhîzâde İbrâhim İffet Efendi (vef. 08.02.1836): Şeyhülislâm makâmında kâtib olarak çalışmıştır. Magosa'da görev yapmıştır (1812). Rusya Antlaşması'nda âzâ yardımcılığı görevinde bulunmuştur (1825-26). 1831-32'de Mekke pâyesi olmuştur. Devletlerarası hukuku ve siyâseti bilen bir zâttı.
- 21 - Mehmed Said Seyyid Paşa (vef. 1848): Bursa doğumludur. Sultân II. Mahmûd'un kızı Mihrimâh Sultân'ın eşidir. Kaptan-ı Deryâ (1840-41; 1838-1839) ve Serasker (1846-1848) görevlerinde bulunmuştur.
- 22 - Nasûhîzâde Mehmed Mes'ud Efendi (vef. 1824): Nasûhîzâde şeyh Fazlullâh Efendi'nin kızının oğludur. Safveti Paşa Şâbanî Dergâhı şehididir. Hacc'da vefât etmiştir.
- 23 - Hâfız İlyas Efendi (vef. 20.06.1857): Hoca Mehmed Emîn Sükrü Efendi'nin oğlu, Hekimbaşı Behçet Mustafa Efendi'nin kardeşidir. Saraydan yetişmiştir. Devriye mollası (1840-41), Sofya Mollası (1845), Mekke pâyesi (1850), İstanbul pâyesi ve saray müftülüğü (1857) görevlerinde bulundu.
- 24 - Ahmed Efendi (vef. 1858): Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi'nin dâmadıdır.
- 25 - Hasan Efendi (vef. 1862): Hassa askeri kolağasıdır.
- 26 - Ahmed Muhtar Paşa (vef. 1863): Mâlîye Bakanlığı görevini (1851- 1853), (1854-1856) ve (1859-1860) yılları arasında 3 kere üstlenmiştir. Tophâne Nâzirliği görevinde de bulunmuştur.
- 27 - Mehmed Reşid Paşa (vef. 1865).
- 28 - Rüstem Ebûbekir Paşa (vef. 1865): Yeniceri Ocağı'ndan yetişmiştir. Ankara vâililiği (1842), Anadolu Ordusu müşiri (1846), Edirne vâililiği (1849-50), Selânik vâililiği (1852-53), Üsküp vâililiği (1859) görevlerinde bulundu. Üsküp Vâlisi iken bu görevden azledildi (1863). Dergâhı kâgir olarak onarmıştır (1864).
- 29 - Abdullah Şeref Efendi (vef. 1867): Enderûn hazinesi kethüdâlığı görevinde bulunmuştur.
- 30 - Nasûhîzâde Abdurrahmân Sükrü Efendi (vef. 1868): Nasûhîzâde şeyh Mehmed Mesud Efendi'nin oğludur. Safveti Paşa Şâbanî Dergâhı şehididir.
- 31 - Firdevs Ümmühan Hanım (vef. 1871): Nasûhîzâde şeyh Mehmed Muhyiddin Efendi'nin kızıdır.

32 - Hatice Hanım (vef. 1871).

33 - Emîn Paşa (vef. 1872): Harem sorumluluğu görevinde bulunmuştur.

34 - Emîne Hanım (vef. 1873): Mâliye Bakanlığı görevinde bulunmuş olan Ahmed Muhtar Paşa'nın hanımıdır.

35 - Galib Efendi (vef. 1876): Mehmed Resid Paşa'nın oğludur. Kaymakamlık yapmıştır.

36 - Mustafa Râşid Efendi (vef. 1880): Feshâne katipliğinde bulunmuştur.

37 - Fatma Ferîde Hanım (vef. 1888): Mâliye Bakanı Ahmed Muhtar Paşa'nın torunudur.

38 - Mehmed Vâhid Efendi, Muhtarpaşazâde (vef. 1892).

39 - Fatma Fâika Hanım (vef. 1892): Muhtarpaşazâde Mehmed Vâhid Efendi'nin hanımıdır.

40 - Mustafa Vehbi Paşa (vef. 1899): Pâdisâh yâverlerinden Hacı Emîn Paşa'nın oğludur. Pâdisâh yâverliği görevinde bulunmuştur.

41 - Nasûhizâde Mehmed Celâleddin Efendi (vef. 1902): Dergâhın şeyhi Mehmed Muhyiddin Efendi'nin oğludur. Şeyhtir.

42 - Nasûhizâde Molla Ali Haydar Efendi (vef. 1905): Hukuk Okulu Fikih hocasıdır. Kazaskerlik ve Büyük Meclis Maarif Reisiği görevlerinde bulunmuştur.

43 - Nasûhizâde Esad Efendi (vef. 1908).

44 - Hüseyin Hasan Efendi (vef. 1912): Ayasofya Nâzikî Şâbanî Dergâhı şeyhidir.

45 - Nâzikî Efendi (vef. 1912): Ayasofya Nâzikî Şâbanî Dergâhı şeyhidir.

46 - Mustafa Nazmî Efendi (vef. 1919): Sivas Ordusu kumandanlarından Ali Paşa'nın oğludur.

➤ Nasûhî Elend Şâbanî Dergâhı Hazinesi

Nevrûz Efendi Kâdirî Dergâhı

Dergâh Çengelköyü'nde Havuzbaşı Mevkii'nde, Havuzbaşı Parkı'nın Beylerbeyi yönüne bakan tarafındaydı. Kuruluş târihi ve kurucusu tam olarak bilinmemektedir. Kâdirîliğin XIX. yüzyılda bu bölgede kurduğu son dergâhtır. Bulunduğu yer itibârıyla de "Havuzbaşı Dergâhı" da denilirdi.

İlk kuruluşunda Nakşibendi tarikatına bağlı olduğu, daha sonraları da Kâdirî tarikatına bağlandığını ve o sıralarda dergâh şeyhliğinde Nevrûz Efendi'nin bulunduğunu görüyoruz. Devrân günü Perşembe idi. Bu dergâh; mescid, imâret, misafirhâne, şeyh ve derviş meşrûtaları ve türbeden oluşuyordu. Mescid iki katlı ve ahşaptı. Son zamanlarda Mevlevî âyinleri de burada yapıldığından semâhâne mescide dâhil edilmişti. Şu anda yapı kısmen ayaktadır. Mescid ve minâresi yıkılmıştır. Son şeyhi, Üsküdar'lı yazar ve Radyo'da özellikle II. Dünya Harbi sırasında "Radyo Gazetesi" programını ihdâs etmiş ve yıllarca yürütmüş olan Mehmed Nûreddin Artam'dır [doğ. 1900 - vef. 1958]. Nûreddin Artam Efendi'nin cediti Buhâra'dan Belh'e ve oradan da Türkiye'ye göçmüştür. Babası Muhammed Velî Efendi de dergâhın şeyhi idi.

> Nevrûz Efendi Kâdirî Dergâhı

> Nevruz Efendî Kâzîrî Dergâhı

Nûri Baba Bektaşî Dergâhı ya da Nûr Baba Bektaşî Dergâhı

Dergâh Büyük Çamlıca'da Kısıklı Mahallesi, Kısıklı Caddesi, Nûrbaba Sokağı'ndaydı. Tâhir Baba Efendî adında bir Bektaşî şeyhi tarafından kuruldu (1794). Dergâh, bundan dolayı "Tâhir Baba Dergâhı" adıyla da anıldı. Bektaşîliğin Vak'a-i Hayriye'yi tâkîben 1826 yılında kaldırılmasıyla Nakşibendiliğe bağlanmıştır. Bu dönemde kapatılmış olan Bektaşî dergâhları Sultân Abdülazîz döneminde (1861 - 1876) yeniden canlanmaya başladığında Şeyh Nûrî Baba Efendî'nin gayretiyle üst tabakanın gözdesi durumuna gelmiştir. Bu yüzden de çoğunlukla "Nûrî Baba Bektaşî Dergâhı" veya "Nûr Baba Bektaşî Dergâhı" olarak anılmıştır. Mescid ve dergâhtan günümüze bir şey kalmamıştır. Hazîrede medfûn olanlar da Merdivenköy'deki Şahkulu Sultân Bektaşî Dergâhı'na defnedilmişlerse de mezar ya taşları kırılmış ya da kaybolup gitmiştir.

Devrân günü Perşembe olan dergâhın bilinen postnişinleri:

- 1 - Tâhir Baba Efendî (vef. 1824): Dergâhın kurucusudur. Dergâhında 30 sene şeyhlik yapmıştır.
- 2 - Mehmed Baba Efendî (vef. ?): Tahir Baba Efendî'nin vefâtı üzerine yerine geçtiyse de bu görevde 2 sene kalabildi. Bektaşî dergâhlarının kapatılması ile müridleriyle birlikte Tire'ye sürülmüştür (1826).
- 3 - Nûrî Baba Efendî (?): XIX. yüzyılda Bektaşîliği İstanbul'da tekrar eski günleri seviyesine getiren ve önde gelen şeyhlerdendir. Dergâhın ikinci bânîsi sayılır. Kabri Karacaahmed Kabristanı'ndadır.
- 4- Ali Nutkî Baba Efendî (?): Şeyh Nûrî Baba Efendî'nin oğludur. Kabri Karacaahmed Kabristanı'ndadır.

> Nûri Baba Bektasî
Dergâhının Hazînesi ve
Dergâhın Seyhlerinden
Nûri Babanın Kabri

Nûri Efendi Dergâhı

Bakınız: Kurban Nasûh Efendi Rifâî Dergâhı.

Oğlanlar Dergâhı

Bakınız: Kalenderhâne Nakşî Dergâhı.

Özbek Dergâhı

Bakınız: Haydâr Efendi Nakşî Dergâhı.

Özbekler Nakşî Dergâhı

Dergâh Sultânepe, Hacı Hesnâ Hâtun Mahallesi'nde, eski Servili Köşk Sokağı yeni Münir Erteğün Sokağı'ndadır. Sadrâzam Kethüdalığından Maraş Vâfisi olan Abdullah Paşa (vef. 1755) tarafından kurulmuştur (1752-53). Çaprat'lı Hasan Ağa, masrafları karşılamak sûretiyle Şeyh Seyyid Hacı Hoca Abdullâh Efendi'ye vakfeylemiş, meşicid-tevhîdhâneye minber koydurmuştur (1757-58). Dergâh, ikinci postnişîn Şeyh Seyyid Abdülekber Efendi tarafından daha da genişletilmiştir. Zaman içinde yapılan eklemelerle tam teşekküllü bir tarikat tesisi olan dergâhı Sultân Abdülmeccid bugünkü şekliyle yeni baştan yaptırmıştır (1844). 1877 Osmanlı - Rus Savaşı (93 Harbi) sırasında dergâha sığınanlar için arâzînin kuzey kesiminde ahşap odalar inşâ edilmiş ve XIX. yüzyılın sonlarına doğru bir onarım da Sultân Abdülhamîd tarafından gerçekleştirilmiştir. Dergâhın diğer bir onarımı da Avnîpaşazâde Mîr Ahmed Fuad Efendi tarafından yaptırılmıştır (1891-92). Dergâh daha sonraki yıllarda harâb olmuş, hattâ "93 harbi" muhâcirleri için yapılan odalar 1950 yıllarında yıktırılmıştır. Amerika'da yaşayan ve dergâhın şeyh silsilesinden gelen ünlü işadamları Nasûhî ve Ahmet Erteğün Efendi'lerin yardımları ile bugünlere gelinen son onarım yapılmıştır (12.09.1994). Sultân Abdülmeccid, Şeyh Mehmed Receb Efendi ile oğlu şeyh Mehmed Sâdik Efendi'nin rûhları için su haznesi ve çeşme yaptırmıştır (1849). Daha sonraları bu cesmeyi Sultân Abdülâzîz'in başkadın efendisi Dürrünev Kadın Efendi (vef. 1895) tâmir ettirmiştir (1872).

Devrân gününün çeşitli kaynaklara göre Pazar veyâ Perşembe günleri olduğu söylenen dergâhın postnişînleri:

- 1 - Seyyid Hacı Hoca Abdullâh Efendi (?): Dergâhın kurucusu ve ilk şeyhidir.
- 2 - Seyyid Abdülekber Efendi (vef. 1787): Semerkant'lıdır. Seyyid Sâdullah Efendi'nin oğludur. Zamanında dergâhı genişletmiştir.
- 3 - Molla Âlimoğlu Abdülgafûr Efendi (vef. 1787): Buhâra'lıdır.
- 4 - Mehmed Efendi (vef. 1749): Tâşkentlidir.
- 5 - Mehmed Receb Efendi (vef. 1816): Buhâra'lıdır.
- 6 - Mehmed Sâdik Efendi (vef. 1846): Buhâra'lıdır. Şeyh Mehmed Receb Efendi'nin büyük oğludur. Mehmed Sâdik Efendi oğlu Mehmed Sâlih Efendi'yi ebrû ustası olarak yetiştirmiştir.
- 7 - Abdurrezzâk Efendi (vef. 1855): Şeyh Mehmed Receb Efendi'nin küçük oğludur.
- 8 - Hezârfen İbrâhim Edhem Efendi (doğ. 1829 - vef. 08.01.1904): Üsküdar'lıdır. Dergâhda doğmuştur. Babası Şeyh Mehmed Sâdik Efendi'dir. Mahalle mektebini bitirdikten sonra babasından, amcası Şeyh Abdurrezzâk Efendi'den ve dergâha gelen Orta Asya'lı âlimlerden özel dersler aldı. Arapça, Farsça, Çağatayca, Ermenice ve teknik kitaplardan faydalanacak kadar da batı dillerini öğrendi.

> Özbekler Nakış Tekkesi

Matematik, mimarî, kozmografya ve diğer teknik konuların yanı sıra ince marangozluk, hakkâklık, makinecilik, demircilik, torna ve tesviyecilik, dokumacılık, matbaacılık konularında ihtisas sahibiydi. Amcası Abdurrezzâk Efendi'nin vefâtı üzerine dergâhın şeyhi oldu (1855). Ancak sanata olan düşkünlüğünden dolayı makâmı oğlu Mehmed Sâdık Efendi'ye bıraktı. Midhat Paşa tarafından kurulan "Mekteb- i Sanayii" nin İmâlat Müdürlüğü'ne tâyin olundu. Burada pek çok talebe yetiştirdi. Kendisini çekemeyenlerin çalışmaları sonucu "Tamirât-ı Aliyye Müdürlüğü" göreviyle Hicaz'a gönderildi. Kâbe ve Ravza-i Mutahhara'nın onarım işleriyle bizzât uğraştı. İstanbul'a dönüşünde dergâhında el sanatları ile uğraştı. Burada da pek çok talebe yetiştirdi. İlk kursun boruyu döktü. Derin su kuyusu tulumbası yaptı. İmâl ettiği sünnet aleti Almanya'da takdimnâme almıştır. Bâzi eserleri 1867 Paris Sergisi'nde teşhir edilmiş ve kendisine madalya verilmiştir. Sandala taktığı pervâne ile sandalı Şemsipaşa'dan Paşalimanı'na kadar götürmeyi başarmıştır. 93 Rus Harbi sırasında Üsküdar'da teşkil edilen Millî Tabur (Mevkib-i Humâyun)'un kumandanlık görevinde bulundu. Gençliğinde okculuk sporu ile meşgul olan İbrâhim Edhem Efendi ileri bir yaşta İken Çarsamba'lı Ârif Efendi'den ta'lik yazı icâzeti aldı.

> Özbekler Nakih Toktepe Hazretinin Dışarı Görünüşü

Babasından öğrendiği "Ebrû Sanatı" talebesi Necmeddin Okyay Efendi ve bu efendinin de talebesi olan Mustafa Es'ad Düzgünman Efendi yoluyla zamanımıza kadar gelebilmiştir. Ayrıca Sâmi Efendi, Aziz Efendi ve Abdülkadir Efendi de İbrâhim Edhem Efendi'nin yetistirdiği ünlü "ebrûzen"lerdir.

9 - Mehmed Sâdik Efendi (?): Hezârfen İbrâhim Edhem Efendi'nin oğludur. Yazmış olduğu *Esâs-ı Lisân-i Türkî* adlı Çağatay dilbilgisi kitabı yayımlanmıştır [1896-97]. Üsküdar, Ravza-i Terakkî Okulu'nda Farsça öğretmenliği yapmıştır.

10 - Atâ Efendi (doğ. 1886 - vef. 1936): Seyh Mehmed Sâdik Efendi'nin büyük oğludur. Hukukçudur. Kurtuluş Savaşı sırasında işgal altında olan İstanbul'dan Anadolu'ya her kesimden vatanperver insanların kaçırılmasında büyük yardımları oldu. O zamanlarda İstanbul'da kurulan "Karakol Cemiyeti"nin kurucularındandı. Anadolu'ya kaçırılacak şahısların, uygun bir zaman gelene kadar dergâhta misâfir edildikten sonra aynı gizlilik içinde, Alemdağ veyâ Libâdiye yoluyla geçişleri sağlanırdı. Hattâ aynı yolla cephâne de sevk edilirdi. Atâ Efendi'nin dergâhta ağırladığı ve Anadolu'ya geçişlerini sağladığı önemli misâfirlerinden bazıları sayacak olursak; Mareşal Fevzi Çakmak, İsmet İnönü, Nûreddin Paşa, Mehmed Âkif Ersoy, Adnan Adıvar, Hâtide Edib Adıvar, Kâmil Bey (Afyon Mebusu), Kemâleddin Sâmi, İsmâil Fazıl Paşa (Ali Fuad Cebesoy'un Babası), Celâleddin Ârif Bey'dir. Bu Arada Dergâh, İstanbul - Ankara arasında posta merkezi ile hasta ve yaralıları ilk yardım merkezliğini de üstlenmiştir. Çeşitli baskınlardan başan ile kurtulmuşsa da İngiliz Gizli Servisi yetkilisi Harrion Armstrong tarafından da sorgulanmıştır. Atâ Efendi Mustafa Kemal Atatürk tarafından Enver Paşa ile görüşmek üzere Türkistan'a vazifeli olarak gönderilmiştir [1920].

12 - Necmeddin Özbekkangay (vef. 1971): Seyh Mehmed Sâdık Efendi'nin küçük oğludur. Ankara'lı şeyh Küçük Hüseyin Efendi'nin (vef. 1930) halifelerindendir. Naksibendîliğin Hâlidîyye kolundandır.

Dergâh hazîresinde medfûn olan bâzı şahıslar:

Seyyid Abdülekber Efendi (vef. 1787): Dergâhın şeyhidir.

Molla Âlimoğlu Abdülğafûr Efendi (vef. 1787): Dergâhın şeyhidir.

Mehmed Receb Efendi (vef. 1816): Dergâhın şeyhidir.

Mîr Ali Rızâ Efendi (vef. 1829): Soyunun Hz Ebûbekir'e kadar uzandığı söylenir.

Mehmed Sâdık Efendi (vef. 1846): Dergâhın şeyhidir.

Abdürrezzâk Efendi (vef. 1855): Dergâhın şeyhidir.

Hezârfen İbrâhim Edhem Efendi (doğ. 1829 - vef. 08.01.1904): Dergâhın şeyhidir.

Osman Kocaoğlu (vef.28.07.1969): Buhâra'nın ilk ve son cumhurbaşkanıdır.

Necmeddin Ahmed Han Delil: Türkistan Millî Birliği Dış Teşkilâtı Genel Sekreterliği görevinde bulunmuştur. Doktordur.

Münir Erteğün: Hezârfen İbrâhim Edhem Efendi'nin torunudur. A.B.D.

Büyükelcimizdi.

Hâfız Nâfiz Uncu Hoca (1887-1958):

Üsküdar Mihrimâh Sultan (İskele) Câmii imâmı.

12 dönümlük bir arâziye sâhib olan dergâhda Çağatay ve Uygur dillerinde itâhiler okunur, meşhûr "Özbek Pilâvı" yenirdi. Etlî, havuçlu ve ince kıyılmış portakal kabuklu nefis "Özbek Pilâvı"nın kandil ve Kadir geceleri yapılarak dergâhda ya da özel mekândaki misâfirlere dağıtılması geleneği son yıllara kadar devâm etmiştir. Dergâhın bir diğer ismi de "Hacı Hoca Dergâhı"dır.

> Üzbekler Nakşi Tekkesi Hazinesinin İçinden Görünüşü

Pazar Dergâhi

Bakınız: Alaca Minâre Naksî Dergâhi.

Perşembe Dergâhi

Bakınız: Rifâi Âsitânesi.

Râbia Advîye Hanım Dergâhi

Bakınız: Ahmed Efendi Bedevî Dergâhi.

Raûfî Efendi Halvetî Dergâhi

Dergâh Doğancılar'da, Arnavut Koca Sinan Paşa (doğ. 1520 - vef. 1596) tarafından 1547 yılında yaptırılan ve kendi adıyla anılan câmiin yanındaydı. Dergâhin kurucusu Ahmed Raûfî Efendi'dir (XVIII. yüzyılın ilk yarısı). 1917'de çıkan büyük "İhsâniye Yangını" sonucu dergâhdan günümüze hiçbir şey kalmamıştır. Hazîresindeki kabir taşları bile kırılmış ya da kaybolmuştur.

Devrân günü Perşembe olan dergâhin bilinen postnişinleri:

1 - **Ahmed Raûfî Efendi** (doğ. 1657 - vef. 1756): Üsküdar'da doğmuştur. Medrese tahsilini bitirdikten sonra Üsküdar, Kapağası Medresesi'nde hocalık görevini sürdürdü. Bu arada da evinin yanında bulunan Sinan Paşa Câmiî'nde imâm ve hatiblik görevlerini üstlendi. Selâmi Ali Efendi Celvetî Dergâhi (Tekke Kapısı Dergâhi) şeyhi Köstendil'li Ali Efendi'ye⁴¹ (vef. 1730) kapılanarak Halvetiyye'nin Ramazaniyye kolundan hilâfet aldı ve Koca Sinan Paşa Câmiî'nin yanında yaptırdığı dergâhda irşada başladı. Halvetiyye'nin Ramazaniyye kolunun "Raûfiyye" şubesinin kurucusudur. Yirmi kadar halîfe yetiştirmiştir. Bunlardan bilinenleri: Hâfız Muhammed Efendi, Kirişçi Efendi, Arabî İsmâil Efendi, Hasan Halîfe Efendi, İsmâil Efendi ve Süleyman Halîfe Efendi'dir. Münzevî bir hayat yaşamıştır. **Dîvan'ı Kurre-tü-l Uyûn** adında risâlesi ile **Mecâlîs** adında nasihatlerini içeren kitapları vardır. "Raûfî" mahtası ile şiir ve ilâhîleri vardır. İlâhîlerden birinin son kıt'ası şöyledir:

Çalış Raûfî lem'a al!
Gitsin zamîrinden cidâl!
Gel Vahdet bahrine dal!
Ummâna gel tevhîd ile!

Pîr, Koca Sinan Paşa câmiinin hazîresinde medfûndur. Kabri birkaç yıl önce Cerrâhîler tarafından yenilenmiştir.

2- **Raûfizâde Mehmed Nûrullah Efendi** (vef. 1775): Üsküdarlıdır. Pîr Ahmed Raûfî Efendi'nin oğludur. Câminin hazîresinde medfûndur.

41 Köstendil'li Ali Efendi'nin bir diğer halîfesi olan Nûreddin Cerrâhî'de Cerrâhiyye kolunun kurucusudur. [A. Y. Özemre'nin Notu]

- 3- Raûfîzâde Hacı Ahmed Nesîb Efendi (vef. 01.10.1812): Üsküdar'lıdır.
Câminin hazîresinde medfûndur.
4- Mehmed Fazlî Efendi (vef. 14.12.1812).
5- Ahmed Raûfî Efendi (vef. 11.12.1814).
6- Ahmed Hıfzî Efendi (doğ. 1855 – vef. ?)

> Raûfî Dergâhının
Bulunduğu Yerdeki
Sinan Paşa Camii

> Raûfî Dergâhının Fîrin Ahmed Er-Raûfî'nin Kabri ve Dergâhın Hazîresi

Rifâi Âsitânesi

Dergâh İnâdiye'de, Tevâsi Hasan Ağa Mahallesi'nde, Gündoğumu Caddesi üzerindedir. Önceleri Tevâsi Hasan Ağa Câmii'nde Rifâi âyini yapıldığı, daha sonraları da kalabalık mürid topluluğu oluşması ile câminin karşısına dergâhın inşâ edildiği bilinmektedir. Hacı Yusuf Ağa'nın 1730 yılındaki yardımları ile de dergâh büyütülerek Âsitâne'ye dönüştürülmüştür (1732). Dergâhın kapısı üzerine düşülen tarih:

Âsitâne-i Rifâi'nin makâm;
Seyyid Ahmed Pîr hem kutb-ı enâm.

Âsitâne'nin ikinci bânisi, yenileyeni Defter-i Hâkanî Emîni Yusuf Rızâ Efendi'dir (vef. 1827). Âsitâne 3 katlı ahsap olarak, avlu duvarları ise muntazam kesme taştan yapılmıştır. Dergâha Gündoğumu Caddesi üzerindeki bahçeden girilirdi. Girişde taslık, tevâdhâne ve türbe mevcûddu. Tevâdhâne aynı zamanda mescid olarak da kullanılırdı. Üst katta selâmlığa ait iki oda vardı. Dergâhın arka sokağa, yani Ferah Sokağı'na bakan bir kapısı daha vardı. Bu kapıdan arâzi eğilimi dolayısıyla bir alt kata girilirdi. Alt katta mutfak, gusûlhâne, odunluk, su kuyuları, helâlâlar mevcûddu. Buradaki merdiven ile harem kısmına bağlantı sağlanırdı. 20 Haziran 1942 târihinde çıkan yangında dergâh büyük hasara uğradı. Şu anda birkaç kabir, vakıf taşından ve avlu duvarından başka bir şey kalmamıştır. Bugün dergâhın yerinde, gözleri bozacak, gecekondular bile denilmeyecek yapılar topluluğu mevcûttur. Bu dergâhın iç mekânlarını olduğu gibi resmeden saray ressamı Fausto Zonaro (vef. 1929) ile Fransız ressam Albert Aublet'nin (vef. 1938) tabloları yegâne belgelerdir.

Bu rifâi dergâhi, tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki, merkezî idâresi bu yerde meşîhat görevini üstlenen şeyhler tarafından temsil edilmiştir. Dergâh; "Seyh Hafî Dergâhi", "Seyyid Ahmed Dergâhi", "Yusuf Rızâ Efendi Dergâhi" veyâ "Perşembe Dergâhi" olarak da anılırdı.

Devrân günü Perşembe olan dergâhın postnişînleri :

1 - Mehmed Hadîdî Efendi (vef. 1756): Arap kökenlidir. Basra'dan gelmiştir. Rifâilîği XVIII. yüzyıl başlarında İstanbul'a sokan ve yetiştirdiği halîfeleri yardımıyla tarîkati gerçek ve geniş anlamda şehir hayatında örgütleyen kişidir. Mısır'da vefât etmiştir.

2 - Yâsin Efendi (vef. 1756): Karaman'lı Seyh Mehmed Efendi'nin oğludur. Seyh Mehmed Hadîdî Efendi'nin halîfesidir. Sam'da vefât etmiştir.

3 - Hocaâde Mehmed Tâhir Efendi (vef. 1â12): Yâsin Efendi'nin Halîfesidir. Sıraselvil'er'de kurduğu Paşa Baba (Hocaâde) Dergâhi hazîresinde medfûndur.

4 - Alî Rıza Efendi (vef. 1813): Hocaâde Mehmed Tâhir Efendi'nin halîfesidir.

> Rıza Âstanesi Hazîresi

- 5 - Mehmed Sâdık Hilmi Efendi (vef. 1826):** Şeyh Hocaşâde Mehmed Tâhir Efendi'nin halîfesidir.
- 6 - Feyzullâh Efendi (vef. 1843):** Şeyh Mehmed Sâdık Hilmi Efendi'nin halîfesidir.
- 7 - Tatar Hâfız İbrâhim Hilmi Efendi, (vef. 1864):** Lârende (Karaman) doğumludur. Şeyh Feyzullâh Efendi'nin halîfesidir.
- 8 - Hâfız Abdurrahmân Tevfik Efendi (vef. 1898):** Tatar Hâfız İbrâhim Hilmi Efendi'nin oğlu ve halîfesidir. "Büyük Tevfik Efendi" olarak tanınır.
- 9 - Ahmed Ziyâeddin Efendi (vef. 1917):** Hâfız Abdurrahmân Tevfik Efendi'nin oğlu ve halîfesidir. Medrese tahsîli görmüş, ilmiye mesleğine girmiş, ilim ve irfânî ile şöhret olmuş, "Ziyâ Molla" olarak tanınmıştır. Yeni Vâlide Câmii, Kara Davud Paşa Câmii ve Hüdâyî Âsitânesi'nde vaazlar vermiştir. Malatya'lı İsmâil Ağa Câmii imâmlığına da bulunmuştur. Hüdâyî Âsitânesi'nden Celvetî, Merdivenköy Şahkulu Sultân Dergâhı ile Çamlıca Nûrî Baba Efendi Dergâhı'ndan da Bektaşî icâzeti alarak nasîb vermiştir.
- 10 - Hasan Hüsnu Ceyhun Efendi (vef. 1952):** Selânik kökenlidir. Zile'li Hacı Bekir Baba Efendi'nin halîfesidir. Medreseler ve tekkeler müfettişliği görevinde bulundu. Tasavvufî ve edebî konularda çeşitli makâleleri vardır.

Türbede medfün olanlar:

- 1 - Mehmed Sâdık Hilmi Efendi (vef. 1826): Dergâhın şeyhidir.
- 2 - Yusuf Rızâ Efendi (vef. 1827): Dergâhi yenilemiş ve kurduğu vakıfla ikinci bânisi olmuştur.
- 3 - Feyzullâh Efendi (vef. 1843): Dergâhın altıncı postnişinidir.
- 4 - Tatar Hâfız İbrâhim Hilmi Efendi (vef. 1864): Dergâhın yedinci postnişinidir.
- 5 - Âmine Hâtun (vef. 1900): Dergâhın ikinci bânisi Yusuf Rızâ Efendi'nin kızıdır. Hazirede de yatanlar varmış ama ecdâda saygı duymayanların yüzünden ne türbe kalmış, ne hazire, ne de mezar taşları.

Saçlı Hüseyin Efendi Sünbülî Dergâhi

Dergâh, eskilerin "Tabutcularıçı" dedikleri mevkide, Yeni Toptaşı Caddesi'nde, şimdiki Vakıflar Bankası'nın bulunduğu yerdedi. Ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu bilinmiyor. İlk kurulduğunda Sa'diyye tarikatına bağlıyken buraya Sünbülî mesîhatını koyan ve dergâha ismini veren "Saçlı" lakablı Hüseyin Efendi'dir. Dergâh kapısı üzerinde 1888-89 târihini taşıyan ve şu anda yok olan kitâbesinde:

Makâm-ı evliyâdır menba-i feyz-i ilâhidir;
Edeble dâhil ol âşik bu Dergâh-ı Hüseyinî dir.
1306

yazmaktaydı.

> Saçlı Hüseyin Efendi Sünbülî Dergâhi'nin Yirmide Bulunışı Banka ve Magaza

Devrân günü Pazartesi olan dergâh, Halvetiyye'nin Cemâliyye kolundan gelen Sünbülüyye şubesinin Üsküdar'daki tek temsilcisiydi. Vakıflar Bankası dergâhın yerini kendisine mal etmiş. Saçlı Hüseyin Efendi'nin kabrini de yan tarafındaki, demir kapılı parsete nakletmiştir. Günümüze hiçbir şeyi ulaşamayan dergâhın son postnişini Yunus Efendi idi.

Safveti Paşa Şâbanî Dergâhı

Dergâh Doğançılar, Ahmed Çelebi Mahallesi, Sümbülzâde Sokak, Çakırcıbaşı Câmii yakınındaydı. Kuruluş târihi ve yaptıranı hakkında bilgi yoktur. Kayıtlarda; bir semâhâne, 3 oda bir selâmlıkla 4 oda bir harem dairesi, mutfak, helâ ve kuyudan ibâret olduğu geçiyor. Hacı Ahmed Paşa (vef. 1576-77) Vakfı'na bağlanmıştır.

Devrân günü Perşembe olan dergâhın bilinen postnişinleri:

1- Nasûhîzâde Mehmed Mes'ud Efendi (vef. 1824): Nasûhîzâde şeyh Fazlullâh Efendi'nin (vef. 1796) kızının oğludur. Hacc'da vefât etmiştir. Kabri Mehmed Nasûhî Efendi Şâbanî Dergâhı hazîresindedir.

2- Nasûhîzâde Abdurrahmân Sükrü Efendi (vef. 1868): Nasûhîzâde şeyh Mehmed Mes'ud Efendi'nin oğludur. Kabri Mehmed Nasûhî Efendi Şâbanî Dergâhı hazîresindedir.

3 - Nasûhîzâde Mes'ud Efendi (vef. 1890): Nasûhîzâde şeyh Abdurrahmân Sükrü Efendi'nin oğludur. Güçlü bir mûsikîşinast. Mûsikî hocası, Kâdiri şeyhi Hopçuzâde Hacı Şâkir Efendi'dir.

4 - Nasûhîzâde Said Özok Efendi (doğ. 1854 - vef. 1945): Nasûhîzâde şeyh Abdurrahmân Sükrü Efendi'nin oğlu, Nasûhîzâde şeyh Mes'ud Efendi'nin kardeşidir. Son devrin tanınmış zâkirbaşısıydı. Bugüne ulaşan iki ilâhisi ve bir şarkısı vardır.

> Safveti Paşa Şâbanî Dergâhının Bulunduğu Kaydedilen Yerde Üsküdar İlçesi Bulunuyor

> İttâye Binasının Hemen Yanbasındaki Ağaçlıklı Alan
Bu Alanın Safvetî Paşa Dergâhına Ait Olduğu Kaydediliyor.

Salacak Bayrâmî Dergâhı

Dergâh, Eski Salacak İskelesi'nin hemen başlangıcındaydı. Mescid, iki odalı haremlikle semâhâne ve 2 oda, kiler, mutfak, 2 helâ ve su haznesinden ibâret küçük bir ilim, irfân ocağıydı. Bulunduğu yerde ayazma olduğu tahmin edilmektedir. Dergâh, 23.02.1960 târihinde Vakıflar tarafından satıldıktan sonra Üsküdar - Harem Sahil Yolu yapımı sırasında tamamen târihe karışmıştır. Kayıtlarda "Etmek Yetmez" veyâ "Ekmek Yemez Bayrâmî Dergâhı" olarak geçmiştir.

Devrân günü Pazar olan dergâhın bilinen postnişinleri:

1- **Teşrifatçı Hüseyin Efendi (vef. 1776):** Dergâhın kurucusudur. Dergâhın bulunduğu sokağa verilen eski adı "Lâmekânî Hüseyin Sokağı" olduğuna göre bu zâtin lâkabinin "Lâmekânî" olduğunu söyleyebiliriz. Kabri Kısıklı'da, Selâmi Ali Efendi Celvetî Dergâhı hazîresindedir.

2- **Seyyid Mustafa Âkif Efendi (?):** Dergâhın ikinci bânisidir. Dergâhın kapısı üzerinde şâir Senîh Efendi'nin (vef. 1900) kaleme aldığı ve Hâfız Fahrî Efendi'nin yazdığı, şimdi mevcîd olmayan 1869-1870 târihli kitâbede:

Şehir Ekmek Yemez denilmek ile ârif-i billâh
Kim ismiydi Hüseyin ol zât edip bu dergâhı ihyâ

Muahhar muhterik olmuştü kalmıştı yeri eyvâh
Geçip demler imâret hâtıra gelmez idi hattâ
Bu kerre Şeyh Seyyid Mustafa Âkif Efendi'nin
Ulûw-i himmeti kıldı müceddid kârgîr inşâ
Füyûzât-i ilâhîye tecelligâh olup dâim
Heman âyin-i ehlullâh olsun mevki'-i icrâ
Senîh üçlerden istimdâd edib nazm eyledi târih
Şu dergâh-ı bülend îmâr olundu yümn ile a'lâ,
1286.

yazmaktaydı.

3- Azîz Efendi (?).

> Salacak Bayrâmî Dergâhının Bulunduğu Yerde Şimdi Bu Binâ Yükseliyor

> Salıcağ Bayrâmî Dergâhının Turbesi

Salı Dergâhı

Bakınız: Himmet Efendi Bayrâmî Dergâhı.

Sandıkçı Rifâî Dergâhı

Dergâh bugün zikri bile unutulmuş olan Tabutcularıçı semtinde, Toptaşı Caddesi girişinin sol tarafındaydı. Dergâhın bir cephesi de Bulgurlu Mescid Sokağı'na bakmaktaydı. İbrâhim Edhem Efendi tarafından 1857-'58 yıllarında kurulan bu dergâh Rifâî tarikatına bağlıydı. Bakımsızlıktan çöken ve hiçbir şeyi kalmayan dergâhdan günümüze taşları kırık ve yerleri değişmiş hazîresi kalmıştır. Devrân günü Cumartesi olan dergâhın postnişinleri :

1 - İbrâhim Edhem Efendi, Sandıkçı (vef. 1878): Dergâhın kurucusu ve ismini veren zâttır. Hazîrede medfûndur.

2 - Âbid Efendi (?): Sandıkçı şeyh İbrâhim Edhem Efendi'nin oğludur. Üsküdar'lıdır. Hazîrede medfûndur.

> Sandıkçı Rifâî Dergâhı'nın Yer Aldığı Ahmediye Mevâkıfında Akbânkın Arkasındaki Arası

3 - Haydar Efendi (?): Âbid Efendi'nin oğludur. Balkan Savaşı sonucu Edirne'nin geri alınması sebebiyle "zikir âyini" düzenlenir. Çeşitli tarikat şeyhleri Edirne Selimiye Câmii'nde toplanır. Haydar Efendi'de bu "sükr"e katılır. Haydar Efendi, Selimiye câmii'nin kubbesine doğru fırlattığı topuzlu şişin altına durmuş ve şiş vücutuna saplayarak "bürhan" göstermiştir (Televizyon kameraları karşısında itinâli şiş sokanlara ithâf olunur), Hazîrede medfûndur.

Hazîrede ayrıca Mehmed Efendi adında bir derviş ile Said Paşa Câmii imâmı Hasan Rızâ Efendi'nin (vef. 1890) de kabirleri bulunmaktadır.

> Sandıkçı Rifâî Dergâhı Hazîresi

Selâmî Ali Efendi Celvetî Dergâhı (1)

Dergâh Selâmî Ali Mahallesi, Kâtibim Aziz Bey Sokağı'ndaydı. Aziz Mahmûd Hüdâyî Âsitânesi'nin yedinci ve onuncu şeyhlerinden, Celvetîyye'nin Selâmiyye kolu kurucusu Selâmî Ali Efendi tarafından kurulmuş ve vakfiyesi de 1681 târihinde tescil edilmiştir. Pîr Selâmî Efendi'nin kurduğu 3 dergâhdan en önemlisidir. Sultân III. Ahmed ve Sultân I. Mahmûd devrinde defterdârlik ve Revan Kalesi Muhâfızlığı görevlerinde bulunan Dâmad Mehmed Paşazâde İzzet Ali Paşa (vef. 1734) dergâhın mescit-tevhîdhânesine minber eklemiş ve vakfına katkılarda bulunmuştur.

Devrân günü Pazartesi olan dergâhın bilinen postnişinleri:

- 1- Fenâyi Ali Efendi [vef. 1745]: 1714'de bu dergâhdan ayrılarak kendi yaptırdığı dergâhına geçmiştir (Bkz. Fenâyi Ali Efendi Celvetî Dergâhı).
- 2- Köstendil'li Ali Alâeddin Efendi (vef. 1730): Köstendil'lidir. Fenâyi Ali Efendi'den boşalan şeyhlik makâmına geçtiğinde Halvetîyyenin Ramazaniyye kolunun meşihatını uygulamıştır [1714]. Halîfesi Ahmed Raûfî Efendi, Ramazaniyye'nin Raûfiyye kolunu kurmuştur.
- 3- Pazarbaşı Hacı Ömer Efendi [vef. 1761]: Dergâhda Ramazaniyye meşihatını devâm ettirmiştir.
- 4- Sâlih Efendi [vef. 1780]: Pazarbaşı Hacı Ömer Efendi'nin oğlu ve halîfesidir. Zamanında dergâh tekrar Celvetîliğe bağlanmıştır.
- 5- Mehmed Efendi, Hâfız (vef. 1801).
- 6- Filibelizâde İsmâil Efendi [vef. 1812]: Aziz Mahmûd Hüdâyî Efendi'nin halîfelerinden Filibe'li şeyh İsmâil Efendi'nin [vef. 1642] neslindedir.
- 7- Mehmed Râşid Efendi (vef. 1834): Bandırmalızâde Mustafa Hâsim Baba Efendi'nin halîfesidir.
- 8- Abdullâh Efendi [vef. 1858]: Mehmed Râşid Efendi'nin oğludur.
- 9- Ahmed Muhtar Efendi [vef. 1887]: Abdullâh Efendi'nin oğludur. İyi bir mûsikîşinastır. Nalçacı Halîl Efendi Halvetî Dergâhı şeyhi İhsan İyisan Efendi'ye mûsikînin inceliklerini öğreten hocalardan biridir.
- 10 - Aziz Efendi (?) Günümüze bir şeyi kalmayan dergâhın hazîresinde Cerrâhiyye Pîr'i Mehmed Nûreddin Cerrâhî Efendi ile dergâhın ikinci postnişini Köstendil'li Ali Alâeddin Efendi'nin kabirleri vardır. Dergâhın diğer bir ismi de "Tekke Kapısı Celvetî Dergâhı"ydı.

> Selâmî Ali Efendi Celvetî Dergâhı'nı Bulunduğu Alan Bugün Otobüs Garajı Olarak Kullanılıyor.

Selâmî Ali Efendi Celvetî Dergâhı (2)

Dergâh Fıstıkağacı, Kuruçeşme karşısındaki 1957 yılında ibâdete açılan Selâmî Ali Efendi Câmii'nin yerinde bulunmaktaydı. Dergâh, Celvetîliğin Selâmiyye kolunun piri Selâmî Ali Efendi tarafından kurulmuş ve vakfiyesi 1684-87 târihlerinde tescil ettirilmiştir. Dergâhdan günümüze ulaşan hiçbir şey yoktur.

Devrân günü Cumartesi olan dergâhın bilinen postnisînleri:

- 1 - Selâmî Ali Efendi (vef. 1692): Pîr, dergâhın kurucusudur.
- 2 - Ali Efendi (?): Çamlıca'lı Mehmed Efendi'nin halifesidir.
- 3 - Bandırmalizâde Hâmid Efendi (vef. 1758): Bandırmalizâde şeyh Yusuf Nizâmeddin Efendi'nin (vef. 1752) oğlu ve Celvetîyye'nin Hâsimiyye kolunun Pîri Mustafa Hâşim Baba Efendi'nin (vef. 1783) ağabeyidir. "Küçük Hâmid Efendi" adıyla da anılır.
- 4 - Bandırmalizâde Kemâl Efendi (?): Bandırmalizâde şeyh Hâmid Efendi'nin oğludur.
- 5 - İbrâhim Efendi (?) Göynük'lüdür.
- 6 - İbrâhim Dede Efendi (?): Mevlevîdir.
- 7 - Hâfız Mehmed Emîn Efendi (vef. 1812): Azîz Mahmûd Hüdâyî Âsitânesi'nde hatîplik de yapmıştır.

8- Mehmed Hilmi Efendi: 1834 yılında postnişin vekili olduğu kaydolunmuştur. Dergâhların kapatılmasından önce Ahmed Efendi adında bir şeyhin son postnişin olduğu bilinmektedir.

Osmanlı döneminde bu yöreye de "Acıbadem" denildiği için dergâh "Acıbadem Dergâhi" adıyla anılmaktaydı. Aynı mahâlde Sücâ Ahmed Paşa'nın bağları bulunduğundan "Sücâbağı Dergâhi" adıyla da anılmıştır. Selâmi Ali Efendi'nin kendi adına kurduğu "Tekke Kapısı Dergâhi"ndan sonraki ikinci dergâhtır.

> Kurucemede Butunan Selâmi Ali Efendi Cîmii

Selâmî Ali Efendi Celvetî Dergâhı (3)

Dergâh Kısıklı'da, Selâmî Tekkesi Sokağı ile Selâmî Türbesi Sokağı'nın kavşağındaydı. Dergâhın kurucusu Pîr Selâmî Ali Efendi'dir. Kendi adına kurduğu üçüncü ve son dergâhtır. Dergâh 1912 - 1917 yıllarında harâb olmuş, daha sonraları da ortadan kalkmıştır. Hazîrede Selâmî Ali Efendi medfûndur.

Devrân günü Çarşamba olan dergâhın bilinen postnişinleri;

- 1 - Selâmî Ali Efendi (vef. 1692): Pîr.
- 2 - Ahmed Efendi (?): Kayseri'lidir. Pîr'in baş halîfesidir.
- 3 - Hacı Mehmed Efendi (vef. 1740): Niksar'lıdır. Pîr'in halîfesidir.
- 4 - Halîl Efendi (vef. 1799): Kayseri'li şeyh Ahmed Efendi'nin oğludur.
- 5 - Mehmed Râşid Efendi (vef. 1834): Bandırmalizâde Mustafa Hâşim Baba Efendi'nin (vef. 1782) halîfesidir. Aynı zamanda Selâmsız'daki "Selâmî Ali Efendi Celvetî Dergâhı" şehididir.
- 6 - Mustafa Şerâfeddin Efendi (vef. 1854).
- 7 - Ali Rızâ Efendi (vef. 1912).
- 8 - Mehmed Nûrullah Efendi, Hâfız (vef. 1917).
- 9 - Mustafa İzzeddin Efendi (?).
- 10 - Ahmed Efendi (?).

> Selâmî Ali Efendi'nin Kısıklı'da Bulunan Türbesi

> Selimi Ahi Evi'nin Görünümü

> Selimi Ahi Evi'nin Çeşmesi ve Hajirleri

Selim Efendi Nakşî Dergâhı

Dergâh Toygar Hamza Mescidi yanındaydı ve Selim Efendi'nin adına yapılmıştı. Kapı üzerindeki, şimdi yok olmuş olan târihsiz kitâbede :

Selim Efendi aqâh-dil yapıp bu dergâh-i feyzi,
Değil dergâh heman yaptı kulûb-i nakşibendânı.

Azîzim kalbini saf et bu bir beyt-i ilâhîdir;
Teveccüh kıl görmek dilersen rû-i irfânı.

yazmaktaydı.

Devrân günü Perşembe olan dergâhdan günümüze bir şey kalmamıştır. Yalnızca son şeyhinin Ömer Efendi olduğu bilinmektedir.

Selim Efendi (vef. 1761) Kırım Türkü'dür. Tahsilini tamamlamak üzere İstanbul'a geldi. Bosna Kadı Vekilliği'nde bulunduysa da tasavvufa gönül verdiği için bu görevinden ayrıldı. Şeyh Muhammed Efendi ile Kesriye'li Şeyh Hüseyin Efendi'den feyz aldı. **Burhanü-l Ârifin, Miiftâhü-l Müşkilatü-s Sâdıkin ve Âdâb-ı Tarîki-l Vâsilîn** adlı eserleri vardır. Şiirlerinde "Divâne Selim" mahlasını kullandı. Şiirinden bir örnek:

Aldı aklın cümle vârin bu Selim divânenin,
Varlığım cümle ânındır, ben ânın burhâniyem.
Gitti kesret oldu vahdet cümle âlem serteser,
Ma'nev olup sûretle esmâ' câna irdim ben bugün.

> Selim Efendi Nakşî Dergâhının Vrân Durumundaki Haânesi

Selimiye Nakşî Dergâhı

Dergâh Selimiye Mahallesi, Çiçekçi Mevkii, Selimiye câmii Sokağı ve Tıbbiye Caddesi'nin kusattığı Çiçekçi Câmii'nin yanındaydı. Bu yüzden "Çiçekçi Dergâhı" veyâ "Çiçekçi Câmii Dergâhı" olarak da anılan bu yapı Sultân III. Selim tarafından inşa ettirilmiştir (1801 - 1805). Dergâhın 1823 yılından sonra harâb olmasıyla Sultân II. Mahmûd tarafından genişletilerek ihyâ edilmiştir (1834 - 36). Ana yola açılan avlu kapısının üzerinde hattat Yesârizâde Mustafa İzzet Efendi'nin (vef. 1849) yazdığı nefis ta'lik yazılı kitâbedeki :

Edip bu hankâhı ibtidâ Sultân Selim insâ,
Binâsı muhtasâr, mebnâsı gâyetle müfid oldu.

Ali Behcet Efendi Şeyh-i irşâd oldular bunda;
Mürîd-i feyz olanlar hazretinden müstefid oldu.

Cemâl-i Mevlevî meclâ-i sîrından olup zâhir
Kemâl-i Nakşîbend icmâl-i hâlinden bedîd oldu.

Göçüp ânlar geçip demler harâb olmuştu bu yerler,
İmâretten sanırsın sâkinânı nâ ümîd oldu.

Bu kerre kıldı ihyâ Hazret-i Sultân Mahmûd Hân,
Yapıldı vüs'at üzre her yeri tarz-ı cedîd oldu.

Zihî kutb-i hilâfet şems kudret âsumân rif'at,
Serâpâ-i cihâna sâye-i lûtfu me'ûd oldu.

Zihî İskender-i mu'cîz eserdir durduğu yerden,
Bir ednâ himmeti bin fitneye sedd-i sedîd oldu.

Tuta âfâkı sit-i şevketi nâgâh bu ma'bedde,
Sedâ-i zikr-i Hakk peyveste-i arz-ı mecîd oldu.

Buyurdu hidmet-i inşâyâ Pertev bendesin me'mur;
Ne devlet böyle kemter öyle Sultâna âbîd oldu.

Biri bed'ü biri itmâmına târihtir elhak,
İki mısra ki yazdım dilgüşâ beytül- kasîd oldu.

Bu dergâhı mücedded yaptı kutb-ı din Mahmûd Han 1250 [1834 - 1835]
Bu zîba tekke-i behcet fezâ tarh-ı cedîd oldu 1251 [1835 - 1836]

Beyitler, dergâhın genişletme ve onarımında Sultân II.Mahmûd tarafından binâ emîni olarak tâyin edilen sâir Seyyid Mehmed Pertev Paşa'nındır (vef. 1837). Seyyid Mehmed Pertev Paşa hayır eseri olarak dergâha kütüphâne yaptırarak kitaplarını da buraya bağışlamıştır. Bu kitaplar günümüzde Süleymâniye Kitaplığı'nda "Pertev Paşa" bölümünde yer almaktadır.

Dergâh câmi-tevhîdhâne, hünkâr kasrı, harem-selâmlık, derviş hücreleri, mutfak, helâlar, kütüphâne, su haznesi ve hazîreden oluşuyordu. Günümüze kadar, yalnızca câmi ve imâm meşrûtası olarak kullanılan aslında Pertev Paşa kütüphânesi olan taş binâ kalmıştır.

Avlu kapısının iç yüzünde, 1835 - 36 târihini taşıyan kitâbede;

Demiş Saçlı Efendi'ye kapıya yaz bu târihi;
Bu câmide olan taat olur makbûl-i Sübhânî.
1251

yazılıdır ve son mısrasında "Bu câmide yapılan ibâdetler Allâh tarafından kabûl edilir" denmektedir.

> Çiçekçi Camii'nin Dış Avlu Duvarı

Sâir Nesim Sokağı'na açılan tâlî kapının üzerindeki manzûm kitâbede:

Ey olan muntazır-ı feth-i kilid-i esrâr
Çeşm-i bîdârını kil halka-i bâb-ı behcet.

Sürme-i dîde-i Hak-bîn olıcak hak-i deri,
Göresin nettüğünü feyz-i cenâb-ı behcet.

yazılıymışsa da bugün bu kitâbenin nerede olduğu bilinmemektedir.

Devrân günü Perşembe olan dergâhı bilinen postnişinleri:

1- **Abdullâh Efendi (?)**: Çankırı'lıdır. 1807 yılında şeyhlikten ferâgat ederek müderrisliğe geçmiştir. Kudüs kadılığında bulunmuş, İstanbul'a dönerken de yolda vefât etmiştir.

2- **Nimetullah Efendi (vef. 1816)**: Buhara'lıdır. Çankırı'lı Abdullâh Efendi'nin şeyhlikten ferâgati ile postnişin olmuştur (1807). Sultân III. Selim'in müşşididir.

3- **Ali Behçet Efendi (doğ. 1727 - vef. 1823)**: Konya'lıdır. Babası Ebûbekir Efendi, dedesi Hasan Efendi, büyük dedesi Hüseyin Efendi'dir. Karaman'lı Abdullâh Efendi ve âlim Abdüssamed Efendi'nin derslerinde bulundu. Afyon'da anne tarafından dedesi olan Afyon Mevlevihânesi şeyhi Alâeddin Çelebi Efendi'den Mevlevî icâzeti aldı. Ali Behçet Efendi 1796 yılında Bursa'ya giderek Seyyid Burhâneddin Mehmed Emîn Efendi'nin müridi oldu. Nakşibendiyye, Kadiriyye, Sühreverdiyye ve Çeştiyye tarikatlarından icâzet aldı. Seyyid Burhâneddin Mehmed Emîn Efendi'nin sohbet toplantılarında bulunan sadrâzam Burdur'lu Derviş Baba'nın (vef. 1837) delâleti ile Selimiye Nakşî Dergâhı'na şeyh oldu (1816). Yetistirdikleri arasında Hâlet Efendi (vef. 1823), Humbarahâne Nâzır Ahmed Hamdi Efendi (vef. 1830), Sadrâzam Seyyid Mehmed Pertev Paşa (vef. 1837), İbrâhim Hayrânî Efendi (vef. 1844), Kethüdâzâde Arif Efendi (vef. 1849) ve Şeyhülislâm Turşucuzâde Ahmed Muhtar Efendi (vef. 1875) gibi önemli isimler vardır. Tasavvufa ait çeşitli eserleri vardır : 1) *Dîvan*, 2) *Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşibendiyye*, 3) *Behcetü-s Sülûk*, 4) *Sırrü-l Miad*, 5) *Hadikatu-l Ebdal*, 6) *Terceme-i Hâl-i Ricâl-i Çeştiyye*, 7) *Rûhaniyye*, 8) *Vârfdat-ı Kalbiyye*, 9) *Risâle-i Hâlîyye*.

4- **İbrâhim Hayrânî Efendi (vef. 1844)**: Eskişehir'in Mihâliccık kazâsının Narlı köyünde doğdu. Babası Muhammed Efendi'dir. İlk dinî terbiyeyi babasından öğrendi. Köyünde imâm-hatiplik yaptı. Tahsiline devâm etmek için İstanbul'a geldi ve Sultân Ahmed Medresesi'nde derslere devâm etti. Bu arada Nakşibendiyye yolunun büyüklerinden Şeyh Vahy Efendi'nin sohbetlerinde bulundu. Şeyh Vahy Efendi'nin işâreti üzerine Selimiye Nakşî Dergâhı Şeyhi Ali Behçet Efendi'ye kapılandı. Şeyhi Ali Behçet Efendi'nin vefâtından önce İbrâhim Hayrânî Efendi'yi halife tâyin ederek "Oğlum, bir zaman gelecek Tâhir Ağa Dergâhı şeyhliği boşalacak. Size orası teklif edilecek, reddetme, kabul et!" buyurmuştu (20 sene sonra görüntüsü). 1843 yılında Fâtih, Tâhir Ağa Nakşî Dergâhı şeyhliği boşalınca

Şeyhülislâm Mekkîzâde Mustafa Âsım Efendi'nin tensîbi ile buraya şeyh tâyin edildi. Ancak, kısa bir zaman sonra vefât etti. Vasiyeti üzerine Selimiye Nakşî Dergâhı hazîresine defnedildi.

5- Mehmed Hidâyetullâh Efendi (vef. 1871): Şeyh Ali Behçet Efendi'nin oğludur. İbrâhim Hayrânî Efendi'nin Fâtih, Tâhir Ağa Nakşî Dergâhı'na şeyh olmasıyla postnişînliğe geçmiştir [1843].

6- Mehmed Said Efendi (vef. 1895): Ali Behçet Efendi'nin torunu, Mehmed Hidâyetullâh Efendi'nin oğludur.

Dergâhın hazîresinde yatanlar:

1- Nimetüllâh Efendi (vef. 1816): Dergâhın ikinci şeyhidir.

2- Ali Behçet Efendi (vef. 1823): Dergâhın üçüncü şeyhidir. Kabri, ana caddeden girildiğinde hemen solda, şebeke içindedir. Ana caddeye bakan niyâz penceresi üzerindeki 1823 târîhli kitâbede :

Türbe-i pâk-i hazret-i Behçet
Şud numûne zi ravzâ-i cennet

Der ziyâret seved dil-i âgâh
Vâkıf-ı feyz-i âlem- vahdet"
1238

yazılıdır. Mevlevî sikkeli kabir taşında: "Sahibü-l kerâmeti-z zeyniyye ve-l ledünniyye câmiü-l kemâtî-l Mevleviyye ve-n Nakşîyye hüccetü-s sülûk ve-l irşâd behçetü-l aktâb ve-l evtâd el merhûm el mebrûr eş Şeyh Ali Behçet Efendi kuddise sırrûhu-l Âlî rûh-i şerifi için rızâenüllahi teâla el Fâtiha" yazmaktadır.

3 - Ahmed Hamdi Efendi (vef. 1830): Ali Behçet Efendi'nin halifesidir. Humbarahâne nâzırıdır. Şeyhinin kabri yanında dafnadılmıştır.

4 - Silâhşör Tâhir Ağa (vef. 1832): Pâdişâh silâhdarıdır.

5 - İbrâhim Hayrânî Efendi (vef. 1844): Dergâhın dördüncü şeyhidir.

6 - İbrâhim Efendi (vef. 1860): Dergâhın ve kütüphânenin memuruydu.

7 - Hacı Mehmed Fezzullâh Efendi (vef. 1869): İbrâhim Hayrânî Efendi'nin oğludur. Fâtih, Tâhir Ağa Nakşî Dergâhı'nın beşinci şeyhidir.

8 - Haracağasızâde Hasan Hüsnü el Hâlidî Efendi (vef. 1889)

9 - Mehmed Said Efendi (vef. 1895): Dergâhın altıncı şeyhidir.

10 - Seniḥ Efendi (vef. 1900): Güçlü bir sâirdir. Hattat Ali Rızâ Efendi ile Mesnevîhan Serife Hanım'ın kardeşidir. Bir beyiti :

Ağardı mûy-i serim ben cüvân arar gezerim,
Açıldı tan yeri ben şamdân arar gezerim.

(Saçım, sakalım ağardı, ben hâla körpeler peşindeyim; tan yeri ağarmış da haberim yok, hâla şamdan arıyorum)

> Selimiye Nakşî Dergâhı'nın Çökeköl Çömi Avlusundaki Hazîre

11- Ali Rızâ Efendi (doğ . 1815 - vef. 1905): Bursa doğumludur. Evkaf Nâzırlığı, Hazîne-i Hassa Nâzırlığı, Âyan Üyelîği görevlerinde bulunmuştur. Yazar ve hattattır.
12 - Şerife Hanım (vef. 1908): Mesnevîhândır. Hattat Ali Rızâ Efendi ile şâir Seniğ Efendi'nin kardeşidir.

Himmet Efendi Bayrâmî Dergâhı'nın, yol genişletilmesi ve arsasının Zeynep Kâmil Hastahânesi arâzisine katılması sebebiyle hazîresinde yatan zevâtın tümü Selimiye Nakşî Dergâhı'na taşınıp defnolunmuştur (Bkz. Himmet Efendi Bayrâmî Dergâhı). Bu arada da pek çok kabir taşı yok olup gitmiştir.

Şu anda câminin avlusunda bulunan enfes mermer abdest teknesi de Himmet Efendi Bayrâmî Dergâhı'ndan getirilmiştir.

Serbölük Dergâhı

Bakınız: Keşfî Ahmed Efendi Kâdirî Dergâhı.

Settâriye Dergâhı

Bakınız: Hâmîl Efendi Bedevî Dergâhı.

Seyfeddin Efendi Sa'dî Dergâhı

Dergâh Çavuşderesi'ndeydi. Bânîsi Sâlih Baba Efendi'dir (vef. 1591-92). Sâlih Baba Efendi, Vâlîde-i Atîk Câmîi yapılırken binâ emîni hizmetinde çalışmıştır. Dergâh ilk kurulduğunda Kâdirî meşîhati konulmuştu. Seyfeddin Efendi zamanında Sa'dîyye meşîhati konulduğu kuvvetle muhtemeldir. Dergâhın şeyhleri hakkında bilgi yoktur. Devrân günü Pazar olan dergâhın son şeyhi Mustafa Efendi'dir. Dergâhdan günümüze hiçbir şey ulaşmamıştır.

➤ Seyfeddin Efendi Sa'dîyye Dergâhını Bulunduğu Çavuşbaşı'ndaki Alan

Seyyid Ahmed Dergâhı

Bakınız: Rifâî Âsitânesi.

Şeyh Câmîi Dergâhı

Bakınız: Devâtîzâde Celvelî Der

Şeyh Hacı İbrâhim Efendi Dergâhı

Bakınız: Alaca Minâre Nakşî Dergâhı.

Şeyh Hafî Dergâhı

Bakınız: Rifâi Âsitânesi.

Şeyh Sâdık Efendi Dergâhı

Bakınız: Alaca Minâre Nakşî Dergâhı.

Şücâbağı Dergâhı

Bakınız: Selâmî Ali Efendi Celvetî Dergâhı (2).

Tâhir Baba Dergâhı

Bakınız: Nûrî Baba Bektâşî Dergâhı.

Tekke Kapısı Celvetî Dergâhı

Bakınız: Selâmî Ali Efendi Celvetî Dergâhı (1).

Tembel Hacı Mehmed Efendi Celvetî Dergâhı

Mahalleye adını vermiş olan Tembel Hacı Halimî Mehmed Efendi 1719- 20 yıllarında dergâhını ve câmiini Atlamataş'ına, eskilerin "Taş Mektebi" dedikleri yere, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nin yanına kurmuştu. Tembel Hacı Hâlîmi Mehmed Efendi 1721 yılında vefât etmiş ve dergâhının hazîresine defnedilmiştir. Dergâh ve câmi ilerleyen seneler içinde yanmış ve yıkılmış, bu arada şeyhin kabri de Hacı Selim Ağa Kütüphanesi bahçesine nakledilmiştir.

Celvetî tarikatına bağlı olan dergâhın âyin günü Perşembeydi. Başkaca hiçbir bulguya rastlayamıyoruz.

Tımarîyye Dergâhı

Bakınız: Hâmil Efendi Bedevî Dergâhı.

Toygar Tepe Rifâî Dergâhı

Dergâhın Selâmsız, Selâmi Ali Caddesi'nde, Toygar Hamza Mescid'i yakınında olduğu zannediliyor. Dergâhın XIX. yüzyılın ilk yarısında kurulduğu kuvette muhtemeldir. Rifâiyye'nin Maariflik kolunu temsil eden önemli ve son merkezdi.

Devrân günü Pazar olan dergâhın bilinen postnişinleri:

- 1 - Hüseyin el - Hâdî Efendi (vef. 1852): Dergâhın kurucusudur. Kartal Rifâî (Maarifi) Dergâhi şeyhi Ali Sâbit Efendi'nin (vef. 1863) halîfesidir. "Saçlı Seyh" lâkabıyla da anılır.
- 2 - Ahmed Cezbî Efendi (vef. 1874)
- 3 - Hüseyin Hâzım Efendi (vef. 1908) : Ahmed Cezbî Efendi'nin oğludur. Dergâhdan günümüze hiçbir şey kalmamıştır.

> Toygar Tepe'de Rifâî Dergâhı'na Ait Olduğu Sanılan Kabir

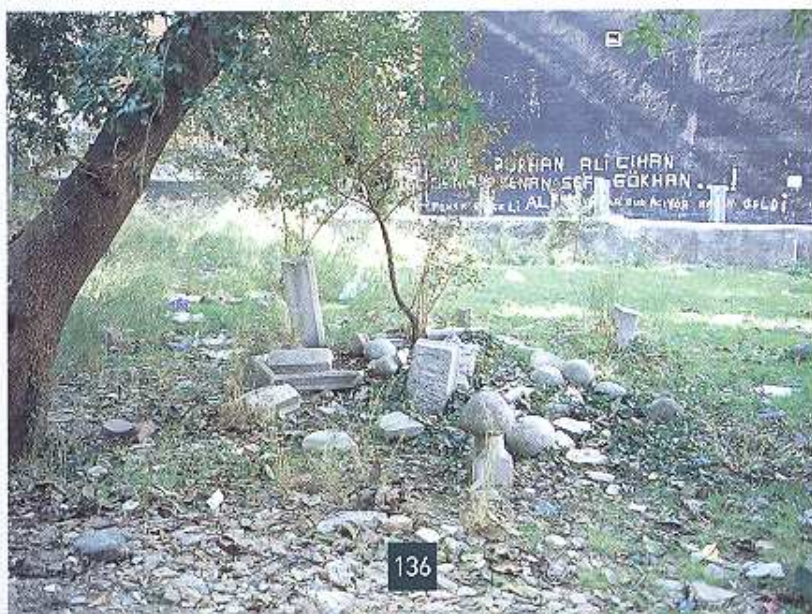
Ümmî Ahmed Efendi Şâbanî Dergâhı

Dergâh Murad Reis Mahallesi, Çiniili Hamam Sokağı'ndaydı. Dergâhın kurucusu Ümmî Ahmed Efendi idiye de dergâhı genişleten ve daha mükemmel hâle getiren dergâhın üçüncü şeyhi Osman Efendi'dir (1738-39). Dergâhda Halvetiyye'nin Şâbanîyye kolunun neş'esi hâkimdi. Dergâh semahâne (kısmen kafesi ve mihrablı), selâmlık (2 oda, 2 sofa, bir helâ), haremlık (3 oda, bir sofa, bir helâ), avlu (taş bilezik ve tahta tulumbalı kuyu, üç mustuklu su haznesi), bahçe (taş bilezikli kuyu), mutfak ve hazîreden müteşekkildi.

Devrân günü Çarşamba olan dergâhın bilinen postnişînleri:

- 1- Ümmî Ahmed Efendi (vef. 1725 - 26): Dergâha ismini veren bânisidir.
- 2- Murtaza Efendi (vef. 1736 - 37).
- 3- Osman Efendi (vef. 1739): Dergâhın ikinci bânisidir.
- 4- Ali Efendi (vef. 1761).
- 5- Hacı Ali Efendi (vef. 1796).
- 6- Mehmed Şemseddin Efendi (vef. 1815).
- 7- Mehmed Rızâeddin Efendi (vef. 1855 - 56).
- 8- Mehmet Rifat Efendi (vef. 1868).
- 9- İsmâil Dede Efendi (vef. 1874).
- 10 - Ahmed Efendi.

> Ümmî Ahmed Efendi Şabanî Dergâhı'nın Kaybolmak Üzere Olan Haziresi

Yağcızâde Sa'dî Dergâhı

Dergâh Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi, Balaban Mevkî, Doğancılar Caddesi başlangıcındaydı. Dergâhı İsfendiyaroğlu Şeyh Balaban Ahmed Baba Efendi (vef. 1637) inşa ettirmiştir.

Devrân günü Cumartesi olan dergâhın postnisinleri:

- 1- Ahmed Efendi, Yağcızâde Seyyid (vef. 1777): Dergâha Sa'dî mesîhati koydurmuştur (1763).
- 2- Mehmed Said Efendi, Seyyid (vef. 1792): Yağcızâde Seyyid Ahmed Efendi'nin oğludur.
- 3- Mehmed Nizâmeddin Sûzî Efendi (vef. 1823): Karacaahmed Kabristanı, Yüksek Kaldırım mevkiinde medfûndur.
- 4- Rumelî İbrâhim Efendi (vef. 1829)
- 5- Mehmed Nizâmeddin Efendi (?)
- 6- Mehmed Emîn Efendi (vef. 1879): Seyh Mehmed Nizâmeddin Efendi'nin oğludur.
- 7- Seyyid Mustafa Efendi (vef. 1892): Naksîbendîliğin Hâlidîyye koluna da bağlıydı.
- 8- Seyyid Mehmed Âşir Efendi (vef. 1905): Halvetîliğin Cerrâhî koluna da bağlıydı.
- 9- Hacı Hasan Hüsnü Efendi (vef. 1931): Kabri, Karacaahmed Kabristanı, Şehidlik mevkiindedir.

Hazîresinde medfûn olanlar soldan sağa doğru; mescidin ve dergâhın ilk kurucusu İsfendiyaroğlu şeyh Balaban Ahmed Efendi (vef. 1637), 7. postnişin Seyyid Mustafa Efendi (vef. 1892), 8. postnişin Seyyid Mehmed Âşir Efendi (vef. 1905) ve eşi Ayşe Sıdika Hanım'dır (vef. 1904). Ayşe Sıdika Hanım'ın yanında bulunan mühr-i Süleymân kabartmalı taştan, Ayşe Sıdika Hanım'ın masrafları kendisi karşılamak sûretiyle Allâh rızası için dergâhı yeniden yaptırdığını anlıyoruz. Bulunduğu mahâl ve kurucusuna atfen "Balaban Dergâhı" adıyla da anılan dergâhdan hazîresinden başka bir şey kalmamıştır.

Yaldızlı Tekke

Bakınız: Fenâî Ali Efendi Celvî Dergâhı.

Yarımcı Baba Bektaşî Dergâhı

Dergâh Paşa Limanı'nda, Abdurrahmân Ağa câmiî yanında, Hüseyin Avni Paşa çeşmesi'nin üstündeydi. Dergâha ismini veren Yarımcı Baba'nın ne zaman yaşadığı veyâ ne zaman dergâhı kurduğunu kesin olarak bilemiyoruz. Dergâh, ahşap iki katlı ve beş odalıydı. Dergâh kapısının üzerinde ta'lik yazılı ve şu anda yok olan kitâbede :

Yapdı bu dergâh-ı alâin yeniden bâbını,
Kâşif-i kenz-i hakikat Şerif Ahmed.

yazılıydı.

Bu kitâbeden de anlaşılacağı üzere Ahmed Şerif Efendi dergâhı tâmir eden, yenileyen ikinci bânisidir. Bektaşîliğin 1826 yılında kaldırılmasıyla zorunlu olarak Kâdirî meşihatına geçilmiştir.

> Üsküdar Paşa Limanı'ndaki Abdurrahman Ağa Câmii

Devrân günü Cumartesi olan dergâhın bilinen şeyhleri:

- 1 - Hacı Ömer Baba Efendi (vef. 1792).
 - 2 - Seyyid Hacı Ahmed Şerif Efendi (vef. 1846): Dergâhın ikinci bânisidir.
 - 3 - Seyyid Mehmed Arif Efendi (?): Seyyid Ahmed Şerif Efendi'nin oğludur.
 - 4 - Seyyid Mehmed Kâzım Efendi (vef. 1930): Mehmed Ârif Efendi'nin oğludur.
- Son şeyhtir.

Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi'nin üstü ve dergâhın önünde bulunan hazîrede yatanlar:

- 1 - Yarımca Baba Efendi (?).
- 2 - Seyyid Hacı Mustafa Baba Efendi (?): Dergâhın şeyhi olduğu tahmin edilmektedir.

- 3- Hacı Ömer Baba Efendi (vef. 1792): Dergâhın şeyhidir.
- 4- Nûrî Baba Efendi (vef. 1802).
- 5- Seyyid Hacı Ahmed Şerif Efendi (vef. 1846) : Dergâhın ikinci bânîsidir. Bektaşîliğin kaldırılması ile müridleri ile birlikte Hadim'e (?) sürülmüştür [1826].
- 6- Seyyid Hasan Efendi (vef. 1860): Basmacı ustalarındandır.
- 7- Mehmed Baba Efendi (vef. 1872): Bektaşî şeyhidir.
- 8- Mehmed Rıza Baba Efendi (?).
- 9- Âşir Efendi (?): Seyhülislâm Ârif Hikmet Efendi'nin (vef. 1859) torunudur.

İstanbul, I. Dünya Savaşı sonrası işgal altındayken Dolmabahçe Sarayı önündeki Yunanlı Kilikis Zirhlisi bilinmeyen sebeple bu dergâhı top atesine tutarak hasara uğratmıştı. Dergâhdan günümüze ulaşan hiçbir şey yoktur.

> Üsküdar Paşa Limanı'ndaki Hüseyin Ayni Paşa Çeşmesi

Yusuf Rızâ Efendi Dergâhı

Bakınız: Rifâi Âsitânesi.

Zincirlikapı Kâdirî Dergâhı

Bakınız: Halim Gülüm Kâdirî Dergâhı.

Sözü Geçen Zevâttan Örnek Nefesler

Pîr Azîz Mahmûd Hüdâyî :

Alan sensin, veren sensin, kılan sen,
Ne vardinse odur dahî nemiz var;
Hakîkat üzre anlayıp bilen sen,
Ne vardinse odur dahî nemiz var.

Tutan el ve ayak senden gelüptür;
Gören göz ve kulak senden gelüptür;
Efendi dil dudak senden gelüptür;
Ne vardinse odur dahî nemiz var.

Hüdâyî biz bu zâtı kande bulduk?
Neye ef'al sıfatı kande bulduk?
Fenâyı ya sebâtı kande bulduk?
Ne vardinse odur dahî nemiz var.

Bizim ahvalimiz ey Hayy-u Kayyûm,
Cenab-ı Pâk'ine hep cümle ma'lum.
Buyurdun oydu illâ kaldı ma'dum,
Ne vardinse odur dahî nemiz var.

Hüdâyî'yi sen erîştir murâda!
Senindir çünkü hükm arz-u semâda.
Efendi dahli yok gayrın arada;
Ne vardinse odur dahî nemiz var.

Fenâyî Ali Efendi :

Ya ilâhî âsitânın hastaya dârü-ş şifâ;
Şerbet-i vaslın içenler buldu her derde devâ.
Zerre görünmez Fenâyî, iş bu âlem ârife;
Bir demine vuslatın iki cihân olmaz bahâ

Gafûrî Mahmûd Efendi :

İden râh-ı muhabbetde tekâpû,⁴²
Gül-i güلزâr-ı vuslatdan alır bû,⁴³
Gönül olsan o gülşende akar su
Diyelim aşk ile Allâh yâ Hû.

42 Tekâpû: Farsçal 1, Telâş ile koşarak araştırma 2. Dalkavukluk, kavuk sallama [A. Y. Özemre'nin Notu]
43 Bû: Koku [A. Y. Özemre'nin Notu]

Solar, bir gün olur, ömrün bahârı,
Cihâni terk idersin ıztırân⁴⁴
Silüb âyine-i dilden gubârı,⁴⁵
Diyelim şevk ile Allâh yâ Hû.

Nihâl-i bağ-ı firdevs-i muhabbet
Verir daim semâr-ı lûtf-u rahmet;
İrişüb ol semereden cânâ lezzet,
Diyelim aşk ile Allâh yâ Hû.

İderse câm-ı vasl-ı yâri kim nûs,
O dem eyler sivâyı hep ferâmûş,
Gafûrî eylesün bah-u safâ cûş,
Diyelim aşk ile Allâh yâ Hû.

Lâmekânî Hüseyin Efendi :

“ Pâk eyle gönül çeşmesini tâ durulunca ”

[Bazen çeşmelerin su yollarında biriken tortular yüzünden su bulanık akar. Bunu gidermek için musluğu bir müddet açık bırakmak gerekir ve biraz sonra suyun berraklaştığı görülür. İşte sen de, bir çeşmeye benzeyen gönlünün musluğunu aç da içeride biriken, tortulaşan, kokusan dünya hırsları, çeşit çeşit kötülükler akıp gitsin ve gönül çeşmesinin suyu durulsun]

Nasûhîzâde Mehmed Sâmih Efendi :

Erbâb-ı fazl-ü ma'rifet olmazdı mu'teber,
Herkes cihânda olsa eğer sâhib-i hüner”

[Her şeyin kıymeti azlığındadır. Eğer dünyâda herkes ilim ve fazîlet sâhibi olsaydı, bilgili ve ma'rifetli olmanın kıymeti kalmazdı]

Koniçe'li Mûsâ Kâzım Paşa :

Ümid-i afv ile olma hârîs-i isyân kim
Ziyân-resîde⁴⁶ eder âdemi hisâb-ı ferâh.

[Affedilmek ümidiyle isyâna, kötülükler kalkışma, çünkü hesabı geniş tutanların çoğunluğu ziyânlı çıkarlar. Her şeyde ölçülü olmak en kestirme yoldur]

Merdüm - azarı nevâziş siteme râğbetdir,
Zâlîme merhamet ef'âyî⁴⁷ sıyânet gibidir.

[İnsanları inciten ve gönülleri kıran kimselere karşı tatlılıkla mukabele etmek, âdetâ, siteme marûz kalmaktan, ayıplanıp hor görülmekten hoşlanmak demektir. Bilhassa haksızlık edenlere karşı merhametli davranmak, engerek yılanını koynunda bestemek gibidir]

44 İztırar: Mecbûriyet, çaresizlik. (htiyac, (A. Y. Özemre'nin Notu)

45 Gubâr: Toz (A. Y. Özemre'nin Notu)

46 Resîde: Enmiş, olgunlaşmış, yetmişmiş. (A. Y. Özemre'nin Notu)

47 Ef'â: Engerek yılanı. (A. Y. Özemre'nin Notu)

Yusuf Fâhir Ataer Baba Efendi :

Kemâl-i insâniyet bilmek değil, bilmemek;
Bilmemek değil hâşâ, bilmediğini bilmek.
Ne kadar yükselirse alçalır insan demek;
İnsanlık başka şeydir, ona erişmek gerek.

İnsan insanı sever, insanlara yakışır;
Hayvan hayvanı sevse, dayanamaz koklaşır.
Hemcinsine muhabbet insanlığa yaraşır;
Hayat boyunca sevmek, mutlak sevişmek gerek.

Gönül yıkanın elbet bir gün gönlü yıkılır;
Kimse onu sevmez yüzü yerterde kalır.
Çünkü fena, fenadır, fenalıktan bıkılır;
Abus çehre sevilmez, tatlı görüşmek gerek.

İnsanlığın kemâli, ömrü hoş geçirmektir;
Bir hayâtın boyunca sevmek ve sevlmektir.
İyi ahlâklı olup gönüllere girmektir;
Kemâle ermek için, hayatta pişmek gerek.

Benim güzel Allâh'ım ne isterse yapıyor;
İster kesip asıyor, ister yakıp yıkıyor.
Fâhir benim gönlüme bir ask olup akıyor;
Yudum, yudum o aşkı çekerek içmek gerek.

Sözlük

Aba: Yünden dövülerek yapılmış kalın ve kaba kumaş.

Arakiye: Dervişlerin giydiği, tiftik veyâ yünden dövülerek yapılan ince kumaş külâh.

Âsitâne: Tarikat kurucusunun türbesinin de bulunduğu dergâh. O tarikatın genel merkezi.

Atîk: Eski.

Attâr: Baharat, ev ilâçları malzemesi, güzel kokular satılan dükkan [Aktar].

Avlu: Bir yapının ortasında veyâ önünde duvarlarla çevrili üstü açık alan.

Azledilme: Görevine son verme, isten çıkarma.

Bahriye Nâzırı: Deniz Bakanı.

Bânî: İnşâ eden veyâ ettiren.

Bâtînî: Zâhirin karşıtı olan Bâtın ya da Gayb ile ilgili.

Bayrâmiye: Hacı Bayrâm-ı Velî Efendi'nin (vef. 1429) kurduğu tarikat.

Bedevîyye: Ebu-l Abbas Seyyid Ahmed el Bedevî Efendi'nin [doğ. 1200 - vef. 1276] kurduğu tarikat.

Bektaşîyye: Hacı Bektaş-ı Velî Efendi'nin [doğ. 1210 - vef. 1271] kurduğu kabûl edilen tarikat.

Bende: Birisine bağlanmış, kul, köle, mensûb, ya da emir altındaki kimse.

Binâ emîni: Osmanlı İmparatorluğu'nda binâların inşaatından sorumlu şahıs.

Burhan: Süpheyi ortadan kaldıran kesin ve özel kanıt.

Câriye: Para karşılığı alınan odalık, halayık.

Celvetîyye: Aziz Mahmûd Hüdâyî Efendi'nin [doğ. 1541 - vef. 1628] kurduğu tarikat.

Cemâliyye⁴⁸: Cemâl-i Halvetî Efendi'nin (vef. 1496) kurduğu, Halvetîliğin ana kollarından biri olan tarikat.

Cezbe hâli: İnsanın zâtının Allâh tarafından Allâh'ın ilâhî varlığına çekilmesi, kendinden geçmesi.

Çakırcıbaşı: Pâdisâhin emrinde ava giden, av kuşlarını yetiştiren kimse.

Çelebi: 1. Efendi, kibar, nâzik, terbiyeli kimse. 2. Mevlevîlikte, Mevlâna Celâleddin Rûmî Efendi'nin soyundan gelenlere verilen unvân.

Çeştiyye: Ebû Ahmed Abdâl el Çiştî Efendi'nin (vef. 1235) kurduğu tarikat (Çiştîyye).

Çile: Dervişlerin olgunlaşmalarına aracı olmak üzere şeyhlerin belirli bir süre kendileri için uygun gördüğü ve dışarıdan bakıldığında da sıkıntılı gözükken bir hayat tarzı.

Çilehâne: Dervişlerin çile çıktıkları yer.

Dede: Çeşitli tarikatlarda dervişlere verilen unvân.

Dedebaba: Bektaşîlikte Pîr vekiline verilen unvân.

Dedegân: Dedeler topluluğu.

Defnolunmak: Vefât eden kimsenin toprağa verilmesi, gömülmesi.

48 Cemâliyye: Bu kolu Halvetîliğin Uşşâkî kolunun Cemâliyye şubesi ile ve bu zâtlı da Cemâleddin Uşşâkî (vef. 1751) ile karıştırmamak gerekir. (A. Y. Özemre'nin Notu)

Defterdâr: Mâlîye ve hazîne işlerini yürüten en yüksek memur.

Dergâh: Dervişlerin zikrettikleri, tarikat törelerinin uygulandığı yer. Tekke.

Derviş: Bir tarîkate girmiş, onun yasa ve törelerine bağlı kimse.

Kaptan-ı Deryâ: Deniz Kuvvetleri Komutanı.

Devrân: Tarikatların belirli gün ve zamanlarda dergâhda yaptıkları zikir, âyin.

Devriye Mollası: Belirli zaman ve mekânlarda görev yapan kadi.

Dîvan: İslâm edebiyatında şâirlerin şiirlerini belirli bir yöntemle göre sıralayarak derlediği kitap.

Dîvan-ı Muhâsebat: Pâdişâh adına devlet giderlerini kontrol etmekle görevli kuruluş; bugünkü Sayıştay.

Dîvid: İçine bazı kalemlerle kapaklı hokka konulan, genellikle beldeki kuşağa çaprazlama sokularak taşınan yazı takımı.

Doğancıbaşı: Av işlerini düzenleyen ve av kusu yetiştiren saray mensûbu kimse.

Duahan: Dua eden şahıs.

Ebrûzen: Ebrû sanatçısı.

Enderûn: Sarayda harem ve hazîne dairelerinin bulunduğu kısım.

Evkaf Nâzirliği: Vakıf mallarını yöneten bakanlık.

Evliyâ: Allâh'ın dâveti üzerine Mî'râc'ını yapmış olduğuna hüsniyan ile inanılan kimse.

Evliyâullâh: Allâh dostları yâni Mî'râc'ını yapmış ermişler.

Fenâyiyye: Fenâyi Ali Efendi'nin (vef. 1744) kurduğu tarikat. Celvetiyye'nin koludur.

Ferik: Şu anki tümgeneral veya korgeneral karşılığı olan paşa sınıfı rütbesi.

Fetvâhâne: Seyhülislâm'ın bulunduğu yer.

Feyzalmak: Mânevî bilgiye sâhip biri tarafından aydınlatılmak.

Gasilhâne: Ölü yıkama yeri.

Gâziyân-ı Rûm: Osmanlı fetih ordularına katılan din yolunda savaşmayı amaç edinen tarikat mensûbu.

Gilman: Cennette hizmet eden delikanlılara verilen ad.

Hadîs: Peygamber Efendimiz'den rivâyet edilen sözler ve davranış biçimleri.

Hâfız-ı Kütüb: Eskiden kütüphâne memuru yerine kullanılırdı.

Hâlidîyye: Ebu-l Bahâ Ziyâeddin Hâlid Efendi'nin (doğ. 1775 - vef. 1826) kurduğu tarikat. Naksibendiyye'nin koludur.

Halîfe: Seyr-i sülûkunu tamamladığı şeyhinin imzâsıyla tasdik edilmiş "Hilâfetnâme" denilen bir icâzetnâme yâni diploma ile belgelenmiş olan kimse. (A. Y. Özemre'nin notu)

Halvet: Dervişin, dünyadan el etek çekmek için bir hücreye girerek gönül aynasında Rabb'ini görmesi.

Halvethâne: Halvete girilen yer.

Hamzaviyye: Hamza Bâlî Efendi (vef. 1562) tarafından kurulan, tekke teşrîfâtına önem vermeyip halkın içinde erimişcesine yaşamayı gâye edinen tarikat. Bayrâmî Melâmîleri'nin koludur. (A. Y. Özemre'nin notu)

Hankah: Tarîkat ulularının ve şeyhlerinin bulunduğu dergâh.

Has Oda: Osmanlı Sarayı'nda Enderûn'un birinci ve önemli bölümü idi. Bu odanın ileri gelenleri: "Has Odabaşı", "Silâhdar", "Cuhadar", "Rikâpdar", "Tulbent Gulâmı" ve "Miftah Gulâmı" idi. (A. Y. Özemre'nin notu)

Hassa: Pâdişâha ait ganîmet ve sair eşyâlar için kullanılan terim.

Hâşimiyye: Seyyid Mustafa Hâşim Baba Efendi'nin (vef. 1782) kurduğu tarîkat. Celvetiyye'nin kollarından biridir.

Hat: Arap harfleriyle özel üslûblara göre güzel yazı yazma sanatı.

Hatt-ı Humâyûn: Pâdişâh tarafından herhangi bir iş için çıkarılan yazılı emir.

Hayrat: Sepav kazanmak için yapılan işler.

Hazinedâr: Hazineyi koruma ve idâre etme işini yapan kimse.

Hazîre: Etrafı duvarlarla çevrili câmi veyâ dergâh bahçesindeki küçük kabristan.

Hezârfen: Binbir hünerli.

Hıdiv: Mısır vâlilerine verilen unvân.

Hiciv: Kusurların, gülünçlüklerin sergilendiği şiir.

Hilâfet: Şeyhlik yapabilme izni, icâzeti, diploması.

Himmetiyye: Himmet Efendi (vef. 1683)'nin kurduğu tarîkat. Bayrâmiyye'nin koludur.

Humbarahâne: Top dökülüp yapılan yer.

Hurde-î tarîk: Bir tarîkata mahsûs olan örf, âdab ve erkân. (Editörün notu)

Hutbe: Cuma ve bayrâm namazlarında minberde okunmak sûretiyle verilen dini öğüt.

Hünkâr Kasrı: Pâdişâha ait özel olarak yapılmış mekân.

Hünkâr Mahfeli: Câmiilerde pâdişâhın halktan ayrı olarak namaz kılması için ayrılmış kafesli, yüksek yer.

İbrâhimiyye: Kuşadalı İbrâhim Efendi'nin (doğ. 1774 - vef. 1848) kurduğu tarîkat. Şâbanîyye'nin kollarından biri [Kuşadaviyye].

İcâzet: Belge, diploma.

İhyâ: Canlandırmak, ma'mûr kılmak.

İkâmet: Bir yerde oturmak, kalmak.

İlâhî: Bestelenmiş dinî, tasavvufî içerikli şiirler.

İmrahor: Pâdişâh ahırlarının yönetimi ile ilgili şahıs.

İntisâb etmek: Topluluğa girmek, katılmak.

İnzivâ: Kendini Allâh'a adanmak düşüncesiyle dünya işlerinden el çekmek.

İrşâd: Mürşidin, tarîkat ve Allâh yolunu göstermesi.

İttihad: Birleşme, birlik meydana getirme, bir olma.

Kadı: Hâkim.

Kadinefendi: Cârîyelikten sultân eşliğine yükselmiş kadın, sultân eşi.

Kâdiriyye: Abdülkâdir Geylânî Efendi'nin (doğ. 1077 - vef. 1167) kurduğu tarîkat.

Kalenderhâne: Yoksul dervişlerin kaldıkları ve yiye içtikleri zâviyelere verilen ad.

Kalfa: Sarayda eski ve yaşlı cârîyelerin lâkabı.

Kapıbaşısı: Saray kapılarının emniyeti ile görevli en yüksek memur.

Kapıcıbaşı: Saray kapılarını bekleyen sınıfın başında bulunan yönetici.

Kapılanmak: Bir işe yerleşip kalmak.

Karabaşîyye: Ali Alâeddin Karabaş-ı Veli Efendi'nin [doğ. 1611 - vef. 1685?]
kurduğu tarikat; Sâbânîyye'nin koludur.

Kaside: Gazel biçiminde ve aruz vezniyle yazılan nazım şekli.

Kazasker: Osmanlı İmparatorluğu'nda kadıların başındaki en yüksek görevli
[Kadiasker].

Kemâle ermek: Mânevî esrârdan nasîbi olacak bir olgunluğa erişmek.

Kerâmet: Ermiş olduğuna inanılan kimselerin akılla açıklanması mümkün
gözükmeyen hâlleri ve tezâhürleri. (A. Y. Özemre'nin notu)

Kethüdâ: Devlet adamlarının işlerini gören kimse.

Kızlarağası: Sarayın harem kısmının en büyük görevlisi [Darüssaade Ağası].

Kitâbe: Bir kapı üstüne, mezar taşına veya başka bir yerlere yazılan kabartma
veyâ kazılmış yazı.

Kolağası: Bugünkü kıdemli yüzbaşı rütbesinin karşılığı.

Kuşadaviyye: Bkz. İbrâhîmiyye.

Kufeki taşı: Gözenekli, ateşe dayanıklı bir taş cinsi.

Kutub⁴⁹: Mânevî derecelerin en yükseği [Gavs]

Küllîye: Büyük câmilerin etrafına yapılmış; medrese, kütüphâne, aşevi, hamam,
hastahâne gibi kurumların hepsine verilen ad.

Kürsî vâizi: Oturarak ders veren müderris.

Lala: Şehzâde eğitmeni. Pâdişâhın sadrâzamına hilâb şekli.

Lâmekân: Mekâna ihtiyacı olmayan.

Livâ: Osmanlı ordusunda iki alaydan meydana gelen birlik ve bu birliğin kumandanı
(Mirlivâ).

Mahtas: Şâirlerin şiirlerinde kullandığı takma ad.

Makâm: Kendilerini Hakk'a verenlerin bulunduğu mertebe, rütbe. Ermislerin
kabirleri.

Mecidi Nişanı: Sultân Abdülmecîd tarafından çıkarılan nisan (1851).

Medfûn: Defnolunmuş, gömülmüş.

Medrese: İslâm dîni esaslarına uygun ilimlerin okutulduğu öğretim kurumu,
üniversite.

Melâmî: Ahtlâki ve davranışı Cenâb-ı Peygamber'inkini andıran, cemiyetin içinde
erimişcesine yaşayan ârif kimse. (A. Y. Özemre'nin notu)

Menkabe: Tanınmış ve târihe geçmiş kişilerin iyi ve yüce taraflarını anlatan hikaye.

Mersiye: Ölen bir kimsenin iyi taraflarını ve ölümünden duyulan üzüntüyü anlatan
şiir, ağıt.

Mescit: Câmiden küçük ibâdet yeri.

Mesnevî: Mevlânâ Celâleddini Rûmî Efendi'nin (vef. 1273) 26.000 kadar boyutluk
Farsca eseri.

49 Kutubî Ağzından çıkan her haber ve her hükümün, hep, ilgili olayın âkabeti hakkında Ezel'de Levh-i Mahfûz'daki
hükme (şane Levh-i Mahfûz hükümüne göre) paralel olarak zuhur ettiği uto kimse. (A. Y. Özemre'nin Notu)

Mesnevî âyini: Mevlevîlerin Mesnevî ağırlıklı yaptıkları anma.

Meşihat: Şeyhlik makâmı.

Meşrûta: Câmî ve dergâhlarda görevlilerin oturmaları için ayrılan bölüm.

Mevlevîyye: Mevlânâ Celâleddini Rûmî Efendî'den ilhâmını alan ama teşrifâtı ve hurde-i târikî oğlu Sultân Veled Çelebî ile torunu Ulu Ârif Çelebî tarafından tesbit edilmiş olan tarîkat. [A. Y. Özemre'nin notu]

Mihmân evi: Daha ziyâde Bektaşî dergâhlarında misâfirlerin kalması için ayrılan bölüm.

Minber: Câmîlerin içinde hatibin çıkıp vaaz verdiği, hutbe okuduğu, yüksek ve merdivenli kürsü.

Miralay: Bugünkü albay rütbesi karşılığı.

Mirlivâ: Bkz. Livâ

Molla: Büyük kadı. Müderrislikten sonraki ilmiye derecesinde bulunan kimse.

Muk'ad: Kötürüm.

Mushaf: Kur'ân

Mutasarrıf: Osmanlı idarî sisteminde kaymakâmluktan büyük, vâliden küçük mevkî.

Müderris: Yüksek öğretim hocası, profesör.

Müftü: İl ve ilçelerde din hizmetini gören kimse.

Münzevî: Köşesine çekilip kimseyle görüşmeyen, yalnızlıktan hoşlanan.

Mürîd: İrâdesini şeyhine teslim ederek ondan mânevî eğitim gören kimse.

Mürşid: Müridlerini kemâle erdirecek mânevî bir eğitime tâbî tutan zât.

[A. Y. Özemre'nin notu]

Müşir: Bugünkü mareşal rütbesi karşılığı.

Naat: Peygamber Efendimizi övmek, ondan şefaât dilemek amacıyla yazılmış kasîde.

Nâib: Mahkemelerde kadılar adına görev yapan kimse.

Nakşibendiyye: Hoca Mehmed Bahaüddin Nakşibend Efendî'nin (vef. 1318) kurduğu tarîkat.

Nasûhîyye: Seyyid Mehmed Nasûhî Efendî'nin [vef. 1718] kurduğu tarîkat.

Halvetîyyenin Karabaşîyye'den ayrılan kolu.

Neccâr: Dülger, doğramacı, marangoz.

Nefes: Bilhassa Bektaşî edebiyatında kullanılan şiir türü.

Nişancı: Nisan alma ve isâbetli ateş etme yeteneği olan kimse.

Niyâz penceresi: Dua edilen ve kabrin görüldüğü açıklık.

Ordu şeyhi: Savaşlarda askeri coşturarak daha gayretli savaşmasını sağlayan, zafer için dua eden din adamı.

Ordu vâizi: Askerlere vaaz veren kimse.

Pâye: Osmanlı İmparatorluğu'nda bir memuriyet adının rütbe olarak verilmesi.

Pîr: Tarîkat kurucusu ya da bir tarîkatin yenilenmesini gerçekleştiren şeyh.

Postnişîn: Dergâh şeyhi.

Ramazaniyye: Ramazan Mahfî Efendî'nin [doğ. 1542 - vef. 16167] kurduğu tarîkat.

Halvetîyye'nin Ahmediyye'den ayrılan kolu.

Raûfiyye: Ahmed Raufî Efendî'nin [doğ. 1657 - vef. 1756] kurduğu tarîkat. Hâlvetîyye'nin Ramazaniyye'den ayrılan kolu.

Ravza-i Mutahhara: Peygamber Efendimizin azîz kabri.

Risâle: Küçük kitap, dergi, broşür.

Rifâiyye: Ahmed el Rifâi Efendi'nin (doğ. 1118 - vef. 1182) kurduğu tarikat.

Rüştiye: Ortaokul

Sa'diyye: Sadeddin Cibâvî Efendi'nin (vef. 1300) kurduğu tarikat.

Sadaka taşı: Sadakanın bırakıldığı üstü oyuk yüksekçe taş.

Sadrâzam: Pâdişâh vekili. Bugünkü başbakan.

Sancak: Üzerinde çeşitli renk ve işâretler olan, askerî bir grubun şerefini temsil eden, kenarları saçaklı bayrak.

Sanduka: Mezar üzerine yerleştirilmiş, tabut büyüklüğünde tahta veyâ mermer sandık.

Sarnıç: Suları biriktirmeye ve saklamaya yarayan su deposu.

Sebil: Daha çok hayır kurumu niteliği taşıyan içme suyu.

Selâmiyye: Selâmi Ali Efendi'nin (vef. 1692) kurduğu tarikat. Celvetiyye'nin kolu.

Selâmlık: Erkeklerle ayrılmış olan bölüm.

Semâhâne: Devrân yapılan özel mekân.

Serpûs: Takke ve kavuklara verilen genel ad.

Seyr-i sülûk: Tarikatlarda mânevî kemâle ulaştırmak üzere müridlere uygulanan eğitim. (A. Y. Özemre'nin notu)

Seyyid: Peygamber Efendimizin soyundan gelen kimse.

Sibyân Mektebi: Çocuk okulu. İlköğretim okulu.

Sikke: Mevlevî dervişlerin başlarına giydiği keçeden yapılmış uzun külâh.

Silsile: Her bir tarikat kolunun Cenâb-ı Peygamber'den başlayarak hilâfet yoluyla belirli bir şeyhe kadar gelen selef-halef sıralaması. (A. Y. Özemre'nin notu)

Sofa: Evlerde, oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol.

Su haznesi: Suyun biriktiği yer.

Sultâni: Zamanımızın lise âyânı okulu.

Sühreverdiyye: Şihâbeddin Ömer Sühreverdi Efendi'nin (doğ. 1148 - vef. 1235) kurduğu tarikat.

Sülûs: Hat sanatında yazı çeşidi.

Sülûs kitâbesi: Sülûs yazı ile yazılmış kitâbe.

Sümbüliyye: Yusuf Sümbül Sinan Efendi'nin (vef. 1530) kurduğu tarikat.

Halvetiyye'nin Cemâliyye kolundandır.

Şâbanîyye: Şâban-ı Velî Efendi'nin (doğ. 1497 - vef. 1569) kurduğu tarikat.

Halvetiyye'nin Cemâliyye kolundandır.

Şadırvan: Genellikle câmii avlusunda bulunan, çevresindeki musluklardan ve ortasındaki fıskiye den su akan üzeri kubbeli veyâ açık havuz.

Şâzeliyye: Ali Nûreddin Şâzelî Efendi'nin (doğ. 1196 - vef. 1260) kurduğu tarikat.

Şebeke: Bir mezarı kuşatan demir parmaklığa verilen ad.

Şerh etmek: Açıklamak.

Şeyh: Bkz. Mürid

Şeyhülislâm: Osmanlı İmparatorluğu'nun en yüksek din görevlisi.

Şirket-i Hayriye: İstanbul ile Boğaziçi, Kadıköy, Adalar ve Yalova arasındaki taşımacılığı sağlamış olan eski denizyolları şirketi.

Şûrâ-i Devlet âzâsı: Zamanımızın danıştay üyesi.

Taam yeri: Yemek yenilen yer. Yemekhâne.

Tâli: İkinci, yardımcı.

Ta'lik: Hat sanatında yazı çeşidi.

Tarîkat: Tasavvufa dayanan, gerek eğitim şekilleri ve stratejileri gerekse hurde-i tarifleri bakımından birbirlerinden ayrılan, Allâh'a ulaşma yollarından her biri. (Editörün notu)

Tasavvuf: Allah'ın ef'al, sıfat ve esma'sının esrârını ve Kâinat'ın oluşumunu varlık birliği (Vahdet-i Vücûd) anlayışı ile açıklayan (uygulamalı olursa) dinî ve [sırf teorik kalırsa da] felsefî akım. (A. Y. Özemre'nin notu)

Tefsir: Yorum.

Terakkî: İlerleme, gelişme.

Tevhîdhâne: Dergâhlarda devrân yapılan yer.

Tezhib: Boya ve altın tozuyla yapılan süsleme, Yıldız sürme, yıldızlama.

Tuğra: Pâdişâhların imzâ yerine kullandıkları özel şekilli işâret.

Türbe: Ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kişinin mezarı olan yapı.

Türbedâr: Türbenin bakımıyla uğraşan, ziyaretçileri gezdiren görevli. Türbe bekçisi.

Ulemâ: Bilgili kimseler, bilginler.

Uşşâkiyye: Hasan Hüsameddin Uşşâkî Efendi'nin (doğ. 1475 - vef. 1592) kurduğu tarîkat. Halvetîyye'nin kolu.

Vaaz: İbâdet edilen yerlerde verilen dini öğüt.

Vâiz: Vaaz eden kimse.

Velî: Mi'râc'î gerçekleşerek Allâh'a ermiş kişi. (A. Y. Özemre'nin notu)

Vezir: Osmanlı'da bakanlık, vâilîlik gibi görevlerde bulunan ve Paşa unvânını taşıyan kimse.

Vezir-i âzam: Bkz. Sadrâzam

Yekpâre: Tek parça, bütün.

Yeniçeri Ağası: Yeniçeri Ocağı'nın en büyük âmiri.

Yüce Dîvan: Anayasa Mahkemesi'nin bazı yüksek kademe görevlilerini yargılamak üzere yaptığı çalışma sırasında aldığı ad (1876 - 1924 yılları arası "Dîvan-ı Âlî adını taşımaktaydı).

Zâhir: Açık, belli, meydanda.

Zâkir: Devrânlarda usûlüne uygun ilâhî okuyan kimse.

Zâkirbaşı: Zikri yöneten kişi.

Zâviye: Gelip geçen dervişlerin belirli müddet konakladığı mekân.

Zevât: Önemli, saygıdeğer kişiler.

Zikir: Allâh'ın adının ve niteliklerinin tek veyâ topluca anılması.

Kaynaklar

- ABDÜLKADİROĞLU**, Abdülkerim: Halvetîlik'in Şa'bânîyye Kolu Kastamonu'lu Seyh Şa'banı Veli, Der.Yayınları 1997.
- ALTINOK**, Baki Yasa: Hacı Bayrâm Veli, Bayrâmilik, Melâmiler ve Melâmilik, Oba Kitâbevi, 1995.
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık A.Ş., 1986.
- ANADOL**, Cemal: İstanbul ve Anadolu Evliyâları, Melda Yayınevi, 1984.
- Ansiklopedik Büyük Sözlük**, 1982.
- ARAZ**, Nezihe: Anadolu Evliyâları, Fatiş Yayınevi, 1958.
- AŞKIN**, Servet Onay: Sultânâme Özbekler Tekkesi, Art Decor, Kasım 1994.
- AYASLI**, Münevver: Dersaadet, Bedir Yayınevi, 1993.
- BALTACI**, Dr. Cahid: Tasavuf Lügati, Elif Neşriyat, 1981.
- BARAZ**, Mehmed Rebiî Hatemi: Beylerbeyi Cilt I ve II, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1994.
- BAYRAK**, M.Orhan: İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar, Aksüt Matbaası, 1979.
- BAYRÂMOĞLU**, Fuat: Hacı Bayrâm-ı Velî Cilt I ve II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983.
- BIRGE**, John Kingsley: Bektaşilik Târîhi, Ant yayınları, 1991.
- BÜYÜKAKSOY**, Kâzım: Hak Yolunun Önderleri, Kitsan, 1979.
- CEBECİOĞLU**, Ethem: Hacı Bayrâm Veli, Kültür Bakanlığı, 1991.
- CRISS**, Bilge: İsgal Altında İstanbul, İletişim Yayınları, 1993.
- ÇETİN**, Atilla: İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hankahtar Hakkında 1199 (1784) târihli Önemli Bir vesika, Vakıflar Dergisi, sayı: 13, 1981.
- DELEON**, Jack: Boğaziçi Gezi Rehberi, Remzi Kitabevi, 1998.
- ELÜSKÜDARİ**, Behçeti İsmâil Hakkı: Merâkidi Mu'teberi Üsküdar, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1976.
- ERAYDIN**, Selçuk: Tasavuf ve Tarikatlar, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 1994.
- ERGİNER**, Suat: Asya'nın Kapısı Üsküdar, Fatih Matbaası, 1966.
- Evliyâ Çelebî Seyahatnâmesi, Çetin Basımevi, 1971.
- Evliyâlar Ansiklopedisi, 1990.
- Evliyâlar Ansiklopedisi, İhtâs Gazetecilik Holding A.Ş. 1992
- EYÜBOĞLU**, İsmet Zeki: Tarikatlar, Mezhepler Târîhi, Geçit Kitâbevi, 1987.
- GÖKÇEN**, Rifat: Üsküdar, Özyürek Yayıncılık 1996.
- GÖLPINARLI**, Abdülbâkî: Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, Gerçek Yayınevi, 1969.
- GÖVSA**, İbrâhim Alaettin: Türk Meshurları Ansiklopedisi, Yedigün Neşriyatı.
- GÜNDÜZ**, İrfan: Gümüşhânevi Ahmed Ziyaüddin, Schâ Neşriyat, 1984.

- GÜNER, Ahmet: Tarîkatler, Milliyet Kültür, 1986.
- HAMMER: Büyük Osmanlı Târîhi, İkra/Okusan, 1992.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan: İnanç Sözlüğü, Remzi Kitâbevi, 1975.
- İPEKYOLU: Taşkent'ten Üsküdar'a Özbekler Tekkesi, Sayı 10, Ekim 1994.
- Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi 1988.
- İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993.
- İstanbul Kültür Ve Sanat Ansiklopedisi, Tercüman Gazetesi Kültür Yayını, 1982
- İŞLİ, Emin Nedret: Araba Vapurunu Keskedenler, İstanbul 13 Aylık Dergi, Ekim 1996.
- İŞLİ, Emin Nedret ve Esin Demirel: İstanbul'un Ahsap Fevkanî Tekkeleri, Arkitekt Ağustos 1995.
- İŞLİ, Esin Demirel: Teşrifatı ya da Salacak Mescidi, Arkitekt Aralık 1995.
- İŞLİ, Esin Demirel: Üsküdar'da Rifâî Âsitânesi, Arkitekt Ocak 1996.
- KARA, Mustafa: Tekkeler ve Zâviyeler, Dergâh Yayınları, 1990.
- KARA, Mustafa: Tasavvuf ve Tarîkatler, İletişim Yayınları, 1992.
- KARA, Mustafa: Niyazî Mısri, Türkiye Diyânet Vakfı 1994.
- KAYRA, Cahit ve ÜYEPAZARCI, Erol: Kandilli, Vanıköy, Çengelköy, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1993.
- KONYALI, İbrahim Hakkı: Üsküdar Târîhi Cilt I ve II, Ahmed Said Matbaası, 1976.
- KÖMÜRÇİYAN, Eremya Çelebi: İstanbul Târîhi [XVII. Asırda İstanbul], Eren Yayıncılık 1988.
- KUTAY, Cemal: Kurtuluş Savaşının Mânevîyat Ordusu, Yelken Matbaası, 1977.
- KUTAY, Cemal: Şehit Tâcidarlar, Yelken Matbaası, 1977.
- Mehmet Ra'if: Mir'atı İstanbul, Çelik Gülersoy Vakfı Yayınları 1996
- Meydan Larousse Ansiklopedisi, Meydan Gazetecilik Ve Neşriyat Ltd. Şti. 1969
- OKAN, Aysel: İstanbul Evliyâları.
- ORAL, Hüseyin: Niyazî Mısri, Yeni Asya Yayınları, 1987.
- ÖZ, Gülağ: Yeniçeri/Bektaşî İlişkileri ve II. Mahmut, Uyum Yayıncılık, 1997.
- ÖZAKIN, Râbia: Altunizâde Külliyesi, Arkitekt, Ocak 1996
- ÖZDAMAR, Mustafa: Dersaadet Dergâhları, Kırk Kandil Yayınları, 1994.
- ÖZEMRE, Ahmed Yüksel: Bir Semtin Rûhu : Üsküdar Hâtıratı, Dergâh, Aralık 1996 Sayı 82
- ÖZEMRE, Ahmed Yüksel: Üsküdar'da Bir Attâr Dükkanı, Kubbealtı Neşriyat, 1996.
- ÖZTUNA, Yılmaz: Türkiye Târîhi, Hayat Kitapları, 1963.
- ÖZTUNA, Yılmaz: Türk Târîhinden Yapraklar, Millî Eğitim Basımevi, 1992.
- ÖZTÜRK, Yaşar Nûrî: Muhammed Tefik Bosnevî, Fatih Yayınevi, 1981.
- ÖZTÜRK, Yaşar Nûrî: Kuşadalı İbrâhim Halvetî, Fatih Yayınevi, 1982.
- ÖZTÜRK, Yaşar Nûrî: Târîhi Boyunca Bektaşîlik, Yeni Boyut, 1992.
- REFİK, İbrâhim: Miskinler Tekkesi, Târîh ve Medeniyet, Aralık 1995.

- SAFER BABA:** Tasavuf Terimleri, Heten Keten Yayınları, 1998.
- SERİN, Rahmi:** Halvetilik ve Halvetiler, Petek Yayınları, 1984.
- SEYYİD HÜSEYİN FEVZİ PAŞA:** Ukûdi-l Cevâhir Fi Selâsü-l Ekâbir, Uluçınar Yayınları, 1979.
- SOLMAZ, Mehmet:** Üsküdar, 1991.
- SOYKUT, İ. Hilmi:** Unutulmaz Misra'lar, Sönmez Nesriyat A.Ş., 1968.
- ŞEHSUVAROĞLU, Hâluk:** Asırlar Boyunca İstanbul, Cumhuriyet Gazetesi.
- ŞEHSUVAROĞLU, Hâluk:** Boğaziçi'ne Dair, Türk Turing ve Otomobil Kurumu, 1986.
- Şeyh Sâdik Efendi Risâlesi, Türk Tasavvuf Müsikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Vakfı.**
- TANMAN, M.Baha:** Mistik İstanbul, Tekkeler, Atlas Özel Sayı, Ocak 1995.
- TUĞLACI, Pars:** Okyanus Ansiklopedik Sözlük, Pars Yayınları, 1978.
- ÜNVER, Ord.Prof.Dr. A. Süheyl:** Sadaka Taşları, Tarih Mecmuası, Sayı 12, 1967.
- YILDIRIM, Ali:** Osmanlı Engizisyonu, Öteki Yayınevi, 1996.
- YILMAZ, H.Kâmil:** Aziz Mahmûd Hüdâyî, Erkam Yayınları, 1990.

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

ÜSKÜDAR DERGÂHLARI